

Hunc librum Musis
suis inservientem
iure possidet
Theodor Mahlmann

3 Vols in 1.

1. Gerhard de Vries
De natura Dei et humanae mentis
determinationes pneumaticae
1687 3 1690
1728 = diese Ausgabe
2. Gerhard de Vries
De catholicis rerum attributis
determinationes ontologicae. 1687
3. Wilhelm von Jöhr
De intellectu facultate vere activa
disquisitiones pneumaticae. 1738
4. Friedrich Adolph Lampe (1683-1729)
Compendium theologiae naturalis
ed. 1753
5. Johann Christoph Stockhausen (1725-1784)
Theologiae naturalis intro gentes saepe
rationis principis applicatae specimen.
1747

COMPENDIUM
THEOLOGIÆ
NATURALIS

IN SCHOLÆ PRIVATÆ USUM
CONCINNATUM

A

FRID. ADOLPHO LAMPE,

*SS. Theologiæ in Academia &
Ecclesia Trajectina Doctore.*

EDITIO NOVA ET EMENDATIO.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud { NICOLAUM A VUCHT,
GYSB. TIEME A PADDENBURG,
ET
ABRAHAMUM A PADDENBURG.
MDCCLIII.

COMPENDIUM
THEOLOGICAE
NATURALIS

IN SCHOLAE PRIVATAE USUM
CONCINNATUM

A

FRID. ADOLPHO LAMBE.

SS. Theologiae in Academia &
Ecclesiae Praelectionis Doctor.

EDITIO NOVA ET EMENDATA.

TRACTATUS DE RHEINUM

NICOLAUM A VECHE,
GYSSE TIERNE A PADDENBURG,
ET
ABRAHAMUM A PADDENBURG.
MDCCIII.

COMPENDII
THEOLOGICÆ
NATURALIS
PRÆCOGNOSCENDA.

DEFINITIO.

I. HEOLOGIA NATURALIS
est doctrina de *Religione*,
seu de *Deo cognoscendo* & *co-*
lendo, quatenus ex solo lu-
mine *naturæ* per facultates
naturales hominis innotescit.

II. Argumentum adeoque, quod tra-
ctat, est vera *Religio*; cujus in tanta Reli-
gionum diversitate tum *objectum*, tum *mo-*
dum pro virili explanare contendit; unde
sequitur, quod *Theologia Naturalis Religio-*
nis naturalis fons ac *norma*, hæc vero ejus
finis sit, & utraque æque late pateat.

III. Convenit ergo cum *Theologia Re-*
A ve-

velata, quoad *Authorem*, *objectum*, & *scopum*; sed ab eadem differt tum quoad *principium* seu normam, tum quoad *limites*, dum nisi per Revelationem altius evehatur, infra ejus mysteria subsidit.

IV. Circa duo potissimum puncta versatur, nempe circa *cognitionem* & *cultum* Dei. Prius absolvit partem ejus *theoreticam*; posterius *practicam*. Prius *Metaphysicam* realem & sublimiorem, posterius omnem scientiam *moralem* ipsaque *Juris Naturæ* latifundia complectitur.

V. Patet ergo hoc Theologiæ Naturali cum Revelata commune esse, ut sit scientia *practica*, quæ hominem *Religionis* vinculo constringens non solum *doctiorem*, sed etiam *meliozem* reddit, quod non observantes Gentiles, & *Philosophos* a *Sacerdotibus*, *Philosophiam* a *Doctrina Religionis* semoventes, illam in *Atheismum*, hanc in meram *superstitionem popularem* converterunt.

PRÆSTANTIA.

VI. Hinc sequitur, quanta sit hujus doctrinæ in se spectatæ *digritas*, cum in tali argumento versetur, quod omnium reliquarum scientiarum humanarum *objecta* longo

longo intervallo exsuperat. Versatur enim circa *objectum* omnium *Præstantissimum*, quod *Deus* est, & ita late se pandit, ut ad omnes *Res scibiles* se diffundat, & quod in iis præstantissimum est, *Causam* nempe *primam* & *Finem ultimum* edisserat.

VII. Accedit *utilitas*, cum facultates hominis omnes per *objectum*, quod tractat, certa ratione *perficiat*, atque adeo ad veram beatitudinem viam pandat.

VIII. Sed & reliquis disciplinis singularem lucem infert, cum non solum sublimiores & ad utilitatem publicam magis spectantes Philosophiæ partes *Metaphysica*, *Ethica*, *Politica* omne lumen ab illa mutuo accipiant, sed etiam universæ *Philosophiæ* scopum, veræque *Jurisprudentiæ* fundamentum solidum exhibeat.

IX. Maximam autem utilitatem *Theologiæ Revelatæ* præstat, cujus partim *preambula* est, veritates, quas illa supponit, docens, partim *socia*, non solum quando *Revelationis* divina *Origine* convincit, sed etiam quando ipsorum *mysteriorum* divinitus revelatorum, quoad illa attingit, cum *decentia* Dei convenientiam demonstrat.

X. Quid autem magis *necessarium*, quam doctrinam rite percipere, sine cujus cognitione in meris tenebris versamur, nul-

laque veri nominis felicitas possideri potest, præcipue cum eadem vim Legis ad obligandum conscientias omnium hominum habeat.

XI. In hac præcipue ætate *Atheorum* ac *Liberinorum* adeo ferace, qui Revelationis fidem, rejicientes domesticis armis si non convincendi, saltem constringendi sunt, ne eorum virus latius se diffundat, incautorumque animis insinuet.

XII. Sed & ad promovendam *Gentium* salutem nihil magis requiritur, quam ex illis principiis, quæ Sapientes eorum admittunt, superstitionis eorum falsitatem, nostræque Religionis veritatem adstruere.

IMPERFECTIO.

XIII. Neque tamen *Theologia Naturalis* Revelatæ dubiam reddit præcellentiæ palmam, cum & *lumen* illius per se ad salutem sufficiens non sit, & *usus* hujus luminis apud omnes homines a natura perversus sit, unde illa per se neque veræ *Religionis* sufficiens *Magistra*, neque *Ductrix* ad veram *Beatitudinem* in præfenti rerum statu est. Inde tamen vero *Theologiæ Naturalis* pretio nihil decedit, cum omnium disciplinarum humanarum hæc

hæc communis fors sit, ut *imperfectione* laborent.

PRINCIPIUM.

XIV. Dari aliquod *commune principium*, ex quo de veritatibus & hujus & omnium aliarum inter homines disciplinarum indubitato convinci aliosque convincere possumus, adeo verum est, ut ipsa *Scepticorum* stultissima dubitatio pro eo peroret. Omnis enim *dubitatio* & illius, qui dubitat, *existentiam*, & rerum, de quibus dubitans cogitat, *diversitatem* supponit.

XV. Ad hoc *principium* requiritur, ut sit universale tam quoad objectum, ita ut omnis veritatis radicem in se contineat; quam quoad *subjectum*, ita ut omnibus hominibus commune sit, absque quo alios de veritate, quam ipsi agnoscimus, convincere non possumus.

XVI. Tale principium ficit lumen *Rationis* seu *Conscientiæ*, utpote quod non tantum his postulatis perfecte sufficit, sed etiam extra quod nullum aliud principium monstrari potest. Unde aut nihil scitur, quod jam ut absurdum destruximus, aut in hoc principio erit acquiescendum.

XVII. *Ratio* potest considerari aut *subjective* aut *objective*. *Objectivam* tanquam ipsum

ipsum illud lumen, quod quærimus, *subjectivam* tanquam luminis illius usum consideramus.

XVIII. Ratio *objectiva* comprehendit omnium rerum scibilium extantes in mente notiones, quæ sunt aut *simplices* aut *compositæ*.

XIX. *Notiones simplices* sunt ipsæ rerum *Ideæ* aut in mente expressæ formæ, quæ cum per naturam suam præcedant notiones compositas, merito ut *principium* ipsius *principii* considerari debent. Præcipue cum experientia nos doceat, quod sine illis nec cogitare de Deo rebusve quibuscunque, nec quærere, nec ratiocinari, aut quicquam affirmare vel negare, amare vel odisse possemus.

XX. Cum autem illæ *Ideæ* sint aut *simplices* ac *primigeniæ*, aut *secundariæ* ex simplicibus illis *compositæ*, hinc facile patet, quod priores proprie pro primis veritatis feminibus sint habendæ, cum posteriores pro compositionis ratione vel *veræ* vel *fictæ* esse queant, quod nisi natura primigeniarum bene inspecta, iisque rite inter se collatis, constare nequit.

XXI. Quare tali etiam modo inesse eas menti oportet, ut certissimi atque universalis principii locum atque auctoritatem habere queant.

queant. Rejectis ergo aliorum, de *origine modoque* existentiae Idearum in mente; cogitatis, quæ huic postulato non satisfaciunt, necessario supponendum est, eas per ipsam creationem ab Authore existentiae nostræ menti nostræ esse *inditas*, in eum finem, ut inde omnis cognitio veri originem trahat.

XXII. Neque tamen id volumus, has *rerum species* semper menti *præsentis* esse, quod naturæ mentis finitæ est contrarium; sed tantum illas in thesauro mentis ita esse repositas, ut quotiescunque mens ad rerum contemplationem se determinat aut determinatur, in promptu statim hæ formæ sint, animumque de rebus cogitandi easque inter se conferendi facilitate imbuant.

XXIII. Notiones *compositæ* sunt tum *Axiomata communia* ex recta idearum compositione ita profilientes, ut in illa quicunque attendens consentire cogatur, tum *Conclusiones* per legitimam ratiocinationem ex illis Axiomatibus proxime fluentes.

XXIV. *Infallibilem* his omnis cognitionis humanæ primis seminibus merito tribuimus *certitudinem*, quia anticipando pro certo assumimus, quod cum nobis nihil in eas potestatis esse deprehendamus, ille idem, qui mentis nostræ, etiam harum no-

tionum Author sit, quem cum esse *Ens sapientissimum, optimum, veracissimum ac potentissimum* visuri simus, omnes has perfectiones destruunt, qui fallaces rerum formas ab illo mentibus nostris inditas esse asserere audent.

XXV. Sublata igitur *Rationis* in recto suo usu *veritate* omnis veri norma est sublata, ipsique qui eam oppugnant, obmutescere debent, nihil profecturi, nisi sententiam suam *rationibus* adstruant, de quarum soliditate extincto *Rationis* lumine nemo convinci poterit.

XXVI. Quando adeoque in harum *Idearum* intuitu nexuve *erratur*, non in *Ratione objectiva*, sed duntaxat *subjectiva*, seu legitimo ejus usu, vitium latet.

XXVII. Quare, ut error evitetur, legitime in notionum intellectui occurrentium consideratione procedi debet, quo ante omnia requiritur generale aliquod *criterium*, ad cujus amussim notiones veræ a fictis, certæ ab ambiguis discerni queant.

XXVIII. Istud criterium non est aliud, quam *evidentia*, seu, quod eodem recidit, *clara ac distincta rei perceptio*, ultra quam in humanis progressus non datur.

XXIX. Ut autem ad hanc amussim omnes rerum *species*, omnia *axiomata* ac *rationes*

tiocinia

tiocinia examinentur, quod per humani ingenii imbecillitatem ac depravationem est difficillimum, primo loco *præjudiciis* quibuscunque animus est liberandus, & de quavis re, quam non ex evidentibus rationibus, sed ex præconceptis opinionibus percepimus, tamdiu *judicium suspendendum*, donec animus intime per rationum evidentiam ad assensum veritati dandum inducatur; qua in re *dubitatio Cartesii* rite intellecta consistit.

XXX. Ne tamen *judicium* in suspenso diu maneat, & debita *diligentia*, & justa *methodus*, per quam ad tantam *evidentiam* pertingitur, ut in ea plene animus noster acquiescere possit, adhiberi debet: qualis est illa, quæ a *primis* ac *per se notis principiis* inchoat, atque inde per *legitimam consequentiam* id solum elicit, quod in illis manifesto continetur, reliqua vero in medio relinquit.

XXXI. Ex duplici fonte hæc principia Philosophi eruunt, quibusdam *Ideas*, aliis *Experientiam* consulentibus, singulis suam methodum præ altera impense commendantibus.

XXXII. Nobis immerito hæc *duæ* veri *scaturigines* videntur disjungi aut opponi, cum utræque sapienter ab Authore veritatis

tis conjunctæ fuerint, ut *duobus testibus* in veritatis probatione amice conspirantibus eo major inde exsurgat evidentia ac certitudo. Id quod eo magis apparet, quia revera hi fontes ita sunt compositi, ut se invicem illustrent, unusque alterius defectum suppleat.

XXXIII. Immerito fane *idealis Philosophia* rejicitur, quia *Idearum* innatarum veritas abunde per ipsam *Experientiam* est comprobata, & quia nisi illa *Philosophiæ experimentalis* manum porrigeret, hæc ultra quasdam corporum qualitates definientas non progrediretur.

XXXIV. Duplici autem via procedunt, qui ex his fontibus veritatem hauriunt. Altera est *Analytica*, altera *Synthetica*. Posterior per præmissas *definitiones* & *axiomata* fundamenta demonstrationis jacet. Prior faciliiori semita, naturalem rerum, uti se menti offerunt, ordinem sequens, ab iis, quæ per se sunt clara, ad obscuriora pergit. *Synthesis* magis accommodata est ad refellendum adversarios, invitisque assensum veritatis extorquendum; sed *Analysis* ad claram veritatum in naturali suo nexu perceptionem excitandam, adeoque ad docendum multo est explanatior.

A D.

ADMINICULA.

XXXV. Qui igitur in Theologiæ Naturalis adyta penetrare vult, ille, *posthabita* omni *authoritate humana*, plus quam in aliis disciplinis, ad intimum *Rationis Magisterium* se totum merito componet. Nec tamen contemnenda sunt *adminicula*, quæ aliunde hauriri queunt, ad Rationis dictamen eo accuratius excutiendum & eo clarius percipiendum.

XXXVI. Ipsa sacra Scriptura varia passim hujus doctrinæ semina exhibet, quæ occurrunt in Jobo, in libris Salomonis, tam Proverbiorum, quam Ecclesiastis, nec non in ipsis N. T. scriptis, & præcipue Paulinis ad gentes contestationibus. Ut jam non commemorem, quomodo sublimiora etiam Revelationis dogmata ita comparata sint, ut novis quasi experimentis, id quod Ratio feliciter detexerat, confirment atque illustrent. Unde non mirum est Rationis usum apud illos prævalere, qui adhibito Revelationis microscopio, ipsa veritatis innata menti semina clarius animadvertunt.

XXXVII. Sed & juvabit in medium adhibere multa *veterum Philosophorum*, præci-

præcipue *Pythagoreorum* ac *Platoniorum*, quamvis sæpe numero aliud agentium, ratiocinia. Addantur *Patres* primitivæ Ecclesiæ, qui *Religionis Christianæ Apologias* conscribentes Philosophos gentium ex admissis ab iis principiis oppugnarunt. Recentioribus demum temporibus Theologia Naturalis *scientiæ* peculiaris formam accepit, & in systema certum redactum est, præcipue posteaquam a Scholastico pulvere *Metaphysica* magis fuit repurgata.

THEO-

THEOLOGIÆ NATURALIS

PARS PRIOR DE COGNITIONE DEI

CAPUT I.

DE EXISTENTIA DEI.

XXXVIII. **P**er *Deum*, de quo inquiremus, intelligimus *Ens* tanta perfectione pollens, ut nostra rerumque omnium *Causa*, adeoque & *Finis* esse queat, id est, *Ens summe perfectum*.

XXXIX. Tale *Ens* existere inter primas ac communes notiones aut axiomata nequit reputari, quia hæc veritas alias tanta polleret evidentia, ut nullam probationem requireret.

XL. Quare *demonstrationem a priori*, quam vocant, & qua multi utuntur, tanquam minus commodam, suo loco relinquimus.

XLI. Ut autem *demonstratio a posteriori* rite procedat, primo fontes, unde illa petitur,

14 DE EXISTENTIA DEI.

titur, excutiendi, & deinceps ea per legitimam consequentiam inde haurienda erit.

XLII. Hi fontes non possunt esse alii, quam *existentia rerum* talium, a quibus tanquam ab effectis ad causam adscensus datur. Nam si nihil existere deprehenderem, nihil in promptu esset, unde *existentia Dei* probari posset. Perpendendum ergo, *an aliquid existere* certum sit, & *quale* illud sit, quod existit, atque inde probatio *Existentiæ Dei* elicienda erit.

DE EXISTENTIA RERUM.

XLIII. De *Existentia rerum* inquirenti mihi ante omnia *mei ipsius existentia* occurrit.

XLIV. Primum omnium, per quod de *mei existentia* certior fio, est, quod deprehendam *me cogitare*. Cum autem Cogitatio involvat *Existentiam*, quia reapse *cogitare* nihil aliud est, quam *agere cum conscientia*, omnisque conscientia *existentiam* supponit, per se liquet, hoc tanquam primum scibile mihi obversari, quod *cogitando sim*.

XLV. Sed & eodem momento mihi liquet, quod *essentia* mea, aut saltem pars ejus cogitans, quæ mens dicitur, in *Cogitatione consistat*.

XLVI.

XLVI. Quin hac Cogitatione *totam* mentis meæ *naturam* absolvi inde conficio, quia & nihil aliud, quam cogitationem, in ea reperiō, & nullum esse tempus, quo a cogitatione cesset. Accedit, quod nihil aliud ostendi possit, quod mentis essentiam constituat, præter cogitationem; unde conficitur, aut plane essentiam mentis ignorari, quod implicat, aut mentem esse puram putam cogitationem.

XLVII. Varias porro in me cogitationum deprehendo formas seu *modos*, quos ad duo genera referre queo, quia in aliis mere *passive*, in aliis autem & *active* me habeo. Illæ sub notione *intellectus*, hæ *voluntatis* comprehenduntur, quæ duæ primariæ ejus *facultates* sunt.

XLVIII. *Intellectus* est illa mentis *facultas*, qua res varias varie pro objectorum varietate per earum ideas a rebus ipsis diversas & in ipsa mente præsentibus sibi ita *repræsentat*, ut repræsentationis illius *sibi intime conscius* sit, quæ repræsentatio diversimode aut per *puram intelligentiam* aut per *sensum* aut per *imaginationem* aut per *reminiscentiam* instituitur.

XLIV. *Voluntas* est illa mentis *facultas*, qua se *libere* determinat ad agendum. Ubi tum ipsa *determinatio*, tum *modus* ejus considerandus. L.

L. *Determinatio* Voluntatis pro variis objectis diversimode se habet. Involvit enim tum *Judicium*, tum actuale secundum illud *Judicium Inclinationem*.

LI. *Judicium* versatur circa notionum simplicium compositionem, & collationem, ut inde eliciat, quid verum aut falsum, quid bonum aut malum sit. Est illud aut *imperfectum*, quando nexu notionum non satis perspecto *suspenditur*, aut *perfectum* per actuale *affirmationem* vel *negationem*; eaque iterum est aut *simplex*, per meras *propositiones*, aut composita per *conclusiones* vi ratiocinandi inde deductas.

LII. *Inclinatio* seu *Propensio* Voluntatis sequitur *Judicium*, id, quod *verum bonumque* agnovit, approbando, eligendo, appetendo & se cum eo uniendo; id autem, quod sub *falsi malique* specie obversatur, improbando, rejiciendo, averfando, seque ab eo pro virili segregando.

LIII. Ad Voluntatem pertinent *Affectus*, qui nihil aliud sunt, quam vehementiores ejus impulsiones, ortæ ex objecti novitate & magnitudine.

LIV. Hi præcipue tres sunt *Admiratio*, *Amor* & *Odium*. Primus Affectus adhæret *Judicio* de re, cujus rationem & magnitudinem omnem perspectam non habemus:

mus: secundus & tertius inclinationi *Voluntatis*, quæ quando circa *bonum* occupata est, *amorem*, quando circa *malum*, *odium* producit.

LV. Cum autem bonum malumque illud obversetur, vel ut *præsens*, vel ut *futurum*, ex illo nascuntur *Letitia* & *Tristitia*, ex hoc *Desiderium* & *Fuga*, *Spes* & *Metus*.

LVI. Ex his Affectibus simplicibus alii compositi nascuntur, quales sunt, *Zelus*, *Emulatio*, *Ira*, *pudor* & similes.

LVII. Circa specialiores quosdam actus minor majorve in voluntate pro re nata occurrit *dispositio*, quæ ubi cum *facilitate* est conjuncta, *Habitus*, iique vel *infusi*, vel *acquisiti* occurrunt.

LVIII. Modus, quo Voluntas se determinat, dicitur *Libertas*, quæ ita ei est propria, ut sine illa ne agere quidem possit, adeoque pro attributo maxime essentiali *Voluntatis* est habenda, quod omnibus ejus modificationibus semper inest.

LIX. Cum autem omnis Libertas sit aut *indifferentiæ*, aut *spontaneitatis*, posterior maxime Voluntati humanæ est propria, & in eo consistit, ut Voluntas *cum lubentia* se inclinet secundum id, quod intercedente judicio verum aut falsum, bonum

B

aut

aut malum esse deprehendit.

LX. Talis *Libertas* facile potest conciliari cum vinculo indissolubili inter Intellectum & Voluntatem, per quod hæc ab illo dependet.

LXI. Porro Mens in seipsam defixa animadvertit sibi adhærere *Corpus* materiale & organicum, cujus essentia in *Extensione* consistit.

LXII. Id Corpus, utcunque plane a se diversum suum tamen esse perdiscit propter *unionem*, quam sibi cum eo intercedere deprehendit *reciprocam*, dum ad imperium Voluntatis moveri membra, variosque motus Corpori impressos a Mente percipi, variasque in ea *Affectiones* & *Passiones* excitare deprehendit.

LXIII. Unionis hujus illa est natura, ut non sit *immediata* aut *essentialis*. Illa enim si esset, tum aut Mens & Corpus res essent sibi similes, aut saltem ad naturam Mentis pertineret, *operari in Corpus*, & ad naturam Corporis, *afficere Mentem*; quorum neutrum locum habet.

LXIV. Aliud ergo intercedere debet *vinculum*, per quod affectiones Corporis a Mente animadvertuntur & imperium Mentis in Corpus transit. Hoc vinculum licet hætenus ignoret, adesse tamen per intimam

timam conscientiam animadvertit.

LXV. Sed & certos huic *unioni limites* esse fixos deprehendit, dum varios Corporis motus neque in potestate Mentis esse, neque ab ea nisi per ratiocinationem & effecta percipi animadvertit. Unde quidam ansam ceperunt de tertia quadam sui parte cogitandi, quam *Animam* a Mente distinctam dicunt, quæ ad omnes Corporis motus velut attendat, eosque dirigat, prout corporis conservationi conducit. Alii tamen id rejiciunt, nolentes entia præter necessitatem multiplicari.

LXVI. Meditantibus *Sensuum* in Corpore *organis* res quoque alias separatas a meo Corpore existere animadverto. Neque ulla mihi suppetit causa, cur *Sensuum ministerium*, per quod in illarum cognitionem adducor, in dubium vocem. Cum enim eodem modo sensus ab iisdem objectis constanter affici experiar, hinc nihil aliud colligere possum, quam Authorem naturæ meæ cum in finem *Sensuum* mihi dedisse usum, ut iis meditantibus de rerum extra me positarum præsentia edocear.

LXVII. Unde sequitur, quod quicquid *per Sensus rite adhibitos* extra me invenio, id æque certo existere ac me ipsum, atque ita esse compositum, uti Sensibus se re-

præsentat, aut per nudam *perceptionem* aut per legitimam *rationem*, absque errandi periculo statuam.

LXVIII. Hac via non solum in plurima *Corpora* extra me incido, sed etiam eorum *varietatem*, considerans eorum variam *figuram*, *situm* atque ordinem, animadverto.

LXIX. Et cum quosdam in quibusdam effectus occurrere sentiam, qui *Materiæ* rationem exsuperant, illa similem in modum ac meum Corpus a *Mente* quadam *rationali* habitari dubitare nequeo. Certus ergo sum, non solum alia Corpora, sed alias etiam *Mentes* a mea non dissimiles existare, id est, *cum Corpore unitas*. An vero præter eas etiam dentur, quæ nullum materiæ indumentum habent, *meræ Mentes*, id, licet cur negem, nullas rationes habeam, hæc tamen in medio relinquo.

LXX. Ex harum rerum inductione conficio, duo esse rerum existentium genera, inter se diversissima, res nempe *cogitantes* & *extensas*, extra quas nullius alterius rei aut *experimentum* habeo, aut *ideam* in me invenio.

RES

RES EXISTENTES CAUSAM
REQUIRERE.

LXXI. Quascunque Res hucusque contemplati sumus, eas ita esse compositas, ut Causam extra se requirant, ex earum *imperfectione* evidens est. Quicquid enim imperfectum est, non est necessario, adeoque initium existendi habet & sui Causa esse nequit.

LXXII. Vestigia hujus *imperfectionis* Mens mea in sinu suo per intimam conscientiam deprehendit. Cum enim ad potentiam seipsum producendi requiratur, tum ut ejus potentiae habeat conscientiam, tum ut semper fuerit, tum ut insita sibi vi subsistere pergat, tum *ut sibi sufficiat*, tum ut facultatem quoque habeat aliud quid extra se producendi, tum denique, ut secundum omne id, quod sibi debet, *independens* sit, nihil horum ulla juris specie sibi tribuere Mens nostra potest, sed contrarias *imperfectiones* & praecipue omnimodam *dependentiam* saepe, non sine molestia, sentit.

LXXIII. *Dependentiam* suam speciatim animadvertit *Intellectus* in eo, quod *passive* se habeat, quia operatio ejus determinata

est ad *Ideas*, quas non format pro lubitu, sed invenit, sive *materiam* earum, sive *formam* consideret. Sed ne rationem quidem convenientiæ inter ideas & res, quas repræsentant, ullam concipere potest.

LXXIV. Nec minus *Voluntas*, facultas illa maxime *activa* ac *libera*, se *dependentem* deprehendit, tum quia ab Intellectu ducitur, tum quia ad res extra se tendit, ut per eas perficiatur, tum quia in illas res nihil potest, sed varia ab illis contra suam inclinationem patitur. Cujus rei exemplum invenit in proxime adjacentē sibi *Corpore*, quod neque concinnavit, neque pro lubitu dirigere, neque conservare potest.

LXXV. Multo minus ratio *Corporis* permittit, ut id sui ipsius Causa sit, cum longe majoribus, quam Mens, imperfectionibus laboret, & ne quidem *agere*, nedum seipsum, aut alias res extra se producere valeat.

LXXVI. Et cum similium similis sit ratio, facile ex propria imperfectione inferimus, quod aliarum Rerum, quas cognoscimus, eadem sit paupertas, cum eas aut simili nobiscum aut multo majori imperfectione laborare experientia abunde edocet.

CAUS-

CAUSSA RERUM EXISTENTIUM
NON EST PRÆTER ENS
PERFECTISSIMUM.

LXXVII. Causam meam aliarumque rerum existentiae *exterius* quærens mox deprehendo, hunc honorem nisi in *Ens perfectissimum* non cadere. Ad sistendum enim aliquid, quod non fuit, *infinita* requiritur *potentia*, quæ reliqua omnium attributa divina jam involvit.

LXXVIII. Porro si aliquid est, tum aliquid est, quod *necessariam* habet *Existentiam*. Si enim nihil esset *necessario*, tum nihil esse posset. Jam vero necessitas existendi *Aseitatem*, illa autem omnia reliqua attributa divina iterum involvit.

LXXIX. Ita *Existentia* Rerum generatim spectata jam indubitato demonstrat, *Deum esse*. Si autem singulæ expenduntur, tum nihil plane neque in *Microcosmo*, neque in *Macrocosmo*, quocunque te veritas, occurrit, quod non evidentissima præse ferat perfectissimæ Causæ indicia.

LXXX. Incipiendo a *Microcosmo* seu meipso non possum acquiescere in hypothesis eorum, qui cum *Aristotele* per solam *generationis* legem in infinitum protensam

homines in præsentia existere crepant, cum sic infinita effecta sine Caussa, infinitum majus ac minus, aliaque absurdissima admittenda essent.

LXXXI. Nihil etiam præsidi inuenio apud illos, qui originem hominum primam sive cum *Astrologis ex influxu stellarum*, nescio quem *Limum* imprægnantium, derivant, sive cum *Stoicis ex fato* ac immutabilibus materiæ motusque mechanici legibus, sive cum *Epicureis ex casu*, id est fortuito *Atomorum* concursu repetunt, quæ omnia ne formando quidem Corpori, multo minus Menti in eo producendæ, suffi-
ciunt.

LXXXII. Quare aut nullam habeo Causam, quod admitti nequit, aut talem, quæ omnes universi vires infinitis parafangis exsuperat, quod adhuc evidentius patebit, quando singulæ partes & facultates sub censum vocantur.

LXXXIII. Cum nihil inter res finitas *Mente* sit excellentius, nihilque ad ferenda *Deitatis vestigia* aptius, non ita sicco pede est prætereunda, uti plurimi faciunt, qui vix aliud præter *Existentiam*, quam cum *Corporibus* communem habent, ad inveniendum in illa Deum, commemorant.

LXXXIV. Si *Mentem*, ejusque *facultates*,

tates, in genere consideramus, impossibile est, ut eas alia Causa produxerit, quam quæ *eminentissimo* modo eas in se possidet, quod nisi de *Mente perfectissima* dici nequit.

LXXXV. In *Intellectu* speciatim occurrentes *Ideæ*, sive eas a natura inditas, sive ex incidentibus occasionibus prognatas statuas, quod nobis hic perinde esse potest, licet prius §. 21. jam assertum sit, cum utrumque sine intercedente divina virtute nequeat fieri, præsentem Deum singulæ atque universæ ingeminant.

LXXXVI. Inter illas majestate præcipua fulget ipsa *Dei Idea*, sive *positivus* quidam, adeoque *clarus & distinctus*, de Ente summe perfecto *conceptus*, quem sive innatum, sive acquisitum statuas, adesse saltem cum ratione negari nequit.

LXXXVII. Hæc *Idea*, cum non sit ipse Deus, sed ejus tantum *repræsentatio*, necessario requirit *Causam*, eamque non tantum *Efficientem*, quatenus est quidam cogitandi modus, sed etiam *Exemplarem*, quatenus habet rei a mente mea diversæ effigiem. Utrumque extra Deum ostendi nequit.

LXXXVIII. Causa *Efficiens* hujus *Ideæ* præter Deum, neque *in me*, neque

extra me ostendi potest. Non est *in me*, quia si Ideæ hujus author essem, nonnisi per ratiocinationem eam producerem. Jam vero nulla ratiocinationis via, sive per modum *eminentiæ*, sive per modum *compositionis*, qui etiam dici potest *fictionis*, aut *causalitatis*, aut *negationis* ad eam producendam sufficit.

LXXXIX. Nihil hic valet via *prima*, quia *ascendendo* a minori perfectione ad majorem jam suppono, me *majoris* perfectionis *habere ideam*, & *exemplar* mihi observari, secundum quod judicare possum, quænam sit minor majorve perfectio, Nec *secunda*, quia variarum rerum minus perfectarum in unam quasi Ideam *conjunctione*, summæ Perfectionis idea effici nequit. Non *tertia*, quia nulla res *rei* toto cælo *diversæ* imaginem potest exhibere. Non *quarta*, quia ad removendum, quicquid cum imperfectione conjunctum est, iterum Idea summæ Perfectionis requiritur, quæ norma sit, ad quam exigatur, quid finitum sit & cum summa perfectione pugnet.

XC. Sed nec *extra me* a *parentibus* aut *præceptoribus* potui illam accipere. Recurrit enim quæstio, *unde* illi acceperint? Et præterea non aliter quam per signa *externa*

terna *visui & auditui* oblata illam communicassent, quæ ad talem Ideam Entis spiritualis suscitandam nullam aptitudinem habent.

XCI. Ad *Caussam Exemplarem* porro requiritur, ut illa tantam Perfectionem, quanta per hanc imaginem repræsentatur, non *eminenter*, sed *formaliter* contineat, quod neque in me, neque in aliis creaturis, sive singulis, sive junctim consideratis, adeoque nonnisi in *Ente summe perfecto* reperitur.

XCII. Ad *Judicium* cum Intellectu conjunctum pertinet *Conscientia*, quæ in sensu strictiori comprehendit, tum *Legem* in Axiomatibus moralibus fundatam, tum *Judicium* secundum illam Legem, eadem *infallibilitate* gaudens, quam rationis luminis in genere considerato, cujus hæc Conscientia pars est, §. 24. vindicavimus.

XCIII. Jam vero neque ipse *mibi* hanc *Legem* fixi, cum eam *invenerim*, *exemplar* ejus in me ipso non deprehendam, nihilque in ea *mutare* queam; neque *Tribunal* mihimet ipsi secundum illam legem erexi, cum meipsum absque maxima ratione his vinculis non constrinxissem, nihilque a me sperandum aut timendum habeam.

XCIV. Neque ab aliis *Parentibus, Præceptoribus*

28 DE EXISTENTIA DEI.

ceptoribus aut *Magistratibus* mihi jugum hoc impositum est. Eorum non est *Lex*, quia circa principia moralia non plus juris, quam ego, habent. Eorum non est *Tribunal*, quod longe latius patet, quod ipsi formidare debent, & per quod ipse de eorum præceptis iudicium formandi facultatem & potestatem habeo. Quare iterum adscendendum ad *Ens summe perfectum*, quod rerum omnium prima Causa & ultimus Finis est, quod per *Sapientiam* suam Leges naturæ meæ aliarumque rerum convenientes *condere* & per *Potentiam* suam Mentes liberas earum iugo *subdere* potuit.

XCV. Istud mirari subit, cur, qui hoc argumentum admittunt, præcedens ab *Idea Dei* petatum, rejiciant, cum, hac sublata, nulla veritas moralis cordi insculpta esse queat.

XCVI. Præterea *Voluntas* mea ita est composita, ut in *bonum* aliquod *summum* extra me feratur, quod neque in me, neque in aliis rebus finitis extra me reperio. Hanc Voluntatis propensionem autem nemo potuit indere, nisi talis, in quo illa terminari & acquiescere potest, adeoque omnisufficientia sua, quicquid finitum est, exsuperat.

XCVII.

XCVII. Cum eadem Voluntas *Libertate* polleat, corruunt omnia systemata, a *jato* ac *necessitate* rerum existentiam derivantia. Illius enim origo nequit esse, nisi Ens liberrimum, summum Libertatis omnis exemplar, quodque Libertatem Mentis finitæ certis limitibus circumscribendi ac moderandi facultatem habet.

XCVIII. *Corporis mei structuram* in se spectatam ubi penitius intueor, mox deprehendo admirabilem in omnibus ejus partibus tam *externis*, quam *internis* Sapientiam.

XCIX. Quoad partes *externas* in concinna *statura*, singulorumque membrorum *situ & proportione*; quoad internas in *solidarum* æque ac *fluidarum* partium situ, in *musculorum*, *ossium*, *venarum*, *arteriarum*, *nervorum* textura, in *sanguinis* circulatione, in *spirituum animalium* motu stupendum plane artificium, in quo nihil supervacaneum, nihil, quod non certum usum atque finem habeat, occurrit.

C. Tam splendidæ structuræ *non sum ipse mihi faber*. Mens mea ejus operis est nescia, sæpe a Corpore petitur, neque absolutum in id dominium, sed certis tantum adstrictum legibus possidet. Multo minus Corpus seipsum ita disponere potuit, cum
ne

30 DE EXISTENTIA DEI.

ne sui quidem cognitionem habeat.

CI. Parentes quoque se ad Corpus meum non aliter habuerunt, quam qui *agrum conferunt*, nihilque ad fructuum proveniunt, quam *occasionem* præbent. Et sic quoque redeundum ad hominem aliquem primum, qui Corpus suum a Causa prima accipere debuit.

CII. *Vinculum* inter Mentem & Corpus, cum non sit *necessarium*, quod mors probat, Causam requirit.

CIII. Illam Causam frustra quærimus *in nobis ipsis*. *Confœderatio* naturæ Corporis & limitatæ alterutrius partis in alteram potentiæ repugnat. *Conspiratio* Spinosæ nihil est nisi confusio Mentis & Corporis in unam massam *Vehiculum*, quod Platonicæ animæ tribuunt, merum est figmentum.

CIV. Sed neque *parentibus* origo hujus vinculi tribui potest. Si enim ad primum iterum provehimur hominem, ille saltem ejus author esse nequivit. Præterea hæc unio parentibus non solum *nesciis*, sed etiam sæpenumero *invitis* contingit.

CV. Redeundum ergo ad Causam primam, præcipue cum vinculum hoc ita se habeat, ut Causam & *liberrimam* & *sapientissimam* & *potentissimam* requirat.

CVI.

CVI. Nec tantum Corpus nostrum cum Mente nostra intime conjunctum est, sed etiam stupendam habet per usum *Sensuum* cum aliis Corporibus communicationem, cujus ratio cum neque in ipsis *Corporibus* tam alienis, quam proprio, neque in *Mente* ulla occurrat, hoc quoque vinculum a Causa potentissima ac sapientissima derivandum erit.

CVII. Ad *Macrocosmum* porro seu *Universum hoc* transeuntes, istudque primo in *complexo* examinantes, per singula ejus attributa generalia de Existentia Numinis convincimur.

CVIII. Essentiale ejus attributum est *Materia*, seu *Extensio*, ad cujus Ideam cum non pertineat *Idea Existentiæ necessariæ*, necessario requiritur Causa, quæ voluit, ut esset, quæque cum sit, facit, ut esse pergat.

CIX. Extensio hæc certo *situ* ac *figura* gaudet, quæ merum est *accidens*, adeoque non æterna, id quod confirmat *populorum consensus*, *Annalium recens memoria*, *scientiarum novitas*; & nihilominus non solum existit, sed etiam constanter conservatur. Est ergo Deus, cui in materiam universam absolutum imperium competit.

CX. Præter figuram in *Materia Motus* adest,

adeſt, illeque ſecundum certas Leges fixus atque conſtans. Cum autem hic Motus Corporibus naturalis non ſit, neque ex eorum determinatione oriatur, quia principium activum requirit, Deum eſſe concludimus, qui hac quoque ratione Dominium ſuum ſummum in omnes res, qua mundus patet, extenſum aſſerere voluit.

CXI. Descendendo ad ſingulas hujus Univerſi partes, in earum tum immenſurabili *amplitudine*, tum inenarrabili *varietate* ſtipes ſit, oportet, qui cauſſam potentiffimam agnoſcere recuſat.

CXII. Quod ſi addatur earundem partium ad ſe invicem *relatio*, *finisque*, ad quem ſingulæ ſunt diſpoſitæ, in eo ordine non ſolum omnipotentiam omnia, ſingula, maxima, minima penetrantem, ſed etiam divinam *ſapientiam* ac *libertatem* merito veneramur. Neque enim vel Atheus negare audebit, quod propter *Finem eſt*, id non eſſe propter ſe, adeoque non eſſe neceſſarium, & ab alio potentiore libere ad illum finem eſſe ordinatum.

CXIII. Singulas partes ſeparatim ſi in-
tueri, atque Deitatis radios in iis oſtendere volumus, quis finis erit? Exempli tantum cauſſa *illuſtriora* quædam naturæ, in qua innumerabilibus formis Opificis digituſ
luſit,

lufit, *phænomena* sub censum vocare opus erit. Talia sunt verbi caussa, mirifica *partium* in singulis individuís *structura*, *meteororum*, *tonitruum*, *pluviae*, *ventorum* origo, *simulacra cognitionis*, solertiae & astutiae in *brutis*, *vegetatio* plantarum, quin etiam saxorum & mineralium, *Oceani* in terminos suos *coactio*, *fluxus* & *refluxus* maris, *vis magnetis* & similia mille alia, quæ historiæ naturalis contemplatio subministrat.

CXIV. Superpondii loco addi possunt argumenta *historica*, petita ab operationibus divinis, quas in mundo contigisse ex certa annalium fide constat. Hæ sunt aut *ordinariæ* aut *extraordinariæ*.

CXV. Ad *extraordinarias* operationes referimus *prædictiones* futurorum contingentium, & *miracula*, quæ, qui admittit, Deum admittere debet.

CXVI. *Ordinariæ* minori contradictioni sunt obnoxiae, quo pertinent maxime Regnorum rerumque humanarum *vicissitudines*, nec non illustriora *Judiciorum* exempla, & quicquid Providentiam aliquam esse evincere potest. Si enim *Providentia* est, *Deus* est.

CXVII. Vis argumentorum, quæ recensuimus, tanta est, ut *totum genus humanum* in veritatem hanc consentiat. Dari

C

enim

enim populos omni Numinis cognitione destitutos hactenus probari nequit. Et etiamsi essent, injuria tamen iis fieret, si *atheï* dicerentur, qui licet ad hanc veritatem ex stupore ferino non attendant, nunquam tamen in animum induxerunt, ut eam negent.

CXVIII. Et quomodo integræ nationes essent *athee*, cum de ipsis illis paucioribus naturæ abortibus, professis *Theomachis*, dubitare liceat, *an sint veri nominis Athei*? Licet enim impudenti satis ore asserere ausint, se fidem existentiae divinæ penitus exuisse; unde sciri potest, quod verum dicant?

RESPONSIO AD ARGUMENTA ATHEORUM.

CXIX. Certum interea est, quod dari possint *Athei*? quibus ad tempus per singulare Dei judicium *omnis Deitatis sensus* concupiscentiarum pravarum cœno quasi immersus ac sepultus est. Et negari nequit, si secundum externam oris professionem judicium formetur, quod existant omni ævo quidam *Athei Theoretici*, iique non solum *indirecte* talia urgentes dogmata, quæ omnem Deitatis concep-
tum

tum pervertunt, sed etiam *directe* rotundisque verbis afferentes, *non esse Deum*.

CXX. Neque tamen temere cuiquam hoc crimen imputandum est, cum experientia doceat, multos qui popularibus erroribus contradixerunt, Atheorum incurrisse crimen; quamvis & ab altera parte vel ex *Spinoſæ* exemplo certum sit, multos *oretenus profiteri Deum*, ne communi odio se exponant, licet in suo Universi, quod fingunt, *systemate* omnem Entis summe perfecti ideam exulare plane jubeant, adeoque reapse *Deum abnegent*.

CXXI. Quomodo tales a *toto universo* condemnentur, ex adductis rationibus patet, quibus obniti velle eo major *vesania* est, quia etiamſi argumentorum pondere se victoriam reportaturos eſſe, ſerio ſibi Athei perſuadere poſſent, nihil tamen inde lucri ipsis acceſſurum ſit, cum, ſi cauſſa cadant, maximum damnum evitare nequeant, non ſolum juſto Dei judicio olim perituri, ſed etiam in hac vita ſeiſſos in mera *bruta automata* tranſmutantes, Deumque tollendo omnia virtutis fundamenta, adeoque publicæ quietis ac ſecuritatis fulcra concutientes. Et *quid ſtultius*, quam alios de peſtifero errore perſuadere velle, poſteaquam principia omnia ſublata ſunt, ex

C 2

qui-

quibus homo hominem rationaliter convincere potest? Quid *vesanius*, quam rem in dubium vocare velle, quam tamen, ut credatur, e re Societatis esse, ipsi aliquando fateri debent? Quid *immanius*, quam tanto nisu pugnare contra rem, quæ etiansi vera non esset, maxime tamen esset optabilis, adeoque genus humanum melioremque ejus partem, maxima consolatione ex *mera petulantia* privare? Quid denique *dementius*, quam tam universale & commune commodum secum ferentem generis humani *περίληψιν* tam stramineis ratiunculis oppugnare velle?

CXXII. Talis verbi gratia est illa, quod *nullam nos Dei habere Ideam* venditent, quem in finem provocant eo, quod nullam habeamus ullius rei, nisi *corporeæ* ideam, per *sensus* nempe acquisitam. Intima autem experientia contrarium unumquemque in se ipsum descendentem facile docebit, cum tot abstractas rerum metaphysicarum ac moralium ideas mens in sinu suo gerat, ad quas excitandas nihil per sensus afferri potuit.

CXXIII. Addunt, quod confidentes, esse Deum, *essentiam ei incomprehensibilem & infinitam* tribuant, inde autem sequi, quod nullum Dei conceptum habeamus, adeoque

que Deum etiam non esse, quia *cujuscunque nullam habemus ideam, illud est non ens*. Sed merus hic est lusus in terminis, cum Ideam Dei defendentes, per *incomprehensibilitatem* atque *infinitatem* Dei nihil ad summum censi debemus intelligere, quam *adequatam* Entis summe perfecti *Ideam* modulum, uti creaturæ, ita nostrum quoque excedere.

CXXIV. Perfluit etiam facillime, quando obijciunt, *Deum tollere, qui omniscientiam tollit*; hanc autem ab illis negari, qui fatentur, ante mundi creationem præter Deum nihil extitisse. Sed quidni Deus etiam ante mundum conditum fuisset *omniscius*, cum perspectam plene haberet suam Omnipotentiam, cujus cognitio ideas rerum omnium possibilitium involvebat?

CXXV. Porro ad hominem argumentantur, prætendentes Theologiam merum systema rerum *incertarum*, quin *contradictionum* esse. Quasi illi *contradictorium* aliquid esse demonstrare possent, qui omnem *veritatis normam* ejurarunt; aut quasi contradictionis possint convinci res, quæ per *obscuritatem* suam inter se conferri, adeoque competens judicii nostri objectum esse nequeunt.

CXXVI. Dicturi autem rationem, cur

38 DE EXISTENTIA DEI.

tam generalis omnibus hominibus de Ente summe perfecto sedeat *persuasio*, primo ad *pravas hominum dispositiones*, partim ex *superstitioso timore*, partim ex *causarum ignorantia* ortas, provocare solent. Utrumque vanitatem & impudentiam hominum horum probat. Quomodo enim *fides* Deitatis ex *timore* orta esset, cum timor Dei potius sit sequela illius fidei, cumque *Idea Dei* per se spectata nihil *terribile* contineat? Et quomodo *causarum ignorantia* ansam primo dedisset, de Deo cogitandi, cum argumentorum, quæ proposuimus, inductio indicet, nihil magis directe ad Deum ducere, quam meditationem de rerum causis, ipsumque Atheismum nihil aliud esse, quam crassissimam causarum ignorantiam?

CXXVII. Addunt, *Religionem inventum esse Politicorum* credulitate hominum abutentium, ut illos eo facilius sub jugum cogerent. Mendacissima calumnia! cum inventi hujus *Author* ostendi nequeat, neque possibile fuisset eodem Religionis quasi fascino genus humanum constringere, nisi astutia Politicorum insita hominum animis Religionis semina animadvertisset, atque iis in rem suam abusi fuissent.

CXXVIII. Generale Atheorum πᾶσιν
θεῶν

Quædòs est, quod sicuti præter materiam nihil concipiunt, ita *materiam semper fuisse* & ejus essentiam pertinere *existentiam necessariam* defendant, quod tamen funditus evertitur per ea, quibus *causalitatem rerum* §. 71. sq. adstruximus, & Cap. IV. porro adstruemus.

CXXIX. Neque fraudi debet esse Existentiæ divinæ certitudini illa prætensio, quod eousque ascendere nequeat hominum malitia, ut Deum esse negassent, si Idea Dei homini naturalis esset. Nihil enim inde concludi potest, quia abunde constat, & omnem Deitatis sensum ipsis professis Atheis vix periisse, & ubi ille per singularem quandam excœcationem animi oppressus est, ibi singulare Dei peccatorem sibi relinquentis intercedere judicium. Ipsa etiam Atheorum paucitas, & quod statim intellectis eorum argumentis rejecta sit eorum opinio, ostendit, nihil minus, quam Rationem iis favere.

CXXX. Ad protrudenda autem tantæ impietatis dogmata, uti alia causâ requiritur, ita variæ causæ occasionales concurrere potuerunt. Tales sunt tum *interna ipsa concupiscentia prava*, quæ *inimicitia* est adversus Deum, & sigillatim animi elati ac nescio quam sapientiæ sublimioris glorio-

lam stulte aucupantis *fastus*, tum *externæ superstitionis*, qua plerorumque, quem Deo ferunt, cultus laborat, absurditas, & præpostera *studiorum* tractatio, præsertim si accedant librorum impiorum improvida lectio, conversatio cum impiis, præceptores profani, & similia.

CXXXI. Has causas Atheismo eo securius assignamus, quia cum negantes Deum alias rerum causas nominare necessario debeant, tales nominant, quæ longe majores difficultates habent, quam quas nostro systemati objiciunt, atque absurditate sua undiquaque perpluunt, uti patet ex exemplis §. 80, 81. allatis.

CAPUT II.

DE NATURA DEI.

CXXXII. Si Deus *existit*, necessaria est ejus *cognitio*, tum quia nihil magis intellectum nostrum perficit, a cujus perfectione omnium reliquarum facultatum perfectio dependet, tum quia hoc pacto patebit, quomodo eum *digne colere* & in communionem ejus *beati* esse possimus.

CXXXIII. Ad cognitionem Dei pertinet,

tinet, ut sciamus, *Quid & Qualis sit*, adeoque verum de eo conceptum nobis formemus.

CXXXIV. Licet autem *adæquate* Deum *definire* nequeamus, talis tamen dari potest *definitio*, quæ id saltem, quod nos de Deo assequimur, sub se comprehendit.

CXXXV. Secure ergo statuimus, Deum esse *Mentem summe perfectam*.

CXXXVI. In hac definitione *generis* aliquod instar est, quod Deus *Mens* sit, *differentiæ autem specificæ*, quod sit *summe perfectus*. Neque tamen eodem, quo hi termini in scholis usurpantur, sensu, hic intelligi debent. Nam per prius nihil nisi *natura* Dei exprimitur, quam secundum nostrum considerandi modum abstracte ut *substratum* omnium ejus attributorum, cui insunt, spectamus; per posterius ipsorum *attributorum* complexus proponitur.

SPIRITUALITAS DEI

CXXXVII. Cum duo tantum cognita nobis sint rerum genera, *Mentes* nempe & *Corpora*, & ad alterutrum Deus referendus sit, Deus necessario statuitur *MENS* seu *Spiritus* esse.

C 5

CXXXVIII.

CXXXVIII. Id demonstrari potest , primo *negative*, quia Deus nequit esse *Corpus*, neque *ex parte*, cum partes in Deo locum non habeant; neque *ex toto*, quia *idea extensionis* non solum non includit ideam perfectionum *Entis summe perfecti*, sed etiam ponit varias imperfectiones, quæ in Deum non cadunt, quales sunt, *sui non esse conscium*, *passive se habere*, *divisibile*, *mutabile & finitum esse*.

CXXXIX. Sed & *positive* Deum esse *Mentem*, comprobant omnia argumenta pro existentia ejus allata. Illa enim talia sunt, ut evincant, eum esse rerum omnium *Causam*, quod esse non posset, nisi esset *Ens activum*; tale autem sola Mens est.

CXL. Adde quod ex eorundem argumentorum recensione pateat, Deum talem esse *Causam*, in qua relucet summa *sapientia*, *libertas*, *potentia*, quæ attributa nonnisi in *Mente* locum habent.

CXLI. Neque ulla nominari potest Perfectio vere divina, quæ non ad *Mentem* tanquam *substratum* suum referri queat. Cum enim Mentis essentia consistat in *Cogitatione*, nullum datur attributum divinum, quod in *Cogitatione perfectissima* non contineatur.

CXLII. Injurii ergo contra Deum sunt,

sunt, non solum qui naturam Dei *Extensione* absolvunt, atque ita revera omnem Dei conceptum tollunt, sed etiam, qui quaecunque *extensum & corporeum* conceptui de Deo affricant.

CXLIII. Impietatis hic præ aliis reus est *Spinosa*, per Deum intelligens Ens *absolute infinitum*, hoc est *substantiam unam constantem infinitis attributis*, quorum nota nobis sint *Cogitatio & Extensio*, utraque *fataliter* se explicans *per infinitos modos*, qui sint omnes res particulares *cogitantes & existentes*, quæ tanquam totidem Dei *modificationes* singulæ *æternam & infinitam essentiam* exprimunt.

CXLIV. Monstrosa hæc Naturæ Dei definitio, quot voces, tot absurditates habet, utcunque se sub terminorum ambiguum involucris tegere impius ille quærat. Et facile hoc systema evertitur, si tantum conferantur, quæ in præcedentibus jam demonstrata sunt.

CXLV. Ad præcipuas absurditates referimus, quod Deum *unam esse substantiam* fateatur, & nihilominus duo attributa ei tribuat, *cogitationem & extensionem*, quæ requirunt *duas substantias* toto cælo diversas, quibus insunt, adeoque differunt, ut res & res, quæque nullam

nc=

necessariam inter se relationem habent.

CXLVI. Nec minus absone *duo attributa infinita* ad constituendam unam substantiam conjunguntur. Aut enim illorum attributorum alterum altero est perfectius, quo pacto *infinitum infinito majus* esse statuitur, & aliquid minus perfectum Deo tribuitur; aut si parem habeant perfectionem, neutrius attributi perfectio erit summa, & infinitum absolutum infinito additum, necessario majus infinitum constituet, quod iterum implicat.

CXLVII. Et quam impudenter inter attributa illa infinita referatur *Extensio*, ex essentialibus ejus imperfectionibus, quas enarravimus, evidentissimum est.

CXLVIII. Quid autem futilius, quam res particulares omnes constituere in *modificationes Dei*, cum non tantum earum per partes evicta sit imperfectio, in cujus societatem Deus, abnegata ejus perfecta *Scientia, Potentia, Simplicitate, Immutabilitate, Beatitudine*, vocatur, sed etiam nihil sit apertius, quam illas esse a Deo separatas substantias, cujus rei vel maxime mens nostra sibi intime conscia est?

CXLIX. Denique dum his modificationibus *fatalis* tribuitur *necessitas*, non solum omnis *Potentia*, sed etiam omnis veri
nomin-

nominis *Libertas* tam in *Deo*, quam in *Mentibus finitis*, ac cum ea omnis *Iustitiæ*, *Veracitatis*, *Bonitatis*, *Sanctitatis*, aliarumque perfectionum moralium conceptus, omnis *Virtus* & *Vitium*, *Præmium* ac *Pœna* tollitur, mundusque ille, qui tanto conatu erat in *Deum* euectus, iterum in merum brutum automaton convertitur.

CL. Falsissimæ autem sunt hypothesen, ex quibus prodigiosum hoc systema eruitur, quales sunt, *Deum vi naturæ suæ necessario semper operari perfectissime*, ex necessitate divinæ naturæ infinita infinitis modis sequi: intelligere & velle unum idemque esse: non posse unum existere, qui infinitus & perfectissimus sit, nisi omnem Perfectionem & Existentiā formaliter possideat: non posse dari extra *Deum* plures substantias, quia omnis Substantia necessario est infinita & existit: & ita porro. Quæ omnia, si tantum ambiguitas in terminis tollatur, facile perfluunt.

VITA DEI.

CLI. Si *Deus Mens* est, tum etiam *Vita* ei talis competit, qualis ad naturam *Mentis* pertinet, *Actuositas* nempe cum
Con-

Conscientia ex intrinseco principio.

CLII. *Mentis* enim natura ita se habet, ut *Idea* ejus *Ideam actuositatis* necessario involvat, secus ac cum *Corporibus* constitutum est.

CLIII. Multo magis id convenit *Menti* summe perfectæ, cum non solum perfectius sit *agere*, quam *torpere*, sed etiam omnis perfectio *Mentis* *Vitam* supponat.

CLIV. Cum autem ad *Actuositatem* cum *Conscientia* requiratur *Intellectus* & *Voluntas*, quæ duæ facultates naturam rei cogitantis conficiunt, hinc eadem quoque in *Deo* locum habent.

CLV. Hæ facultates licet in *Deo* propter *Simplicitatem* ejus non sint *divisæ*. nihilominus certo ordine de singulis hisce facultatibus cogitare possumus & debemus. Unde certo respectu *Intellectus Dei* potest a nobis concipi, ut fundamentum *Voluntatis*, quando nempe circa seipsum versatur, + alio autem respectu *Voluntas* concipitur fundamentum esse *Intellectus*, quando scilicet circa res alias occupatur. q. ex. h. ut
unicuique q. d. q. d. h. ut.

Ad aptum
idem p. p.
R. h. h.
ut h. h.

CAPUT III.

DE ATTRIBUTIS DEI
ESSENTIALIBUS.

CLVI. **Q**uamvis *Attributa* Dei ab ejus *natura* non differant, & reapse nihil aliud sint, quam Naturæ divinæ diversimode a nobis spectatæ *speciales definitiones*, dandum tamen id imbecillitati ingenii humani, ut *Attributa* illa *speciatim* considerando in *Essentiæ* divinæ penitiolem agnitionem penetrare contendat.

CLVII. Hinc factum est, ut Theologi *Attributa*, quæ de Deo prædicantur, ad memoriam juvandam, in certas classes redegerint, quibusdam ea distinguuntibus in *affirmativa* & *negativa*, aliis in *communicabilia* & *incommunicabilia*, aliis in *essentialia* & *relativa*.

CLVIII. Postrema divisio rei naturæ est maxime accommodata. Et per illam ad *essentialia Attributa* referuntur omnes *Perfectiones*, quæ *Essentiæ Dei* in se consideratæ insunt, ad *relativa*, quæ relationem habent ad *Res extra Deum* existentes. Utraque necessario Deo insunt, sed priora
per

per necessitatem absolutam, posteriora per
in se modiciere necessitatem hypotheticam. *oportet qd. leg. voluntarij aut*

CLIX. Natura ergo horum Attributorum postulat, ut priora ante operationes Dei circa res extra Deum consideremus; posterioribus vero recensitionem operum Dei præmittamus.

CLX. Id tantum in hac divisione observetur, quædam horum Attributorum ita se habere, ut secundum diversum respectum essentialia ac relativa simul sint, unde eorum consideratio in utraque classe redibit, in priori, ut indicetur, quomodo ad Essentiam Dei pertineant, in posteriori, ut edoceatur, quomodo eadem in Operibus sint demonstrata.

CLXI, Essentialium Dei Attributorum quatuor constituimus classes. Ad primam referimus Attributa quædam Universalia, quæ in omnibus sequentibus supponuntur, ita ut nullum speciale Dei Attributum sit, de quo universalia illa prædicari nequeant: ad secundam Attributa generaliora, quæ Existentia Mentis summe perfectæ in se consideratæ requirit: ad tertiam Attributa specialiora singularum Mentis perfectissimæ facultatum: ad quartam talia Attributa, quæ per consequentiam ex enumeratorum attributorum complexu resultant,

CLXII.

post. ope.
aut.

CLXII. Per *Attributa universalia*, quæ omnibus præstruimus, talia intelligimus quibus præcavetur, ne quid per ingenii humani imbecillitatem circa singulorum Dei Attributorum enumerationem illis affricetur, quod perfectissimæ ejus naturæ aliquid detrahit. Huc referimus *Perfectiorem, Infinitatem & Simplicitatem*.

PERFECTIO DEI.

CLXIII. Ante omnia firmiter tenendum, Deum esse *Ens ita summe perfectum*, (venia sit voci, cum Latina lingua aptiorem non habeat,) ut quicquid *Idea* absolutæ Perfectionis comprehendit, ei sit tribuendum, & quicquid vel *umbram* aliquam *imperfectiōis* habet, ab eo separetur. Prius fuit ex *Idea Perfectionis positiva*, posterius ex *negativa*.

CLXIV. Quare licet *genus*, ad quod Deum retulimus, *Mens* sit, quicquid tamen in mente nostra imperfectiōis rationem habet, a Deo longissime separamus. Nullus igitur in *perfectissima Mente sensibus*, aut *imaginationi* corporeum quid involventibus, vel *memoriæ* intellectum imperfectum ponenti, vel *affectibus* inscitiam ac mutabilitatem annuentibus, vel *habiti-*

D

bus

bus ad essentiam mentis aliquid addentibus locus est.

CLXV. E contrario, quicquid *Mens perfecti* non solum in *natura* sua, sed etiam in *Idea* longe altius provecta comprehendit, id omne ut *exemplum* considerat, cujus absolutissimum *exemplar* in ipso Deo est.

CLXVI. *Perfectio* hæc Deo competit, tum quia per illam ab omnibus rebus aliis extra se existentibus distinguitur; tum quia id necessario requiritur in eo, qui omnis *Perfectio* ac realitatis in rebus extra se existentibus *caussa* est; tum quia singula *Attributa*, quæ in Deo concipimus, sub *Idea* perfectionum nobis obversantur, & generale, cur ea Deo tribuamus, fundamentum est summa Dei *Perfectio*.

INFINITAS DEI.

CLXVII. *Perfectio absoluta* necessario est *infinita*; qui terminus licet sit *negativus*, *positivum* tamen conceptum involvit, quia omnem realitatem, cujus *Ens summe perfectum* capax est, sive cognita sit, sive incognita, involvit. Realiter adeoque *Infinitas* Dei ab ejus *Perfectione* non differt, sed tantum conceptum ejus illustrat.

CLXVIII.

CLXVIII. *Infinitas Dei* potest considerari aut *absolute* aut *relative*.

CLXIX. *Absolute* designat ipsam *summam Perfectionem* singulis Attributis Dei non soli durationi aut ubiuitati, inhaerentem, atque ab iis inseparabilem. Ratio enim, cur attributa Entium imperfectorum sint finita, est *aut defectus in causa ipsa*, quæ plura dare nequibat, *aut in subiecto*, quod maioris perfectionis capax non erat. Utraque ratio in Deo cessat.

CLXX. *Relative* exprimit tantum Perfectionis in Deo pondus, ut adæquate non nisi ab ipso Deo cognosciqueat. Hoc ipsum est, quod alias *incomprehensibilitas* vel *immensitas* Dei dicitur, & statim in limine modeste, verecunde, humiliter de Attributis divinis cogitare monet.

SIMPLICITAS DEI.

CLXXI. Cum autem Perfectiones Dei certo *ordine*, quasi *partitim*, enumerare susceperimus, ut mens nostra nullam inditubandi ansam arripiat, ante omnia quodque firmiter tenendum est, Deum esse Ens *simplicissimum*.

CLXXII. *Simplicitas* Dei vel *negative* vel *positive* spectari potest.

D 2

CLXXIII.

Innotad. ung glori. in unum con. perinde est. rem.
 CLXXIII. *Negative* a Deo remover
 qualemcumque compositionem, tam *physi-*
cam vel ex *diversis essentiis*, extensione &
 cogitatione, vel ex *partibus* realiter distin-
 ctis, vel ex *materia & forma*, vel ex sub-
 jecto & accidente; quam *metaphysicam*, ex
Essentia & Existentia, ex genere & diffe-
 rentia specifica, ex potentia & actu.

CLXXIV. *Positive* indicat omnium
 Perfectionum in Deo non solum *simul-*
neam unitionem, sic ut nulla deesse possit,
sed etiam earundem unitatem quasi, & *iden-*
titatem, quæ nonnisi animi nostri fictione
 distingui potest.

CLXXV. Hanc *Simplicitatem* requirit
 & natura *summæ Perfectionis*, & *singula-*
rum Perfectionum intuitus, quæ ita se
 habent, ut una absque altera subsistere
 nequeat.

CLXXVI. Secundum hanc Cynosuram
 in altum divinorum Attributorum vela
 dantibus primo loco occurrunt illa, quæ
Mens summe perfecta, Vitaque perfectissi-
 ma gaudens, generatim spectata vi naturæ
 suæ possidet, quo referenda sunt *Asei-*
tas, *Æternitas*, *Independentia*, *Immuta-*
bilitas.
tanti corp. vana. q. forma. indit. a. porte.

ASEITAS DEI.

CLXXVII. *A se* esse dicitur Deus vel *negative*, quatenus aliam existendi Caussam extra se non habet, vel *positive*, quatenus vi perfectissimæ naturæ suæ existit, ad quam necessario pertinet *Existentia*.

CLXXVIII. Deo hæc Perfectio competit, tum quia absque ea non possideret *Vitam perfectissimam*, tum quia in *Caussarum subordinatione* non datur progressus in *infinitum*.

ÆTERNITAS DEI.

CLXXIX. *Æternitas* in Deo designat *intrinsecam existendi necessitatem*, seu ut BOETIUS definit: *interminabilem vitæ simul totam & perfectam possessionem*.

CLXXX. Illam Deo tribuendam esse sequitur tum ex demonstrata ejus Perfectio-
ne & Aseitate, tum ex ipsius *Necessitatis* conceptu, quia id *contingens* dici nequit, quod si non existit, a nulla alia Caussa produci, adeoque ne esse quidem potest.

CLXXXI. Per conceptum *Necessitatis* *Existentiæ* divinæ excluditur a Deo ex-
stendi omne *initium & finis*.

D 3

CLXXXII.

CLXXXII. Ne autem in *Æternitatis* Dei conceptu aberretur, illa non debet considerari tanquam aliquid a Deo *distinctum*, cui ipsa Dei Existencia *commen-*
retur.

CLXXXIII. Excludenda etiam omnis *successiva* per momentorum intervalla *du-*
ratio, quia perfectissimæ Vitæ proprium est, omnem suam perfectionem simul pos-
sidere, & quia successio omnis momento-
rum innumerabilium tam *Infinitali*, quam
Immutabilitati Dei adversaretur.

INDEPENDENTIA DEI.

Ad hoc in Deo, quod a nemine dependat, potest hoc a Thom. Aquino (1884) & a Scot. ad res in se dependentes.
Deo (188)

CLXXXIV. Ut illam ab *Aseitate* Dei distinguamus, per eam intelligimus tale
Attributum Dei, quo non solum *Causam*,
cur existat, sed etiam *cur existere pergat*,
in *Necessitate* naturæ suæ possidet, (ita ut
non tantum originem sed etiam conserva-
tionem suam nulli alii extra se debeat.) Un-
de patet, quod etiam recte *Sufficientia* dici
queat: *cur volens, & existens, inde perseverat.*

CLXXXV. Ex *Independentia* *Essentia* divinæ oritur *Independentia* ejus quoad sin-
gulas *Operationes*, cum neque *Intellectus* Dei per res extra se afficiatur, & ad cogi-
tandum de iis permoveatur, neque *Volun-*

Ad hoc in Deo, quod a nemine dependat, potest hoc a Thom. Aquino (1884) & a Scot. ad res in se dependentes.
Deo (188)

tas per easdem determinetur, quod *Voluntatis* Attributum specialius *Libertas Dei* so-
ler dici.

CLXXXVI. Cum ex nostra definitio-
ne pateat, quam arcte *Independencia* Dei
Ascitari ejus innexa sit, iisdem quoque
fundamentis illa innititur. Qui enim sibi
sufficit ad Existentiam ipsam, ab illo etiam

IMMUTABILITAS DEI.

CLXXXVIII. Hanc Immutabilitatem Idea *summæ Perfectionis* involvit, quoniam illa nullius neque incrementi neque decrementi capax est. Sed nec ulla *mutationis causa* sive in Deo, sive extra eum vel fingi potest.

OMNISCIENTIA DEI.

CLXXXIX. Descendendum jam ad

specialiora singularum Facultatum Attributa, & quidem primo *Intellectus perfectissimi*, ad quem præprimis requiritur *Omniscientia*, quæ involvit, tum ut *omnia intelligibilia* cognoscantur, tum ut cognitio circa illa *perfectissimo modo* versetur.

CXC. *Obiectum ergo scientiæ divinae sunt omnia intelligibilia* h quo pertinet primo, ut Deus se ipsum omnesque tuas Perfectiones intime perspectas habeat per *Scientiam*, quæ dicitur *simplicis Intelligentiæ*, deinde ut etiam omnia extra se cognoscat per *Scientiam Visionis*. Illa Voluntatem antecedit, & hujus loci est; hæc etiam sequens ad *attributa relativa* pertinet.

^{duplex}
^{Sci ut, an} CXCI. *Seipsum Deus necessario cognoscit,*
 quia ad Ideam Mentis Perfectissimæ perti-
 net perfectissima *sui Conscientia*, cum abs-
 que ea neque *omnipotens* esse, neque *in se*
acquiescere possit.

CXCII. Ad hanc naturalem Dei Scien-
tiam referendæ sunt *Ideæ rerum possibilium*,
tum quia alias non potest comprehendi,
quomodo *Ideæ* hæ mentem Dei intraverint
& objectum Voluntatis ejus factæ sint;
tum quia absque illis Deus omnem suam
tam *Potentiam* quam *Infinitem* perspectam
non habuisset; tum quia illis sublati nul-
lus *Libertati* ejus locus relinquitur; tum
denique

denique quia nihil potest esse in effectu
quod non est in Causa vel *formaliter* vel
saltem *eminenter*, id est, per *Ideam & vir-*
tutem producendi, quorum prius cum in
Deum non cadat, posterius ei necessario
tribuendum est, quod absque Ideis rerum
possibile fieri nequit.

CXCIII. Difficulter hoc admittitur ab illis, quibus videtur hoc pacto statui ali-
quid *immutabile & æternum* præter Deum, quod necessarium cognitionis ejus ob-
jectum sit, id quod Perfectioni divinæ plane esset contrarium. Verum scrupulus omnis per id eximitur, quia Idea rerum possibi-
lium nihil aliud est, quam Idea ipsius po-

rentiæ divinæ. *idea perfectioris & infima perceptio*
 QXCIV. Ad perfectissimum cognoscendum *perceptionem*
 di modum pertinet, ut Cognitio sit *adæquata*
 quata, ut omnia independenter, & ex se *per se*
 cognoscantur, ut uno obtutu, ut denique *directa*
 simplicissimo perceptionis modo, quæ singula
 ex Idea perfectissimi intellectus facile
 derivantur.

CXCV. Cum perfectissimo Intellectu Dei necessario nexu cohæret *perfectissima* ejus *Voluntas*, quæ duo a se invicem divelli nequeunt[#], quia Idea unius in Idea

CXCVI. *Attributa perfectissimam Vo-*
luntatem D 5

D 5. 2

luntatem

luntatem conficiunt sunt *Sapientia, Sanctitas, Libertas, Potentia*, & quæ simul intellectui communis est, *Beatitudo*.
Hasce perff. Cl. a. u. terq. jam demonstrat.

SAPIENTIA DEI.

CXCVII. Cum *Sapientia* proxime sit *Attributum Judicii*, quod de rebus, ex intime perspectis earum causis, ordine, ac fine, deque actionibus ad earum naturam pertinentibus pronuntiat, hinc illa perfectissimo modo *Judicio Voluntatis* divinæ inesse censenda est.

CXCVIII. Neque tantum ea locum habet in Deo circa *actiones* ejus *ad extra*, sed etiam circa *Actuositatem* perennem *Essentie* ejus. Cum enim Deus, etiam absque respectu ad creaturas, naturaliter in seipso *actuosus* sit, omnisque *Actuositas* perfecta *Sapientiam* requirat, *sapientia naturalis* Deo denegari nequit.

CXCIX. Ad illam referimus, quod Deus rectum de *Perfectionibus* suis *judicium* formet, atque adeo *justum* sibi ipsi *pretium* statuatur; unde fluit, ut omnia quæ agit, *convenienter naturæ suæ* agat, quia totius *Actuositatis* suæ sibi ipsi *norma & scopus* est.

SAN.

SANCITITAS DEI.

CC. Sapientiae intime innexa est *Sancitas*, quae illam perficit, & quando ut essentialiale Dei Attributum consideratur, nihil aliud designat, quam intentissimum *Amorem*, quo Deus erga seipsum fertur.

CCI. Objectum igitur hujus Amoris Deus ipse sibi praestat, & quidem ita ut se *solum* ac *totum* amet: *solum*, quia nihil Realitatis ac Boni, per quod perfici posset, extra se invenit: *totum*, quia nulla imperfectionis non amabilis in Deo umbra est.

CCII. Actus Amoris divini comprehendit, ut *efficacissime* ac *constantissime* ab una parte circa seipsum *actuosus* sit, utque sibi vivat, sui causa operetur; ab altera parte seipsum approbens in seipso delicietur, ac plene *acquiescat*.

CCIII. Hic Amor Dei naturalis est; non solum, quia ad naturam voluntatis pertinet *amare*, & dignum Amore Dei objectum extra eum non est, sed etiam quia hanc *justitiam* sibi ipsi debet.

CCIV. Cum autem hic *Amor Dei* norma omnium ejus actionum sit, hinc patet, quomodo in eo contineatur fons omnium

nium illarum *Virtutum moralium Dei*,
quæ ad attributa ejus *relativa* pertinent.

LIBERTAS DEI.

CCV. Quando *Libertatem Dei* referimus inter attributa ejus essentialia, facile colligitur, quod *Libertatem Spontaneitatis* intelligamus. Nam *Libertas Indifferentiæ* ei nonnisi relate ad creaturas in certo sensu competit. Circa seipsum enim ulla ratione *indifferens* esse nequit, sed per Sanctitatem suam, uti ostendimus, *neccessario* se talem esse vult, qualis est.

CCVI. *Spontaneitas Dei* in eo consistit, quod cum lubentia summa circa seipsum sit actuosus, id quod fluit ex ipsa *Amoris* natura, quo Deus in seipsum fertur. Nihil enim magis *spontaneum* est, quam *amare*, præcipue, quando objectum *Amoris* obversatur tanquam amore dignissimum. Adeoque reapse *Libertas Dei* coincidit cum ejus *Sanctitate*.

CCVII. Tali *Libertatis* conceptui non repugnat conceptus *Necessitatis*, quæ in operationibus Dei locum habet, & secundum quam propter nexum necessarium inter perfectissimum Intellectum ac Voluntatem, *neccessario* vult, quod de se intelligit,

ligit, & necessario intelligit, quod extra se vult.

CCVIII. Multum autem hæc *Spontaneitas* in Deo distat à *Spontaneitate creaturæ*, quia a nulla causâ extra se sed tantum à *necessaria* naturæ suæ *Perfectione* ad ita operandum determinatur.

POTENTIA DEI.

CCIX. Per *potentiam* Dei intelligimus istud Attributum, quo per *merum Voluntatis nutum* efficit, quod vult, ita ut nihil frustra velit, sed semper eum, quem destinavit, scopum assequatur.

CCX. Reapse ergo *Potentia Dei* nihil aliud est, quam simplicissima *Voluntatis* ejus *determinatio*. Nam *Mens* nihil *potest*, nisi per *Voluntatem* & *Potentia* ejus a *Voluntate* ipsa non differt nisi mera tantum *relatione*.

CCXI. Hoc Attributum divinum licet itidem, quatenus versatur circa *Rerum extra Deum Existentiam* & *Conservationem*, ad *Relativa* pertineat, certo tamen respectu inter ipsa *Essentialia Attributa* est adnumerandum, quia *Voluntas* perfectissima non potest concipi absque *Potentia*, etiam si nihil extra se producat.

CCXII.

CCXII. Ea propter ad *objecta* Potentiæ divinæ non solum creaturæ, sed etiam ipse *Deus* est referendus, quatenus vult seipsum esse & permanere uti est, qui actus potentiæ divinæ coincidit cum ejus Independentia, eademque fundamenta habet.

CCXIII. Sed & quoad res extra Deum distingui potest inter *potentiam absolutam* & *ordinatam*. Absolutæ objectum sunt omnia *possibilia*, unde hæc radix est *possibilitatis rerum*. *Ordinata* cum agat secundum decretum, infra lustrabitur.

CCXIV. Utraque limitatur per *Sanctitatem* & *Sapientiam Dei*, quæ tamen limitatio non est *Potentia Dei* in abstracto consideratæ, sed ipsius *Voluntatis Dei*, quæ a *Potentia* non differt. *Omnipotens* est Deus, quia omnia, *quæ vult, potest*. Sed nihil aliud vult, quam quod summæ suæ Sanctitati & Sapientiæ convenit, quam pro absolutissima omnium actionum *norma* habere summa est Perfectio.

CCXV. Ex hoc fundamento *non potest facere contradictoria*, quia cum poneretur, Deum *facere* & simul *non facere*, *idem vel le & nolle*, quod absurdissimum est. *Non posse* & *non velle* in essentia divina synonyma sunt.

B E A.

BEATITUDO DEI.

CCXVI. Per *Beatitudinem Dei* designatur suavissima *acquiescentia* Voluntatis divinæ in Perfectionum suarum intima contemplatione & jucundissima *conscientia*.

CCXVII. Illa Deo est naturalis, tum quia summam naturæ *Bonitatem* semper summa *Voluptas* comitatur, tum quia nihil extra Deum tranquillæ ejus *in seipso quieti* ac *satiari* obicem ponere potest.

CCXVIII. Longissime hæc Beatitudo exsuperat omnem creaturarum, præsertim rationalium, capacitatem: quia earum Perfectio admodum *limitata* est, neque *totam*, cujus capaces sunt, necessario possident, neque *in suo sinu* eam habent, sed extra se quærere debent.

CCXIX. Falsissimus autem plane est Epicuræorum de hac *Beatitate* conceptus, quando eam in *otio* collocant, cum tamen *otium* revera sit imperfectio, adeoque plenam Voluptatem nil nisi *perfecta Actuositas* gignere queat.

BONITAS DEI.

CCXX. Omnium horum *Attributorum*
com-

complexus *Bonitas* Dei dici potest. Cum enim omnis *Bonitas* sit aut *moralis* aut *physica*, utramque perfectissimo modo Deo inesse ex omnium attributorum, quæ commemoravimus, inductione facile conficitur.

UNITAS DEI.

CCXXI. Ex iisdem fundamentis deducitur Entis summe perfecti *Unitas* absoluta, quæ comprehendit, tum quod in se *unam* substantiam, unum individuum, unam ad-eoque Mentem perfectissimam conficiat, *unitate* non solum specifica, sed etiam *numerica*; tum quod in relatione ad alias res ita sit *unicus*, ut contradictionem involvat, plures esse Deos.

CCXXII. Id ut demonstretur, nihil aliud opus est, quam dicta & probata denuo percerere. Omnia argumenta sive pro Dei *perfectiōe* summa in se spectata, sive pro præcipuis hujus perfectionis attributis, sigillatim *Aseitate*, *Æternitate*, *Independētia*, *Omniscientia*, *Omnipotentia*, & ita porro, prolata ad unum Deum ducunt. Et si plures essent Dii, tum *idea pluralitatis* in Deitatis idea contineretur, quod non tantum falsum est, sed etiam absur-

absurdum, quia idea tum *summæ perfectionis* in genere, tum *perfectissimi intellectus* ac *perfectissimæ voluntatis* in specie, e diametro πολυθεότητι adversatur. Adde quod *totum Universum*, constans ex partibus inter se connexis, mutuamque ad se invicem relationem habentibus, sicut *unum* tantum *Mundum* conficit, ita ad unum tantum Deum ducat.

CCXXIII. Neque huic Unitati præjudicat *Polytheismus* adeo *universalis* gentium, cum constet illum aut ex obscurata *veræ Perfectionis* per varia præjudicia ac perversas cupiditates *Idea*, aut ex *fraudibus Sacerdotum* malignorumque *Spirituum illusionibus* ortum esse.

CCXXIV. Ex inductione sane singulorum Deastrorum patet, quoscunque præter unum Deum summum excogitarunt, *Deos factitios* fuisse, sive eos ut *Dæmones*, sive ut *Homines Deificatos* considerarent, sive, quod adhuc absurdus, in ipsarum rerum brutarum atque inanimarum cultu subsisterent.

CCXXV. Domesticis quoque argumentis *Polytheismus* facile refellitur, petitis præcipue a *prodigiosis* gentium, uno absurdo ex alio sequente, de suis Deastris *figmentis*; a *conflictu* singularum *nationum*

E

pro

pro suorum idolorum sibi peculiarium præ aliis præstantia; ab *inconstantia*, qua cultus idolorum, ubicunque humana vi destituebatur, plane concidebat, ab *anxietate* eorum, qui unum Deum adorantes offendere alium timebant; a *confugio* eorum, quos fabularum pudebat, ad *sensus* earum *Allegoricos* sive *physicos*, sive *ethicos*; nec non a Philosophorum *dissensu*, qui passim aut *Unitatem* Dei suis dogmatibus utcunque restabilire, aut in Atheismum vergere, *deteriori consilio*, solebant.

INCOMMUNICABILITAS DEI.

CCXXVI. Omnia argumenta, quæ Unitatem naturæ divinæ probant, simul evincunt, quod ea alteri, qui natura Deus non est, *communicari* nequeant. Quædam enim attributa, qualia sunt *Aseitas*, *Independentia*, *Eternitas*, omnem *communicationem* respuunt; & licet aliorum *Imago* quædam imprimi etiam mentibus finitis possit, quo pertinet *Sapientia*, *Sanctitas*, *Beatitudo*, istud tamen, quod in his *Attributis*, quatenus in Deo locum habent, *infinitum* est nullam *communicationem* admittit.

CCXXVII. Ex hoc principio evertuntur non solum *apotheoses* gentium, sed etiam
eo.

eorum placita, qui *communicationem* tum totius essentiae divinae sive per *naturam*, sive per *pactum*, tum singularium quorundam attributorum divinorum, sigillatim *omniscientiae* & *omnipotentiae*, incaute admittunt.

CAPUT IV.

DE OPERIBUS DIVINIS.

CCXXVIII. **A**ntequam *Attributa Dei Relativa* enumeramus, *Opera Dei* perlustrare debemus, ex quibus illa a posteriori agnoscuntur.

CCXXIX. Cum autem *duplex* in Deo distingui possit *operatio*, altera, qua *circa seipsum* actuosus est, & permansisset, etiam si nihil extra se producere voluisset; altera, qua versatur *circa res extra se*: priorem inaccessibili, in qua Deus habitat, Luci relinquentes, posterioris tantum rationem hic habemus, illius hoc capite *ordinem*, & sequenti *finem* consideraturi.

CCXXX. *Ordinem* operationis divinae, licet in se *simplicissima*, concipere jubet tum ingenii nostri imbecillitas, tum effectus successiva praestatio, tum objectorum innumerorum multitudo.

E 2

CCXXXI.

CCXXXI. Distinguimus ergo inter *Opera Dei intrinseca & extrinseca*, seu *ma-
vis immanentia & transeuntia*, quorum illa
horum fundamentum sunt. Ad priorem clas-
sem pertinent *Decreta Dei*, ad postero-
rem *Creatio & Providentia*.

DE DECRETO DEI.

CCXXXII. *Decretum* in Deo illum Vo-
luntatis ejus liberrimum Actum denotat,
quo ab æterno non solum *Res extra se*
producere constituit, sed etiam earum
omnia ac singula momenta in omnem æter-
nitatem delineavit.

CCXXXIII. Deo id necessario adscri-
bendum esse *tum natura Operis externi*,
quod prærequirit *Molimen*, cujus est effe-
ctus; *tum* sigillatim longa illa ac firma
omnium Operum Dei in omnem æternita-
tem concatenatio probat.

CCXXXIV. *Objectum* hujus *Operis*
tantæ est amplitudinis, quantæ ipsum
Opus, scilicet non solum *Res omnes* in ge-
nere considerata, præsentis, præteritæ,
futuræ, sed etiam omnes earum formæ,
modi, eventus, iique *tum contingentes*
tum necessarii, adeoque omnes *ortus &*
interitus, ac uniuscujusque, præcipue ho-

hominis, in omnem æternitatem *fors*.

CCXXXV. Hoc requirit non solum arctissimus rerum inter se invicem *ad communem finem nexus*, sed etiam earum *imperfectio* ac dependentia, Deique Independentia. Nam si *futurorum* quædam non forent Decreti divini objecta, illa eatenus in creaturæ potestate essent relicta, & Deus quoad eorum notitiam dependens ab illis esset. Et si res quædam secundum certos modos possent independentes esse, nihil obstarat, quo minus plures, adeoque omnes dependentiæ suæ vinculo solverentur, atque ita Deus sine suo plane excideret. Adde experientiam docentem, quam magni eventus a minimis circumstantiis pendeant.

CCXXXVI *Liberas* autem creaturarum rationalium *Actiones* tantum abest, ut *Decreto Dei* subtrahere audeamus, ut potius præcisius, quam alias Res, ei subijciamus, ne totum Regimen Dei turbemus & a consiliis creaturarum suarum dependens faciamus.

CCXXXVII. Neque hoc *Libertatem* creaturæ pervertit, quod illa *Decreto* divino subijciatur, sed intra justos limites cogit, cum *Libertas*, quæ voluntatis divinæ moderamini non subjecta est, in creaturam non cadat. Ipsa difficultas, quæ in ho-

rum extremorum conciliatione occurrit, Sapientiae divinae indicium est.

CCXXXVIII. Maxima difficultas haeret in conciliatione *Actionum malarum* cum *Decreto* divino, quia hoc earum *necessitatem*, adeoque justam excusationem videtur involvere.

CCXXXIX. Neque eam tollunt, qui peccatum *nihil* esse volunt, cum *nihil* non sit, quod *actionis* formam constituit, quodque *poenae* subjicitur; & eadem recurrat exceptio, etiamsi Deus nihil aliud decreverit, quam rectitudinem omnem requisitam ad Actionem bonam non indulgere.

CCXL. Sufficere ergo debet *a parte Dei*, quod peccatum decreverit non *operari*, sed *permittere*, idque non sub ratione *finis*, sed duntaxat *medii*; & *a parte peccatoris*, quod ille nullius necessitationis per Decretum Dei sibi sit conscius, & *sponte sua* peccet.

CCXLI. *Permissionem sane lapsus decernere*, non potest statui Deo indecens fuisse, cum sapientissime *hominem labilem* producendi consilium capere potuerit. Non solum enim non tenebatur Deus homini plus perfectionis dare, quam volebat, sed etiam, nisi *peccatum possibile fuisset*, multae Dei Hominumque virtutes latuissent. Neque

que

que enim *Deus* mundi fuisset *Judex*, si nullus explorationi aut judicio fuisset locus, neque *Homines* ita plene *humilitatem* in sua a Deo absoluta dependentia, & *constantiani* in vincendis peccati illecebris exercere potuissent.

CCXLII. *Actus* Decreti divini cum sit actus Voluntatis ejus, *liber* est, & quidem *Libertate Indifferentiæ*, seu mavis, *Independentiæ* (de vocibus enim non litigabimus) qualem requirit Decretum circa *Res extra Deum*, quæ per naturam suam non sunt *necessariæ*, sed tantum *contingentes*. Unde hac negata *fatalis* omnium rerum inducitur *necessitas*. Dupliciter autem hæc *Libertas* concipitur, vel quatenus versatur circa agendum aut non agendum, vel quatenus versatur circa sic aut aliter agendum. Prior dicitur *libertas contradictionis*, posterior, *libertas contrarietatis*, & utraque Deo competit.

CCXLIII. Porro *Actus* ille Decreti divini est *simplicissimus*, ita ut *Deus*, qui nulla opus habet deliberatione, *unico actu* omnia definiverit, semperque *uno intuitu* intellectui suo præsentissima habeat. Quare quando Decreta Dei in plurali adscribimus, objectorum pluralitatem & ordinem rerum sistendarum iterum respicimus.

E 4

CCXLIV.

CCXLIV. Cum autem Actus ille omnes *Res futuras* anteverterit, nullumque *temporis successio* ante rerum primordia locum habuerit, Decreto Dei necessario *æternitas* est adscribenda. Nihil fane magis a Libertate atque Independentia Dei abludit, quam *horaria* ei decreta pro re nata tribuere.

CCXLV. Ad quæstionem, an *decreta sint Deo coæterna*? respondemus, quod si *Æternitas* sumatur pro *necessitate Existentiæ divinæ*, quæ *metaphysica* & maxime emphatica hujus vocis notio est, istud propter adsertam Dei circa Decreta Libertatem, utique inficias eamus. Admitti tamen id potest in *sensu vulgari*, quia nullum *momentum* in Deo concipi potest ante ejus Decretum; adeoque videndum, ne hæc controversia in meram *logomachiam* abeat.

DE CREATIONE.

CCXLVI. *Creatio* est actus ille voluntatis divinæ, quo *Res*, quas Deus Decreto suo *futuras* definiverat, existere actu & cum effectu jussit.

CCXLVII. Opus hoc datis rebus existentibus necessario Deo adscribendum esse, constat

constat tum *ex natura rerum existentium*, tum *ex natura ipsius Dei*.

CCXLVIII. Quomodo *natura rerum existentium* id requirat, patet ex omnibus argumentis, quibus Cap. I. eas requirere *Causam*, & *Causam* illam esse *Ens summe perfectum* evicimus.

CCXLIX. Idem confirmat *Natura Dei*, cui neque *Intellectus perfectissimus*, neque *perfectissima Voluntas*, neque *Beatitudo summa* competeret, si quicquam ab eo non productum existeret.

CCL. In vanum ergo in societatem Creationis Deo aut *Natura plastica* aut *Spiritus* alii finiti junguntur, quia ad productionem rerum, quæ non erant, *absoluta Independentia* & *Potentia* requiritur, & quia hoc admissio Deus honorem cum creatura divideret, qui ei soli competit.

CCLI. *Objectum* ergo Creationis divinx sunt *Res omnes* existentes, maximæ, minimæ, secundum omnes existendi modos, quarum complexus *Mundus* seu *Universum* dicitur.

CCLII. *Mundus* hic a nobis concipitur *unicus* tantum esse, & quidem ita, ut plures mundi nisi cum contradictione statui nequeant. Si enim essent, distare a se deberent, aut per *aliquid*, aut per *nihil*.

Si per *nihil*, continui essent, adeoque unum universum constituerent. Si per *aliquid*, istud ipsum, quod interjaceret, esset aut *Spiritus*, aut *Corpus*. Per *Spiritum* nulla corporum disjunctio potest fieri. *Corpus* autem, si interjaceret, id ipsum contiguos mundos redderet.

CCLIII. Faceffere ergo jubemus *spatia imaginaria extra mundum vel ante mundum*, quæ aut *nihil* sunt, aut si *aliquid*, pars debent esse hujus mundi, Deumque authorem habere. Eadem absurditate premitur *vacuum*, in præjudicium omnipotentiae divinæ excogitatum, quod cum ad Rerum existentium ac productarum genera referri nequeat, ipsum quoque in nihilum abit.

CCLIV. Alia tamen quæstio est, annon Deus possit facere, ut præter hoc nobis cognitum mundi systema alius diversus existeret rerum ordo, qui licet *contiguus*, nullam tamen cum hoc systemate *communicationem* haberet? aut annon mundi hujus *extensionem* in *immensum* augere queat? Hoc enim, si antecederet ad Decretum Dei spectemus, & *Indifferentia* Dei, & mundi *finitudo* fieri posse persuadet.

CCLV. Mundum enim *finitum esse* non solum illimitata Dei ac nunquam exhausta Potentia, sed etiam natura partium mundi,

di, quæ *numerari, dividi, mensurari* possunt, quod conceptui *infiniti* contrariatur, abunde probat.

CCLVI. Sunt, qui ex omnibus *Mundis possibilibus optimum* ac pulcherrimum Deum elegisse statuunt, in quo si quædam videantur incommoda, incommoda proprie non sunt, siquidem pulchra illa series, ille Mundorum omnium optimus, sine iis stare non posset. Hi videant, ne & *Libertati Dei* derogent, & *mali necessitatem* invehant, & temerario ausu istud simpliciter pro optimo ac sapientissimo declarent, quo nihil præstantius Ratio humana assequitur.

CCLVII. *Actus ipse Creationis* solo Voluntatis divinæ *nutu* absolvitur, uti ex natura Potentiæ §. 209. descripta sequitur; adeoque in se est *simplicissimus*, licet quoad *objecta* distingui queat. Quædam enim Deus jubere potest, ut existant, *absque ulla prævia materia*; ad alia pro Libertate sua adhibere potest *materiam*, sed plane per se ineptam, quod utrumque æque potentis & efficacis Voluntatis opus est.

CCLVIII. Ad circumstantias Creationis *tempus* pertinet, circa quod Ratio nihil determinat, sed tantum inter diversas Historicorum relationes optionem facit, in qua
Mosai.

Mosaicam de origine mundi traditionem multo magis veritati consonam esse, quam vanas *Aegyptiorum, Babyloniorum ac Sinesum* computationes, ex *annalium defectu, origine populorum, artium inventionem* &c. colligit: quæstionem autem, an Mundus citius creari potuisset, ut vanissimam, contemnit.

CCLIX. Sed & *ordinem*, quo singula Deus produxit, determinare Ratio non audet, cum eam plane lateat, an Mundus *unico momento*, an *successive* prodierit? Neque tamen frustranea judicanda est Philosophorum opera, qui ex hypothesi, quod *successive* extiterit, inquirunt secundum regulas motus ab ipso Creatore fixas, quo ordine singula ex suis principiis prodire potuerint. Nam hoc quoque ad veram Revelationem a prætensis discriminandam momentum insigne affert.

CCLX. Statim in primo saltem Rerum ortu creaturam quoque *rationalem* & sigillatim *Hominem* esse conditum, earum ad hominem relatio docet.

CCLXI. Nec plures homines ab initio esse productos, sed unum, aut saltem *parvum*, omnium fuisse *primum*, conficitur tum ex *generationis* serie, quæ cum fiat per individuorum multiplicationem retro numerando.

rando ad unitatem necessario reducitur ,
tum ex *uniformitate* staturæ humanæ.

CCLXII. Hoc adeo verum est , ut ipsæ
gentes tacito consensu in hanc traditionem
conspiraverint; neque per exemplum *inco-*
larum Americæ a nostro orbe divisæ refelli
potest, cum quanam via homines eo pe-
netraverint , probabiliter saltem ostendere
non sit difficile.

CCLXIII. Sed & *meliores* Hominis
conditionem ab initio fuisse , ac nunc est,
facile quis sibi persuadebit, qui & *scopum*,
ad quem Homo est conditus , & *rudera*
Imaginis cujusdam *divinæ* excellentioris in
mente residua, & varia *beneficia*, quorum
Homo statim ab ortu suo compos est fa-
ctus , tot creaturarum usu gaudens , &
corruptionem , cujus primus author Deus
esse non potuit, & *corporis* sortem nunc
præ aliis animantibus brutis *abjectam* atque
miseram intuetur.

CCLXIV. Illa *melior conditio* procul
dubio involvit *Facultatum* Hominis *mora-*
lium majorem *perfectionem* , quam quæ
nunc in illis conspicitur. Illæ enim se,
quoad maximam saltem generis humani
partem , ita nunc habent , ut nequeant
censeri pro opere tanta causa digno, quia
scopo ejus plane contrariantur. Unde fa-
cile

cile est collectu, quod undecumque illa *præsens deformitas* ortum trahit, a Deo saltem esse nequeat, quod adeoque *Facultates* hominis aliter, ac nunc sunt, fuerint constitutæ, quum recenter ex manu summi Opificis prodibat.

CCLXV. Quanam autem in re Facultatem Mentis recens vigor ac vera *pulchritudo* constiterit, ex ipsa Mentis natura potest confici. Cum enim illa quoad essentiam *physice* consideratam *similitudine* quadam Dei gaudeat, unde ipsi Ethnici se *Dei genus esse* prædicandi ansam ceperunt; hinc sequitur, quod vera ejus Perfectio ac pulchritudo in nulla alia re possit consistere, quam in talibus qualitatibus, quæ *imaginem* illarum perfectionum exhibent, quæ in *Facultatibus Mentis perfectissimæ* radiant, quousque mens finita saltem eam gerere idonea est.

CCLXVI. Dubitari ergo nequit, quod intellectus hominis statim a creationis initio gavisus sit sufficienti Dei *Cognitione*, & voluntas *Sapientia* in judicio nec non *Sanctitate* in sua propensione; quæ quamdiu aderant, non poterat non gratum favoris divini sensum in Conscientia sua habere, adeoque & instar *Beatitudinis* divinæ gerere, plenoque usus creaturarum jure frui.

CCLXVII.

CCLXVII. Talem autem fuisse primigenium Hominis statum eo magis certum est, quia hæc qualitates necessario requirebantur, si homo *Finem* illum attingere deberet, ad quem eum conditum esse Cap. V. ostendemus.

CCLXVIII. An vero alia quoque vasta *Planetarum corpora* rationales incolas acceperint, Ratio modesta non audet plane determinare, licet non levia ei appareant argumenta, quæ istud saltem *probabile* reddunt.

CCLXIX. Atque hæc sunt, quæ Ratio de Creatione rerum novit, quæ plane evertunt crassos eorum errores, qui Mundum aut ab *æterno* fuisse, aut *fato, casu*ve profiliisse prætendunt, quorum impietatem in demonstratione existentiae divinæ jam occupavimus.

CCLXX. Et sane frustra contra veritatis hujus splendorem pugnant per axioma illud, quam verum in *physica*, tam falsum in *metaphysica*, quod *ex nihilo nihil fiat*, & quod *caussa non det, quod non habet*.

CCLXXI. In re quoque seria ludit Spinoza, Deum Creatorem describens, ut *causam rerum omnium immanentem*, non vero *transeuntem*, qua definitione admissa omnis Creationis conceptus perit.

CCLXXII. Sed & ex professo illam evertit

everit prætensis illis principiis, quod *substantia* nequeat *producere substantiam*, & quod *duæ substantiæ diversa attributa habentes*, *nihil inter se commune habeant*, adeoque *una alterius causa esse nequeat*, quæ omnia per verum omnipotentia divinae conceptum concidunt.

DE PROVIDENTIA.

CCLXXIII. *Providentia* designat perpetuam Dei circa Res productas auctuositatem, ut illæ congruo ordine ad Finem suum deducantur.

CCLXXIV. Illam dari nemo negabit, qui Creationem admittit. Cum enim Deus *nihil frustra faciat*, impossibile esset, ut Finem in Creatione propositum attingeret, si res productas a primo existentia momento aut perire iterum fineret, aut sibi permetteret. Ex iisdem ergo fontibus tum imperfectionis Naturæ, tum Perfectionis Dei, ex quibus de *Creatione* certi fumus, de *Providentia* persuademur. Unde recte veteres: *Si Deus est, Providentia est*.

CCLXXV. Tota Providentiæ gloria ad Deum *solum* spectat, tum quia ille ad omnes ejus actus sufficit; tum quia creatura ejus capacitatis non est; tum quia
Deum

Deum non decet, ut hunc honorem in creaturam transferat.

CCLXXVI Sub *Providentia* tres speciales actus Dei comprehendendi solent, *Conservatio*, *Concurfus*, & *Gubernatio*. In duobus prioribus Deus consideratur ut *Causſa efficiens* continuatæ tum *exiſtentia*, tum *activitatis*; in tertia ut *Causſa finalis*. Prioribus duo fundamentum ſunt omnis *dependentia* *phyſicæ*, unde a quibusdam in unum compinguntur; ultimus autem ſimul *dependentia* *moralis*, in qua creatura eſt conſtituta.

DE CONSERVATIONE.

CCLXXVII. *Conſervatio* eſt ille Dei actus, a quo res exiſtentes habent, ut porro ſint; unde non ut actus mere *negativus*, ſed maxime *poſitivus* eſt concipiendus, qui reapse nihil aliud eſt, quam *continuata Creatio*, quia eandem, quam *Creatio*, *Potentiam* requirit, ejusdemque quoad creaturas *neceſſitatis* eſt, quæ quoad *exiſtentiam continuatam* æque *contingentes* ſunt, ac quoad *exiſtentiam primam*.

CCLXXVIII. Differentia tamen quædam inter *Creationem* & *Conſervationem* naſcitur ex diverſa relatione, quam eadem potentiffima Voluntas Dei ad res extra eum
F habet,

habet, dum eas in Creatione ut *non existentes*, sed in Conservatione ut *existentes* considerat.

CCLXXIX. Modus Conservationis talis est, qualis naturæ rerum *contingentium* convenit, nempe per *durationem* successivam in *singula momenta* efficaci voluntate Dei continuandam; unde continuatio illa secundum aliarum rerum coëxistentium *durationem mensurari* potest, quod *Tempus* dicitur.

CCLXXX. *Objecta conservationis* æque late patent, ac *objecta creationis*, summa, ima, maxima, minima. Nihilominus distinctio, quæ in *objectis* fieri potest, diversos ipsius *Conservationis gradus* constituit.

CCLXXXI. Primo enim conservantur ipsæ rerum *essentiæ*, idque ita, ut non solum non *annihilentur*, quod licet *possibile* sit, propter rerum *contingentiam*, nihilominus usquam fieri non percipimus, sed etiam nunquam inter se *permutentur*, quod per ipsam rerum naturam impossibile est.

CCLXXXII. Nec tantum generales rerum *essentiæ*, sed etiam præsens *status* singularum *substantiarum* atque *individuum*, ejusque pro arbitrio Dei, sive *ad certum tempus*, sive in omnem *æternitatem* in singula momenta continuatio Conservatio-
ni divinæ subest.

CCLXXXIII.

CCLXXXIII Diversitas tamen, quæ inter substantias *extensas* & *cogitantes* intercedit, diversitatem quoad conservationis tum *modum*, tum *durationem* efficit.

CCLXXXIV. *Modus Conservationis* differt, quia substantiæ *cogitantes* per suam *simplicitatem* aliarum rerum mixtura ad sui subsistentiam non indigent, adeoque *immediate* conservantur, secus ac *extensæ*, quæ *mediatam* conservationem ad *partium situm*, *motusque* continuationem, requirunt. Unde subsistere non possent, nisi *eadem* semper in mundo & ad naturam singulorum corporum accommodata *quantitas motus* (*natura*, secus ac quidam statuunt, *nunquam defetiscente*) conservaretur.

CCLXXXV. *Duratio* singularum substantiarum itidem plane diversa est, cum *extensæ* variis mutationibus & *revolutionibus*, tam particularibus, quam generalibus, sint obnoxie, quæ *res cogitantes* nihil attingunt.

IMMORTALITAS ANIMORUM.

CCLXXXVI. Hoc primum fundamentum est *immortalitatis animorum*, quæ partim *negative*, partim *positive* a nobis considerari potest.

F 2

CCLXXXVII.

CCLXXXVII. *Negative* per illam excluditur communio cum morte corporis. Cum enim sit substantia plane distincta a corpore, ejusque concursu ad subsistendum minime indigeat, hinc dissolutio corporis nullam mutationem ejus subsistentiæ infert. Eodem sane modo, quo corpus interit, soluta partium compage, quia illas non habet, mori nequit. Unde Gentilium quoque Philosophi animam corpori fore superstitem agnoverunt.

CCLXXXVIII. *Positive immortalitas* hæc involvit singularum animarum in omnem æternitatem perdurationem, quam licet *possibilem* Ratio agnoscat propter Dei Potentiam, *necessariam* tamen esse non perspicit, cum in Idea rei contingentis Idea sempiternæ existentiæ non contineatur. Invenit interea argumenta varia, quæ hanc tantam, tamque *optabilem spem* non solum *probabilem*, sed etiam satis *certain* reddunt.

CCLXXXIX. Probabilis hæc spes præcipue fit ex eo, quia substantia cogitans nequit perire, nisi per *annihilationem*, quam tamen cur non timeat, varias rationes habet. Sed & ex *conceptu immortalitatis*, quem habet, & ex *justitia Dei* probabiliter argumentari potest.

CCXC.

CCXC. Apodicticum autem maxime argumentum petitur a *desiderio summi boni*, quod in voluntate esse, atque ei a Deo inditum esse supra adstruximus. Hoc desiderium cum per *Veracitatem*, quin etiam per ipsam *Sanctitatem* Dei, implendum sit; summumque Bonum, nisi *æternum*, esse non queat, atque eapropter *æternum* sit, quod Voluntas nostra naturaliter appetit, facile convincitur, æternitati se destinatam esse.

CCXCI. Quomodo autem illa Conservatio mentis se sit habitura, & an *soluta a Corpore* sit permansura, an *Corpori* iterum *conjungenda*, id Ratio penitus ignorat. Posterius tamen, si Deo ita placuerit, & *possibile* & *Sanctitati* Dei *conveniens* deprehendit.

CCXCII. Neque alicujus ponderis hic est objectio illa primaria, quæ a corporum non solum dissolutione, sed etiam permixtione, ut videtur, cum aliorum corporum essentia petitur; quando scilicet illa non solum in *ferarum* aut *piscium*, sed etiam *antropophagorum* alimentis transeunt. Nam ad hoc quoque *potentia* Dei sufficit, ut si velit, impedire possit, ne particula essentiam unius corporis conficiens, in essentiam alterius corporis transeat. Et ex-

perientia docet, esse in unoquoque corpore per generationem producto *semen* aliquod *radicale* subtilissimum, nullis mutationibus obnoxium, quod adeoque in alterius corporis essentiam transire nunquam potest.

CCXCIII. Id saltem, quod Scriptura de hac *in futurum Conservatione* docet, luminis suo magis consentaneum, quam *animorum* Pythagoricas in alia corpora *migrationes* aut Platoniorum *revolutiones* Ratio agnoscit.

DE CONCURSU.

CCXCIV. *Concursus* Dei sub *Conservatione* quodammodo continetur, & specia- liorem ejus circa particulares modificatio- nes, tum *Corporum* quoad principium parti- cularis *motus animalium*, quin & *vegetabi- lium*, ita ut nulla *anima sensitiva*, aut alia *na- tura intermedia* ad eum producendum opus sit, cum præcipue *Mentium*, quoad singulos earum *actus*, determinationem designat.

CCXCV. Incommoda licet vox sit, de re tamen ipsa non est dubitandum, quia nullam veri nominis *Causſalitatē* rebus in- esse ex jactis fundamentis constat. Non magis enim creatura *sequentium motuum* & *actionum* singularum causa esse potest, quam

quam *primæ motionis & actionis* fuit, cum non solum *eadem vis* ad *sequentes*, quæ ad *primas* excitandas, requiratur, sed etiam nullus *necessarius* inter *primas & sequentes* *nexus* sit.

CCXCVI. Clarissime necessitas hujus Concurfus demonstrari potest ex *nexu inter Mentem & Corpus* meum, a quo tot particulares Mentis actiones & Corporis motiones dependent. Cum autem neque Mens illarum motionum, neque Corpus illarum actionum causa sit, identidem intercedere Concurfus Dei debet.

CCXCVII. Circa modum hujus *Concurfus ad liberas actiones* notissima est controversia, quibusdam *generalem* tantum in *conservatione facultatum* consistentem, atque ita ab actu Conservationis nihil differentem, statuentibus.

CCXCVIII. Quod cum non sufficiat ad asserendam Dei a creatura Independentiam, alii rectius specialiore Concursum urgent, eumque non solum *moralem*, agendi occasionem & objecta intellectui sistentem, sed etiam *physicum*, qui singulas volitiones producit, easque ita a Deo *dependentes* facit, ut tamen *libertatem* creaturæ rationali competentem non tollat.

CCXCIX. Ipsæ *actiones malæ* ex hoc

Concurso participant, quamvis per Sanctitatem Dei impossibile sit, ut per suum Concursum ipsam *malitiam* infundat.

CCC. Difficultates contra hunc Concursum coincidunt cum illis, quæ contra Decretum Dei moventur, & ex iisdem fontibus debent solvi. Neque enim Deo indignum esse potest *physice* concurrere ad actiones, quas ad certum finem se dignum futuras decrevit.

CCCI. Quod si quædam indissolubiles manere videantur, id inde oritur, quia *modum* Concursus divini ignoramus. Propter id autem, quod obscurum est, id quod clarum est, negari non debet, præcipue, quando de tali re agitur, quam adæquate cognoscere non possumus, qualis est *modus operationis divinæ*, & quando contraria sententia non minoribus difficultatibus premitur.

CCCII. Singulare Concursus divini exemplum *singulorum hominum generatio* præbet, per quam nobilissimum creaturarum Rationi notarum genus ab interitu præservatur. Quod eo magis requirit divina Sapientia, quia alias illarum quoque rerum Conservatio, quæ ad hominis usum sunt dispositæ, inutilis redderetur.

CCCIII.

CCCIII. In illa autem *Concursum* Dei singularem requirit non solum *novi Corporis organici* cum interno *motus* principio productio, sed adhuc magis *Anima rationalis*, cui Corpus istud habitandum datur.

CCCIV. De hujus animæ initio crasse sentiunt non solum, qui illam ex corpore per *traducem* generari, aut ex *sensitiva* qualis antea fuerat, sub generationis articulo in *rationalem* mutari somniant: sed etiam, qui mollius loquentes, totum hominem a toto homine generari statuunt, atque animæ vim producendi animam sui similem adscribunt.

CCCV. Admitti hoc nequit, *tum* quia *multiplicatio* est aliquid corporeum: *tum* quia nihil est in Mente, quod *materia* alterius Mentis esse possit, unde generatio novæ Mentis esset novæ substantiæ productio, *tum* quia anima sibi hujus facultatis conscia non est; unde nihil restat, quam singulas singulorum hominum Animas, earumque *cum embryo* unionem esse opus Dei cum creatura immediate concurrentis.

CCCVI. Id quod eo magis agnoscendum, quando rejecto Origenistarum de *præexistentia animarum* errore, & exploso

musteo de creata ab initio *cogitatione universali*, cujus singuli subsistentes Spiritus modi tantum sint, figmento, eo tandem devenire fas est, ut statnamus, singulas Animas simul cum singulorum corporum generatione a Deo produci.

CCCVII. Inter varias quæstiones circa hanc Animarum productionem orientes, materiamque de *Concursu divino*, tanquam certo experimento, egregie illustrantes, maximam difficultatem habet ista, quomodo Animæ a primo initio corruptio affricetur?

CCCVIII. Hæc quæstio non satis caute tractata absurdis opinionibus ansam dedit, quas transeuntes, duas tantum sententias præ reliquis eminentes notamus, alteram quæ *puram* creari a Deo animam. sed statim a quo in corpus inditur, intercedente abusu liberi arbitrii, corrumpi; alteram, quæ *impuram* creari contendit, verumtamen non tanquam suppositum a corpore separatim produci, sed a primo statim productionis momento cum corpore ita uniri, ut cum eo unum individuum constituat.

CCCIX. Fatendum est, in utroque responso Rationem maximas offendere tenebras. Quia tamen labem nativam per experientiam abunde confirmatam negare nequit,

DE OPERIBUS DEI. 91

nequit, in alterutro ei subsistendum est. Cum igitur posterior sententia minores difficultates habeat, in illa eo libentius acquiescit, quia ea modo Concursus divini magis est analoga, & quia non magis conceptu difficile est Deum, *secundum ordinem generationis* animam imagine sua cassam *producere*, quam per continuatam creationem *confervere*.

CCCX. Ita enim nihil aliud statuitur, quam Deum ab initio hunc instituisse ordinem, ut *unumquodque sui simile generet*, qui ordo, uti in nexu suo naturali relinquitur, nulla causa Deum obligante, ut illum mutet, non aliter fieri potuit, quam ut *a sanctis* parentibus *sancti*, ab *impuris* impuri liberi gignerentur.

DE GUBERNATIONE SEU REGNO DEI.

CCCXI. *Gubernatio* dicitur ille Dei actus, quo secundum certas leges omnia ita moderatur, ut *finis* sibi propositos tam ultimum, quam subordinatum, attingat. Hæc idem est, quod alias *Regnum Dei* dicitur.

CCCXII. Illa Deo utique est tribuenda, tanquam *Envi sapientissimo*, quod nihil frustra

frustra facit, & *absolutissimo* ex jure Creationis omnium rerum *Domino*, qui cum Mentibus facere potest, quicquid vult. Sed & a posteriori eandem probat *Universi pulchritudo*. Domum recte ordinatam, Rempubicam bene constitutam ab aliquo regi quis inficias ibit?

CCCXIII. *Regnum* istud est aut *physicum*, aut *morale*. *Physicum* omnibus creaturis commune, *morale* rationalibus proprium est. Illud spectari debet, tanquam huic subordinatum.

CCCXIV. Ad *Regnum Physicum* generatim referendum est, quod omnibus Rebus productis certas *Leges* ac *Fines* posuerit, maximis æque ac minimis, cum a minimis circumstantiis maximi eventus sæpe dependeant, & æquissimum sit, ut qui minima produxit, eadem ad Finem suum æque ac maxima dirigat.

CCCXV. *Leges* certas Deus tam *motui* corporum, quam *operationibus* mentis fixit. Priores sunt *Leges*, quæ *mechanicæ* dicuntur, quæ ita se habent, ut eas mutare aut suspendere in creaturarum potestate non sit positum, cum Deus tamen sibi libertatem eas mutandi reservaverit, cujus rei documentum sunt *miracula*. Posteriores sunt *ordo cogitandi*, quem non tantum facultates

tes mentis inter se, sed etiam in relatione ad externa objecta constanter observant.

CCCXVI. Per has Leges Deus tendit ad *certos Fines*, qui in *Regno Physico* ita sunt dispositi, ut unaquæque substantia particularis respectum habeat ad alias, quæ considerari possunt aut ut *media*, quæ ad sui conservationem sunt directa, aut ut *Fines*, ad quos ipsa *medii* usum diversimode præstat.

CCCXVII. Singulare hujus Regiminis exemplum sunt res, quæ nobis ut *fortuitæ* obversantur, & nihilominus Causas Finesque, licet nobis ignotos, habent.

CCCXVIII. Ejusdem Regiminis ductum observare potissimum fas est, tum in perpetuis universorum mundi *Regnorum vicissitudinibus*, tum in singulorum hominum *vita & morte*, circa cujus *terminum* dispensandum fas est, ut singularem Dei curam agnoscamus.

CCCXIX. Regnum *morale* Dei moderatur *actiones creaturarum rationalium libera*, non tantum *Legislatoris & Judicis* partes exercendo, ea ratione, quæ in posteriori parte latius explicatur, sed etiam singulas earum actiones ita dirigendo, ut volentes, nolentes proposito divino inserviant.

CCCXX.

CCCXX. Hoc moderamen præcipue admirabile est circa *actiones malas*, adeoque natura sua gloriæ Dei contrarias, quas tamen ita novit flectere, ut diversimode eam promoveant, *sive* limites iis figat, ad demonstrandam suam potentiam, *sive* peccatum peccato puniat, ad justitiam suam manifestandam, *sive* ex ipso malo bonum proferat, ad omnisufficientiam suam probandam, quæ dispensatio Dei maximum momentum habet, ad scrupulos quoscunque circa Concursum ejus ad tales actiones eximendos.

CCCXXI. Stat ergo veritas Providentiæ divinæ inconcussa contra omnes Atheos, qui vano conatu tot dilucida ejus phænomena ex eodem aut *astrorum influxu*, aut *fato*, aut *fortuna* & *casu* solvere quærunt, quibus, ut notavimus, gloriam summæ Causæ divinitatis Deo eripere quærunt.

CCCXXII. Futilissima etiam eorum sunt effugia, qui licet videantur *Existentiæ Dei* agnoscere, nihilominus providam mundi curam ei eripere quærunt, quasi aut cum summa ejus *Tranquillitate* non conveniat sollicita mundi cura, aut *Majestati* ejus indigna sit circa tot res vilissimas occupatio.

CCCXXIII.

CCCXXIII. Qui Providentiam impugnant, ansam capiunt a nonnullis, quæ *sibi inordinata* videntur. Temerarium hoc plane est iudicium de systemate, cujus & specialiores Fines & plurimæ partes ignorantur, cum pulchritudo rerum a nexu pendeat, quem qui non perspectum habet, fragmentum tantum operis musivi intuetur.

CCCXXIV. Sic, qui nesciunt concoquere piorum ærumnas & beneficia in improbos collata, non reputant, quod nihil Dei Sapientiam ac Bonitatem melius demonstret, & quod tempus omne ad æternitatem collatum momenti tantum rationem habeat.

CCCXXV. Præcipuum prætextum impietas quærit in malo tam *physico*, quam *moral*i, quod in mundo est, quasi illud locum non haberet, Deo optimo ad clavum ejus sedente, cum tamen nihil magis & *Justitiam* ejus confirmet, quam *malum physicum*, neque magis indignum Deo sit *malum morale* moderari, quam permissio- nem ejus decernere.

CAPUT V.

DE ATTRIBUTIS DEI.
RELATIVIS.

CCCXXVI. **Q**uum Deus constituit extra se res producere, talem quoque *Relationem* ad illas accepit, qualis est inter *Causam* & *effecta*. Sed quia illa *Relatio* pro vario *effecta* considerandi modo varie se habet, hinc varia *Attributa* specialiora gignuntur, quæ *Relativa* dicimus: non quasi per creaturas aliquid Deo accederet, quod non haberet, sed quia *Attributa* sua essentialia ex occasione consilii de rebus producendis per specialiores quosdam radios quasi extra se demonstrare voluit.

CCCXXVII. *Relatio Causæ summæ & rationalis ad effectum duplex est, vel quatenus per Decretum suum spectatur ut Causa finalis, vel quatenus per executionem Decreti sui obversatur ut Causa efficiens.* Singulæ relationes in Deo per certa quædam *attributa* concipiuntur, quæ eo ordine videre juvat, quo per considerationem operum Dei nobis innotescunt.

CCCXXVIII. *Relatio Dei considerati*
ur

ut *Causa finalis* necessario præcedit, quia, qui cum Ratione agit, illi antequam agere incipiat, *de Fine suo*, constare debet. Videndum ergo, tum quis sit *Finis Dei*, tum *quomodo* circa eum versetur.

GLORIA DEI.

CCCXXIX *Finis Dei* in omnibus operibus suis est *Gloria* ejus, quæ *in se* spectata designat tum summam naturæ ejus *Excellentiam*, tum excellentiæ hujus actua-lem *demonstrationem*; sed *in relatione* ad creaturas involvit infinitam excellentiæ ejus super illas *præminentiam*, ejusque *celebrationem*, dum illa rite *agnoscitur & æstimatur*.

CCCXXX. In priori sensu *Gloria Dei* *Finis* est totius *intrinsecæ & essentialis* Dei operationis, per quam perpetuum suæ perfectionis *Experimentum* in sinu suo habet; in posteriori autem actionum omnium *ad extra*.

CCCXXXI. Quamvis enim ad *gloriosam Beatitudinem* Dei nullum augmentum omnium creaturarum celebrationes addere queant, Deus tamen ex nullo alio scopo, quam *propter seipsum* agere potest. Et hæc procul dubio ratio fuit, cur Veteres *Amori*

G

inter

inter Attribute Dei primas concesserint partes, atque illum tanquam omnium rerum fontem consideraverint.

CCCXXXII. Circa Finem hunc Deus in decreto suo dupliciter actuosus fuit, tum per ejus *constitutionem*, tum per *mediorum* ad eum *ordinationem*. In priori exseruit suam *sanctitatem*, in posteriori etiam *sapientiam* ac *libertatem*, quorum omnium consequens est *constantia*.

SANCTITAS DEI.

CCCXXXIII. Cum *Sanctitas* Dei nihil sit nisi *Amor sui ipsius*, hinc *Sanctitas relativa* Dei est illa Perfectio, qua se suamque Gloriam in Finem omnium rerum extra se constituit. Ita enim agens convenienter naturæ suæ, & Amori, quem sibi debet, agit.

CCCXXXIV. Hinc sequitur, quod nullas creaturas producere velit, nisi quæ perfectionum ejus vestigia ostendunt, licet permittere queat, ut illæ ab hoc fine aliquando deflectant, ut nempe in earum *pœna* novum ac singulare Sanctitatis suæ documentum edat.

CCCXXXV. Impossibile saltem est, ut Deus aliquid *amet*, quod Gloriam ejus odio

DEI RELATIVIS.

99

odio habet, aut ut aliquid *improbet*, aut aversetur, quod eam rite æstimat.

CCCXXXVI. Hæc Sanctitas omnium *perfectionum* Dei *moralium*, quas mox recensēbimus, radix, omnisque sanctitatis in creaturis exemplar est.

SAPIENTIA DEI.

CCCXXXVII. Hæc Perfectio in Deo constituto rite Fine prospicit de *mediis* ad Finem illum assequendum aptissimis, quo non solum spectat, ut Res in pulcherrimo statu atque ordine ponantur, sed etiam ut *res* adsint *cogitantes* debitis *facultatibus* tam *physicis* quam *moralibus* ad Deum celebrandum instructæ.

CCCXXXVIII. *Concatenatio* *mediorum* tum inter se, tum ad communem *finem*, ita se habet, ut ex parte sit *revelata*, quatenus sufficit ad Gloriam Deo dandam, ex parte *occulta*, ut ita suo se modulo metiri creatura & ad abyssos Sapientiæ divinæ stupere discat.

LIBERTAS DEI.

CCCXXXIX. Amplissimum autem Sapientia divina se exserendi campum in sua.

G 2

Omni-

Omniſufficientia invenit, unde *liberrime* in ſelectu mediorum procedere poterat, cum in ipsis illis *mediis* nihil per ſe idoneum ad *finem* aſſequendum eſſet, ultra quam Deus ineſſe illis volebat, per *libertatem* nempe *contrarietatis*, uti monere jam §. 242. occupavimus.

CONSTANTIA DEI.

CCCXL. A rebus ita conſtitutis nunquam Deus in *executione* latum unguem diſcedit, non ſolum quia *mutationis* conſilii nulla ratio in Deo aut extra eum datur, ſed etiam quia talis *inconstantia* Dei *Sanctitatem*, *Sapientiam* atque *Omniſcientiam* everteret.

CCCXLI. Huic conſtantiae non contrariatur multiformis rerum atque eventuum *inconstantia*. Illa ipſa enim *variatio* in Decreto Dei eſt ſtabilita, adeoque Immutabilitatis in Deo effectus & demonſtratio.

CCCXLII. Quando jam Deus per executionem Decreti ſui fit *Cauſſa efficiens*, actu res extra ſe ſiſtens & regens, tum novus inde naſcitur *relationum* ordo, quæ cum Deus non ſolum *naturæ*, ſed etiam *moralitatis* omnis Author ſit, iterum diſtingui poſſunt. Quatenus Deus eſt *cauſſa phyſica*
ad.

adscribitur ei *Scientia visionis*, *Potentia ordinata* & *Omnipræsentia*. Quatenus est *Causa moralis* variæ specialiores virtutes morales ei tribuuntur, sigillatim *Bonitas*, *Iustitia* & *Veritas*.

SCIENTIA VISIONIS DEI.

CCCXLIII. Quatenus Deus circa *naturam* rerum in se spectatas per *Intellectum* occupatus est, *Scientia* ei tribuitur, quæ *Visionis* dicitur, nihilque aliud indicat, quam quod Deo intime notæ sint omnes *Res futuræ* per *Decretum* suum, quod illas eorumque *modos* & *finis* omnes definivit, & quod ei tanquam Causæ rationali cum conscientia operanti ignotum esse nequit, Cum enim Decretum hoc sit *scibile*, ab intellectu summe perfecto, & quidem illius Dei, qui istud condidit, necessario *cognoscitur*.

CCCXLIV. Hæc in sensu strictiori quoque dicitur *Omniscientia*, quia nempe ipsum Dei Decretum, cujus adæquata ei adest cognitio, ad omnia *præterita*, *præsentia* & *futura*, adeoque non solum ad *res extensas*, omnesque earum *modos* ac *motus*, sed etiam ad *mentes*, earumque *cogitationes* & *actiones* singulas se extendit.

CCCXLV. Præcipua difficultas hæret

in *Præscientia futurorum contingentium*, quæ tamen iisdem fundamentis nititur, quibus ipsum *Decretum* de rebus futuris §. 234. asseruimus. Unde illius negatio *πᾶσι τοῖς ψευδός* est, ex quo hæc Dei *Præscientia* impugnatur.

CCCXLVI. Neque admitti potest inventum *Scientiæ mediæ*, per quam Deus concipitur antecedenter ad *Decretum speciale prævidisse*, quid *creatura rationalis in certis circumstantiis posita vel actura sit*, vel non actura.

CCCXLVII. Quamvis enim agnoscamus, Deum per *Ideas rerum possibilium* ad essentiam Intellectus perfectissimi pertinentes nosse, quid causæ secundæ secundum naturalem rerum ordinem accedente suo concursu agere vel non agere possint, ex hac tamen prævisione nulla certa *futurizio*, sed nuda tantum *possibilitas* sequitur. Et qui illud pro *futuritionis* fundamento ponunt, injurii sunt non solum contra Dei Independentiam, sed etiam contra ipsam veri nominis *libertatem* creaturæ, quam videri volunt asserere, fatalem interea omnium rerum necessitatem extra Dei *Decretum* inducentes.

Po-

POTENTIA ORDINATA DEI.

CCCXLVIII. Sicut Deus intime Decretum suum novit, ita illud etiam effectui dat, per *potentiam*, quæ *ordinata* dicitur, ut §. 213. monitum est, quia *ordinem* per Decretum liberrime positum sequitur. Unde Deus per *potentiam ordinatam* non omnia potest efficere, quæ per *absolutam* sunt possibilia. Nec Deo id est indecens, quia & *liberrime* & *sapientissime* illum ordinem constituit.

CCCXLIX. Summo jure hæc *Potentia ordinata* dicitur Omnipotentia, quia ad omnia, quæ fiunt, quin quæ Deus vult, se extendit. Qui omnia, quæ vult, *actu sistit*, summum divinæ Omnipotentiae experimentum dat.

OMNIPRÆSENTIA DEI.

CCCL. Per *Omnipræsentiam* Dei Attributum *mere relativum* ejus indicatur. Ipsum enim vocabulum supponit *alias res præsentēs*, & quidem *omnes*, quotquot Universum constituunt, unde non solum Decretum, sed etiam Creatio, rerumque omnium per illam existentia supponitur, quando Deus omni-

G 4

præ-

præfens dicitur.

CCCLI. Cum autem Deus sit Spiritus, hinc excluso omni corporali conceptu talis *præsentia* ei tribuenda est, qualis Menti perfectissimæ convenit, quæ nihil aliud potest designare, quam *præsentem omnibus intellectum per* intimam eorum, *cordis penetrabilibus* non exceptis, *cognitionem*, & præsentem omnibus *Voluntatem* per efficacem *operationem*. Unde clarum est, Omnipræsentiam Dei nihil aliud velle, quam accuratissime circa omnes res versantem Dei *Providentiam*.

CCCLII. Quare *non intelligibilia* loquuntur, qui Omnipræsentiam Deo esse *essentialem* statuunt, atque in subsidium suæ hypotheseos nescio quæ *spatia imaginaria* vocant: aut qui *ubi repletivum* ei tribuunt, qualia a conceptu extensionis liberari nequeunt.

CCCLIII. Periculosius philosophantur, qui essentiam Dei in cælo includunt, eique *operationem in distans*, quæ fiat per *Virtutem*, *Providentiam* atque *Favorem* ejus, adscribunt. Quod figmentum facile dissoluitur, tum quia *essentia* Dei a *virtute* ejus non potest divelli, tum quia nullæ dari possunt *causæ*, quæ *in distans* operantur, tum quia ad operationem *in distans* fingi debent

in.

intermedia instrumenta , a quibus Deus hoc pacto dependens redderetur.

BONITAS SEU BENIGNITAS DEI.

CCCLIV. Deo considerato tanquam Authori omnis *moralitatis* in rebus existentibus , per quam sub regimine ejus fini suo conformiter agunt , ante omnia competit *relativa* quædam *Bonitas* , quæ tum in *abstracto* , tum in *concreto* considerari potest.

CCCLV. In *abstracto* designat *omnisufficiëntiam* ejus , ex *absoluta* ejus *perfectiõne* fluentem , per quam non solum sibi ad absolutam Beatitatem sufficit , sed etiam omnibus creaturis præsertim rationalibus , ad earum tam *esse* , quam *bene esse* , inexhaustus fons est.

CCCLVI. In *concreto* significat ipsam *Voluntatem benefaciendi* creaturis , præcipue rationalibus , easque beatas reddendi , quæ alias *χρηστότης* seu *Benignitas* appellatur , cujusque ideam habentes gentiles Deum ut *Patrem* communem beneficentissimumque , nec tantum *maximum* , sed etiam *optimum* , considerarunt.

CCCLVII. Et quidem merito , cum non tantum summa perfectio sit , *summi Boni* rationem habere , quod sui est *καὶ ὡνόν* , &

id ipsum idoneam maxime creaturam reddat ad Gloriam Deo reddendam; verum etiam a parte creaturæ argumenta hujus Benignitatis præbeant tum insita summi Boni cupiditas, tum maxima ac plurima Beneficentiæ Dei, quibus se non ἀμάρτυρον relinquit attendentibus, indicia.

JUSTITIA DEI.

CCCLVIII. Benignitas Dei sancte limitatur per ejus *Justitiam*, quæ consideratur vel ut *legislatoria*, vel ut *judiciaria*.

CCCLIX. *Justitiam legislatariam* Deus exercet, dum non alias leges dat, quam *sanctas*, id est perfectionibus divinis congruas, & *æquas*, id est ad naturam hominis accommodatas. Confer §. 404. Sed & *præmia pœnasque* hæc *Justitia* ita definit, ut *præmia* non sint infra spem, quam creatura a benefico Patre & Authore suo habere potest, *pœnæ* vero modum meriti non excedant.

CCCLX. *Justitia Dei judiciaria* versatur primo circa ipsum *judicium*, quod Deus de actionibus creaturarum rationalium fovet, *dijudicando*, an illæ *Legi conformes* sint *ne*, & ex hoc principio eas vel *præmiis* vel *pœnis* dignas declarando. Et hactenus exercitium *Justitiæ Dei* est immutabile.

CCCLXI.

CCCLXI. Accedit *Executio* hujus sententiae, quæ consistit in *actuali remuneratione* bene & *pœna* male actorum, quam duplicem remunerationis speciem sub *Amoris* ac *Iræ divinæ* nominibus antiqui jam solebant exprimere, nullos *mutabiles affectus* Deo tribuentes, sed potius sub eorum umbra ipsum *voluntatis divinæ* immutabilem *actum* designantes.

CCCLXII. De remunerationis divinæ priori parte ejusque certitudine nemo dubitat. Sed de secundo disceptatur: *An exercitium justitiæ vindicativæ ita sit necessarium, ut Deus ab ejus demonstratione superfedere nequeat?*

CCCLXIII. Licet hæc quæstio *otiosa* sit, quando aliunde constat, quid Deus agere velit, id tamen *Rationi* abunde constat, quod demonstratio justitiæ divinæ per *pœnam* peccati tam necessaria sit, quam æqua est pœna in Lege dictata, quam necessarium est, ut sua Legi majestas ac veritas constet, atque quam impossibile est per Sanctitatem Dei, ut communionem habeat cum peccatore, & ut consequenter peccator non sit miser. Interea Sufficientiæ Dei, annon *temperamentum* aliquod pœnæ promeritæ invenire queat, nullos limites ponere Ratio audet.

CCCLXIV. Exercitio huic *justitiæ puni-*

nitiuæ non repugnat *Patientia*, qua Deus peccatorem tolerat, ad Libertatis suæ demonstrationem, peccatoris convictionem, aut forte alios fines sublimiores, quos Ratio ignorat.

VERITAS SEU VERACITAS DEI.

CCCLXV. *Veritatem* Dei quando inter virtutes ejus *relativas* adnumeramus, in sensu morali intelligimus, quatenus illis *signis* inest, per quæ se aut alias res creaturæ cognoscendas præbet, quando nempe illa signa cum rebus, quas significare debent, ita accurate conveniunt, ut nulla inde justa erroris ansa creaturæ præbeatur; id quod etiam in sensu strictiori *Veracitas Dei* dicitur.

CCCLXVI. Exemplum hujus *Veracitatis* præbet ipsum *Rationis lumen* a Deo accensum tum per *semina veri menti* indita, tum per legitimum *sensuum* usum. Unde si quid præterea Deus revelare volet, inde nihil aliud expectare potest.

CCCLXVII. Persuasa enim est, Deum non posse *falli* propter suam omniscientiam; nec *fallere*, quia id Sanctitati, Bonitati & Perfectioni ejus est contrarium, nec non, quia id si contingere posset, omnia Religionis ac pietatis fundamenta everterentur.

MA

MAJESTAS DEI.

CCCLXVIII. *Majestatem* Deo qui tribuit, ille revera omnium perfectionum divinarum tam essentialium, quam relativarum, quibus undiquaque major est omnibus creaturis, ipsoque conceptu nostro, complexum dicit. Sed cum illa Regibus sit propria, translato inde nomine speciatim designatur fulgentissimum perfectionum, quæ in Regno Dei radiant, jubar.

THEO-

THEOLOGIÆ
 NATURALIS
 PARS POSTERIOR
 DE CULTU DEI
 CAPUT I.

DE FUNDAMENTO CULTUS DIVINI.

CCCLXIX. **P**osteaquam prævia Ratione ad aliqualem *Dei cognitionem* pervenimus, prima nostra cura in eo versari debet, ut solidum ex hac cognitione *fructum* decerpamus, atque ita per hanc cognitionem non solum *doctiores* sed etiam *meliores* evadamus, id quod ex naturali illo vinculo fluit, quod inter intellectum & voluntatem nostram positum esseprehendimus.

CCCLXX. Exiguus interea erit, qui ad nos ex tota hac meditatione redibit, fructus, nisi per cognitionem Dei ad ejus propiorem *communione* perducamur.

CCCLXXI. Ad illam autem nulla alia pan-

DE FUNDAMENTO CULTUS &c. III

panditur via, quam per *Cultum Dei*, per quem *honorem* illum Deo damus, quam a creaturis rationalibus exspectat; quia hoc solum pacto attingit *Finem*, cur extra se aliquid produxit, & in creatura sua, tanquam se digna, *sibi complacere* atque *acquiescere* potest.

CCCLXXII. Cum autem cultus ille diversimode instituatur, nec tamen nisi *una* ratione cultus, quem Deo ferimus, ei placere queat, nihil magis curæ nobis esse debet, quam *primo* diligenter inquirere, quænam sit *vera Deum colendi ratio*; & *deinde* secundum eam rite nostras *actiones componere*.

CCCLXXIII. Ad perdiscendam veram cultus Dei rationem duo potissimum requiruntur, primo ut *principia officiorum* ad cultum Dei spectantium excutiantur, deinde ut *officia omnia & singula* inde promanantia cum *sanctione* sua, quæ duo *obligationis argumentum* constituunt, percenseantur.

CCCLXXIV. *Principia*, unde omnia officia cultus divini fluunt, duo sunt. *Remotius* est firmum ac certum omnis *obligationis fundamentum*; *proximum* est *Lex* ex illa obligatione fluens, & in *normam* officiorum data.

CCCLXXV. *Fundamentum obligationis*
ad

ad colendum Deum potissimum & proprium est *Relatio inter Deum & hominem* naturalis, quam talem esse, qualis est inter causam & effectum §. 326. vidimus.

CCCLXXVI. Nam licet ipsa summa *Dei Perfectio*, ad essentiam ejus spectans, in se considerata illum *admiratione* ac *celebratione dignum* præstet, id solum tamen me ad ejus cultum obstringere non posset, nisi accederet, quod eum tanquam summam atque absolutam meæ existentiae ac realitatis omnis *Causam præteritam, præsentem & futuram* considerare debeam.

CCCLXXVII. Fac enim, illum mei causam non esse, sed me aut a me ipso, aut alia causa a Deo non dependente esse, aut in posterum meum esse ac bene esse expectare debere; *prius* me ab omni periculo propter ejus cultum neglectum eximeret, *posterius* ad illum alterum colendum determinaret.

CCCLXXVIII. Quamprimum autem convictus sum, Deum absolutam meæ naturæ tam *quoad existentiam*, quam quoad omnem *perfectionem* meam Causam esse, de obligatione mea dubitare nequeo, sive eum ut *Causam efficientem*, sive, quod cum eo intime connexum est, ut *Causam finalem* considerem.

CCCLXXIX. Si enim Deus est *Causa effici-*

efficiens hominis quoad totum ejus *esse* & porro *esse*, tum dubitari nequit, quod *absolutus* sit ejus *Dominus*. Quare omnia argumenta, quæ supra sunt allata ad probandam tum *dependentiam* hominis in genere, tum speciatim *dependentiam* ejus a Deo, idque tam quoad causam *existentiæ primæ* §. 248 seq. quam quoad causam *existentiæ continuatæ* §. 277. seq. hic recapitulari possunt, ut totidem argumenta supremi Dei *Dominii*. A quo enim homo absolute, secundum omnia *dependet physice*, ab eo proculdubio æque absolute *dependebit moraliter*, id est, ad obediendum ei erit obligatus. Sine quo nec *esse* nec *agere* quicquam potest, secundum ejus voluntatem *esse* & *agere* debet, quia ejus est absolutum peculium, neque majus potest *proprietas* aut *possessionis* jus vel concipi. Sine quo nullius boni capax est, illum grato animo ut omnium beneficiorum fontem colere fas erit.

CCCLXXX. Idque eo magis, quia cujuscunque rei Deus *prima Causa* est, ejus etiam *ultimus Finis* necessario est, ut §. 329. seq. vidimus. Si ergo tam plenum jus habuit Deus se homini *in Finem* præfigendi, nec aliter per decentiam suam agere potuit, homini procul dubio incumbet, Deum pro tali agnoscere, quod absque cultu Dei fieri nequit.

H

CCCLXXXI.

CCCLXXXI. Accedit, quod Deus convenienter huic *Fini* nos creaverit, tales facultates homini donans, per quas non solum *idoneus* est redditus ad Finem illum attingendum: sed etiam tacito *impetu* ad illum *rapitur*.

CCCLXXXII. Et primo quidem *capacitas Facultatum* hominis ita se habet, ut illarum singularum usus *ad præstandum Deo cultum*, tanquam Finem suum, conspiret. Unde non minus certo licet concludere, illas ad hunc Finem a Deo esse concessas, ac ex horologii conspirantibus in certo usu singulis partibus colligitur, hunc fuisse finem, quem Artifex ejus intendit.

CCCLXXXIII. Jam vero *Intellectus* capax est ad *objectum cultus* sui rite agnoscendum, tum per *Ideam* ipsius *Dei*, tum per quascunque aliarum rerum ideas, quas *Ideæ Dei* singularem in modum subordinatas esse, eamque illustrare animadvertit.

CCCLXXXIV. In hac capacitate admirabili ratione conspirat *Voluntas*, quæ non solum idonea est ad rectum de Deo iudicium ferendum, sed etiam ad illum amandum per suam spontaneitatem & naturalem ad id, quod sibi bonum esse deprehendit, propensionem.

CCCLXXXV. *Capacitas* hæc adhuc ma-

gis

gis intenditur per *Corpus* istud, quod secum unitum esse mens hominis sentit. Istud enim singularem in modum inservit *Intellectui* ad Deum agnoscendum per vestigia potentiae ac sapientiae divinae, quae tum in ipso corpore nostro, tum eo mediante in aliis corporibus nos circumjacentibus deprehenduntur. Nec minus juvat *Voluntatem* in amore Dei per ejus *celebrationem* exferendo, dum per istud, & figillatim per *linguae usum*, quo omnibus reliquis animantibus praestat, *Gloriam Dei* aliis praedicare, eosque secum in cultu Dei adunire potest.

CCCLXXXVI. Consequentia haec adhuc magis stringit, quando *major* illa *capacitatis mensura*, & praestantior facultatum usus in subsidium vocatur, qui secundum dicta §. 263. seq. in primo creationis ortu homini concessus est.

CCCLXXXVII. Majus est, quod homo non solum ad Finem hunc aptus sit, sed etiam *per naturam suam*, si duntaxat velit ei convenienter agere, *tendat*; quod inde patet, quia in nullam rem magis *fertur*, quam *in suam perfectionem*. Jam vero omnes & singulae ejus facultates ita sunt compositae, ut nonnisi in cultu divino perfici queant, uti patebit, quando naturam *summi*

mi Boni homini propositi infra propius considerabimus. Quantum igitur in suam *propriam* adnititur emergere *perfectionem*, tantum suavi vi, & vere *amoris vinculis*, pertrahitur ad cultum debitum Deo ferendum.

CCCLXXXVIII. Hinc patet, quod qui Deum negat, omnia *fundamenta obligationis* tollat, quodque nulla lege constringi *Atheus*, nedum societati humanæ utilis esse, aut eam excolere possit.

CCCLXXXIX. Nihil etiam magis huic solido omnis obligationis fundamento contrariatur, quam impietas *Spinosæ*, qui *Stoicorum* principium de *obsequio Naturæ* recoquens, inde deducit, quod *unumquodque individuum jus summum habeat ad omnia, quæ potest*; quod *nulla detur hominis erga Deum obligatio*: quod *nemo ex mandato possit esse sapiens seu cognoscere Gloriam Dei*: quod *propterea liceat de Deo cogitare quæcunque*: & quod *omnis religio consequenter consistat tantum in iustitia & amore erga proximum*. Quæ singula ex apertis veritatis moralis fontibus facile destruuntur.

CCCXC. Nec faniora sunt, quæ sentit *Hobbesius*, dum *unicuique jus esse omnibus viis & modis se ipsum conservandi* pro *Juris naturalis summa* habet, neque adeo aliam obligationem agnoscit, quam qua unusquisque

que suum bonum *perversa philautia* quærit quod eo turpius, quia idem nullius *boni bonesti*, sed tantum ad externa hujus vitæ commoda *utilis* rationem habet. Eos, qui in *jure Gentium* aut *probabilitate*, aut naturæ *instinctu*, aut *pudore* aliquod principium posuere, non moramur.

CCCXCI. Sed & refutans Hobbesium *Cumberlandius* non satis caute pro fundamento obligationis posuit *Bonum Commune totius Naturæ*, dum non tantum male *totius Naturæ* ordini ipsum Deum includit, eique nimium adstringit, sed etiam æqualem hoc pacto facit obligationem ad omnia, quæ hanc naturæ *κοινωνίαν* constituunt, quod creaturas ultra sortem suam evehit.

CCCXCII. Nec minus recentiores *Juris naturæ* instaurationes a linea videntur aberrare, quando leges ejus ex *Socialitate*, seu *Societatis appetitæ custodia* derivant.

CCCXCIII. Quamvis enim *Societas humana* certa requirat officia, ut rite custodiatur & fructus varii inde hauriantur, illa tamen pro primo Principio Juris & *Æqui* haberi nequit; quia *Finis* ultimus cujuscunque *Legitimæ Societatis* non est *privatum* & externum singulorum *commodum*, sed potius major *facilitas ad Gloriam Cultumque Dei* privatim ac publice promovenda. Un-

118 DE FUNDAMENTO &c.

de quid Societati conveniat, non potest dijudicari, nisi ex hoc Fine deriveretur.

CCCXCIV. Adde quod leges *Juris Naturæ* longe latius se extendant, quam ut ex hoc principio deduci omnes queant, non solum quia ipsum Naturæ Jus obligat ad Deum colendum, etiamsi quis solus & extra omne commercium cum aliis hominibus projectus esset, sed etiam quia tot casus dantur, in quibus secunda Tabula primæ cedere debet, & quia occurrunt talia, quæ *injusta* sunt natura sua, licet Societati nullum inde detrimentum accedat.

CCCXCV. Sed & egestatem ac siccitatem hujus fontis confitentur, quando distinguunt inter *Jus Naturæ præcipiens* ac *permittens*, per ultimum intelligentes *potestatem libere agendi omnia, quæ per jus naturæ præcipiens definita non sunt.*

CCCXCVI. Istud autem maxime hic perpendendum, quod tales Socialitatis leges, nisi ex altiori principio deriventur, in meram tandem *philautiam vitiosam*, sive emolumenti carnalis appetitum resolvantur. Quid enim aliud est *Societatis conservatio*, quam *utilitas publica*? Et nisi illa ad Gloriam Dei tendat, quisnam aliud ejus scopus fingi potest, quam *privata* uniuscujusque, ut *secundum corpus* bene ei sit, *utilitas*?

CA-

CAPUT II.

DE NORMA CULTUS DIVINI
SEU LEGE DEI.

CCCXCVII. **C**ertum jam est, quod Deus *coli velit*. Unde nihil aliud potest exspectari, quam quod *modum* etiam, quo coli vult, revelaverit, quæ *Revelatio normæ* seu *Legis* vicem habet.

CCCXCVIII. *Lex* generatim spectata nihil aliud est, quam *clare expressa illius, qui aliis dominatur, voluntas de actionibus secundum ejus beneplacitum instituendis*.

CCCXCIX. Per *Legem Dei* adeoque intelligimus *normam* seu *regulam agendi* a Deo traditam homini, ut secundum illam omnes *actiones suas dirigens* finem a Deo propositum attingat.

CD. Tabula hujus Legis ipsa *Mens* est, quæ sola legis percipiendæ ac recipiendæ est capax, & quidem *finita*, quæ sola Legi potest subijci.

CDI. *Materiam* ejus proxime conficit ipsum *lumen Rationis*, seu *Conscientia*, cujus jam supra mentionem fecimus: & quidem sigillatim primo *Axiomata moralia*, quæ

statim ad primum intuitum ex Relatione inter Deum & hominem profiliunt.

CDII. Nec tantum *primæ veritates* pro *Lege* sunt habendæ, sed etiam, quicquid per *justam Consequentiam* inde deducitur. Cum enim Deus *vim ratiocinandi* nobis dederit, illumque inter ipsas illas veritates, quas ratiocinando conjungimus, posuerit nexum, ut non possimus eas disjungere, aut judicare, quod inter se non sint conjunctæ; hinc quicquid per ratiocinationem illam a nobis colligitur, pro ipsius Dei præscripto habendum erit, cujus multifaria sapientia in eo ipso elucet, quod quasdam veritates per simplicem intuitum, quasdam per laboriosam magis Ratiocinationem a me intelligi voluerit.

CDIII. Sed id quoque certum est, quod præter has *Leges*, quas *naturales* vocamus, Deus pro lubitu alias possit addere, quæ *positivæ* dicuntur. Et licet soli Rationi de illis nihil constet, cum *specialem Revelationem* requirant, prompta tamen est ad illas recipiendas, quando de *divina earum origine* secura esse potest.

CDIV. *Formam Legis*, unde vim obligandi accipit, constituit ejus tum *Sanctitas*, tum *Æquitas*. *Sanctitatem* spirat, quando *convenit cum natura Dei*, & *Fine*, quem sibi

sibi in omnibus operibus proposuit, sive, quod coincidit, cum *Sanctitate* Dei, quæ omnis *Sanctitatis* & Perfectionis *moralis exemplar* est. *Æquitatem* lex possidet, quando *convenit cum natura hominis*, ita ut non solum eam in recto facultatum suarum usu adimplere valeat, nisi forte propria culpa eo sit privatus, sed etiam per ejus implementum perficiatur.

CDV. Cum autem ex propius inspectis præceptis Legis divinæ constet, quod illa ita se habeat, hinc consideratio hæc facit, ut non per *cæcam* quandam *obedientiam*, aut *inviti*, sed *rationali modo* ac *lubentes* Legi divinæ subjiciamur.

CDVI. *Objectum* Legis divinæ generale est *ille homo*, exclusis brutis, *cujus cordi* est inscripta. Cumque eadem omnium hominum sit natura, non dubitandum, quod *in omnibus* eadem vestigia hujus Legis deprehendantur. Cui etiam favet *universalis gentium de principiis honesti & turpis, virtutis & vitii consensus*. Unde impie ab *Hobbesio* ignorantes excusantur.

CDVII. Neque nos morari debet *prætextus* aliquarum gentium *dissensus*, qui neque est *in omnibus*, neque pro reali *dissensu*, sed potius pro *stupore* barbaræ indolis habendus, neque propter naturæ humanæ deprava-

vationem tolli potest, cum apud morationes etiam multæ claræ consequentiæ ex vitio ratiocinationis non apprehendantur.

CDVIII. In homine Lex proprie tantum dicta est *Voluntati*, quæ sola ejus pure *activa* ac *libera* facultas est, & non solum *Affectibus animi membrisque Corporis* dominatur, sed etiam ipsum *Intellectum* moderatur.

CDIX. Quam late autem se extendit *actuositas* ac *Regimen Voluntatis*, tam late quoque Lex Dei diffusa est. Cum enim Deo competat Dominium absolutissimum in hominem, qui secundum omnia a Deo dependet; hinc lex quoque ejus tam late patet, ut nulla esse possit *actio*, quæ ab hac Lege exempta sit.

CDX. Cum enim actiones hæ secundum subjecta agentia sint vel *imperfectæ* quædam *velleitates*, vel *perfectæ volitiones*, ne illas quidem huic *normæ* subtrahere licet, quia quicquid vel minima inclinatione ab illa recedit, *imperfectiōis moralis* adeoque *viti* naturam induit.

CDXI. Sed & pro *objectorum varietate* quasdam actiones tamquam Lege præceptas ac *necessarias*, alias tamquam *indifferentes* quidam considerari volunt. Verum sicuti omnes actiones *physice* consideratæ aliquid in-

indifferentiæ adjunctum habent, ita *moraliter* eas spectando *nulla* actio creaturæ rationalis est *indifferens*, quia quotiescunque *sine ratione* agit, toties *contra eam* agere censenda est; cum agens *sine ratione* nulum etiam *finem* habeat, adeoque a brutis nihil differat, imperu non *agentibus*, sed *actis*.

CDXII. Rationis ergo usus etiam tum requiritur, cum iudicium occupatum est in *optione* circa duas actiones, quæ utræque parem videntur ad Finem summum, seu Gloriam Dei, aptitudinem habere, quia tum Ratio distabit aut examinare accuratius, quid magis eo spectare videatur, aut, quod magis præ manibus est, arripere.

CDXIII. Non multum differt distinctio inter *Legem* & *Consilium*, eodem modo exigenda, quia *Consilium* nequit habere locum absque adhibita in medium *Ratione*; quæ quando *utiliora*, *salubriora*, magis perfectionem moralem hominis promoventia, suadet, quis tale *Consilium* non agnoscet Legis vicem habere?

CDXIV. *Lex* in genere spectata est *immutabilis*. Id fluit ex immutabilitate tum *Sapientiæ* & *Sanctitatis divinæ*, cujus exemplum *Lex* est, & secundum quam Deus non potest non velle, ut creatura rationalis eum

colat & glorificet, tum *Relationis inter Deum & creaturam*, cum hæc semper dependens a Deo per actus Providentiæ divinæ circa illam maneat, & in eundem Finem conserve-
tur.

CDXV. Immutabilis hæc non solum quoad totum Legis complexum, sed etiam quoad *singula ejus præcepta*, non exceptis *minimis*, agnoscenda est, non solum quia singula præcepta ex eodem principio fluunt, ex quo tota Lex derivatur, sed etiam quia commune aliquod inter illa præcepta vinculum est, ita ut nemo vel unum queat rite servare, qui non propositum habeat servandi omnia, unoque neglecto omnia fracta sint.

CDXVI. Nihilominus accedente nova quadam relatione, verbi gratia, quando creatura per peccatum corrupta est, singularia quædam officia huic statui congrua inde oriri possunt, quæ nempe spectantur ut *media*, sive quibus malitia hominum frænatur, sive quibus intercedente consilio Dei homo in communionem cum Deo restituitur.

CDXVII. Duo autem sunt *præceptorum*, ex quibus Lex constat, genera. Sunt enim aut *affirmativa*, actiones ad cultum Dei pertinentes præscribentia, aut *negativa* contrarium prohibentia; quod posterius natu-
ram

ram hominis aut *labilem* aut *corruptam* supponit. Unum tamen semper alterum involvit.

C A P U T III.

DE MODO CULTUS DIVINI, SEU
OFFICIIS PRÆSTANDIS.

CDXVIII. Cum multiplices sint voluntatis, in quas ad singula momenta se vertit, actiones, hinc magnus nascitur *præceptorum*, ex quibus Lex constat, numerus, quæ in scientia morali solent *Officia* seu *Virtutes* nominari.

CDXIX. Inter hæc nomina id discriminis intercedit, ut actio quæcunque, quatenus a Deo præscribitur, *Officium*, quatenus ab homine præstatur, *Virtus* dicatur.

CDXX. Missis ergo quibuscumque falsis & incommodis *definitionibus* ac *divisionibus*, per *Officium* intelligimus quamcumque *actionem* *Lege Dei præscriptam*, per *Virtutem* autem *propositum voluntatis secundum Legem Dei agendi*.

CDXXI. *Officia* hæc sunt aut *universalia* aut *particularia*. Priora Ethici nominant *Virtutes cardinales*, per quas intelliguntur tales, in quibus cardo rei vertitur, id est, quæ suam *Virtuti* & actioni virtuosæ
for.

forman dant , & ab officio quocunque inseparabiles sunt. *Particularia* autem *Officia* sunt , quæ ab invicem separari possunt.

VIRTUTES CARDINALES.

CDXXII. *Virtutum cardinalium* catalogus varie a variis exhibetur. Nos ad tres illas referimus , quæ sunt *Humilitas* , *Sinceritas* & *Simplicitas*.

CDXXIII. *Humilitas* consistit in summæ Dei *ὑπεροχῆς* propriæque a Deo dependentiæ agnitione , adeoque facit , ut singulæ actiones virtuosæ ex *vero Principio* deriventur.

CDXXIV. *Sinceritas* consistit in intimo & efficaci *Voluntatis proposito* nonnisi Legi divinæ conformiter secundum omnes partes agendi , adeoque efficit , ut secundum *veram Normam* actio procedat. Hæc sub se istas comprehendit , quæ alias *Diligentia* , *Obedientia* & *Iustitia* dicuntur. Formale enim hujus propositi est *Obedientia* , quam qui sincere sibi proponit præstare , ille primo curat sensum Legis rite perspectum habere , in quo consistit *Diligentia* , & quando de eo clare atque indubitato constat , accurata huic *Normæ* adhæret , ita ut *nec plus* ,

*plus, nec minus velit facere, quod solent
Justitiam appellitare.*

CDXXV. *Simplicitas* id vult, ut quis
per suam actionem nullum alium fructum
quærat, quam *Deo placere & ad ejus glo-
riam* esse, ita ut per hanc virtutem actio
debitum Finem nanciscatur.

VIRTUTES PARTICULARES.

CDXXVI. *Virtutes particulares* arboris
instar inter se cohærent, quæ ex *una radi-
ce* diversos paulatim *stolones* atque *ramos*,
unum post alterum, protrudit.

CDXXVII. *Genus* ergo, sub quo omnia
specialiora Officia continentur, & ex quo
tanquam *radice sua* evolvuntur, est *Amor
Rationalis*.

CDXXVIII. Cum enim actio maxime
essentialis Voluntatis, quæque omnibus re-
liquis quasi dominatur, sit *Amor*, quia
ipsum *velle* proprie nihil aliud est, quam
amare, & voluntas revera nihil, nisi ex
principio Amoris agit, hinc sequitur, quan-
do illa capitalis voluntatis actio recte se ha-
bet, quod tum radix bona adsit, ex qua
omnes boni fructus oriuntur.

CDXXIX. *Amor* est *Unio cum objecto*,
quod tanquam *Bonum* observatur, idque
non

non tantum *in se*, sed etiam *in relatione ad amantem*, quæ duo sibi invicem semper sunt innexa.

CDXXX. *Unio* proprie requirit talia *subiecta*, quæ eam inter se habent *analogiam & similitudinem*, ut communionem secum invicem habere queant: & quo *major* illa est similitudo, eo *arctior* inde oritur unio.

CDXXXI. Præterea omnis *unio* est *reciproca*, quæ *tantum* objecto *dat*, quantum *accipit*, aut vice versa *tantum accipit*, quantum *dat*. Hæc enim pro natura subiecti variant. Si enim subiectum majus aut par est, solet dari quod accipitur, si minus tum primo accipiendum & deinde reddendum est.

CDXXXII. Ex hoc vero Amoris conceptu patet, quod *Amor benevolentia, beneficentia, fruitionis, acquiescentia, obedientia* aut quocunque nomine veniat nihil sint nisi diversi *unionis*, pro natura subiecti & objecti, *modi*.

CDXXXIII. Ex dictis sequitur *Amorem rationalem* esse, qui ita fertur in *objectum idoneum*, ut quis *debito more*, id est, *convenienter cum natura ejus* unionem cum eo instituat.

CDXXXIV. *Objectum idoneum* est tale, quod vere *Bonum* est, sive quod non solum præ-

præstantia vera pollet, sed etiam naturam nostram perficit, quodque eam nobiscum habet *similitudinem*, ut nihil obster, quo minus unio cum eo sperari atque iniri possit.

CDXXXV. *Debitus* autem *modus* unionis involvit, non solum, ut objectum istud, quoad fieri potest, *possidere* & per hanc possessionem *perfici* adnitamur, sed etiam ut id, quod ab eo accipimus, *grato animo* ei reddamus, adeoque ejus, quod nobis *in Bonum est*, quoad fieri per nos potest, Bonum promovere studeamus.

CDXXXVI. Proximum Amoris objectum sibi ipsi est, qui *sufficiens* in se *Bonum* invenit, unde in se ipso acquiescere, suumque Bonum conservare unice tenetur. Atque hæc vera est ratio Amoris, quo Deus se ipsum quasi amplectitur ac possidet.

CDXXXVII. Sed aliter plane se habet *Mens finita*, quæ sibi ipsi non sufficit, adeoque licet sui rationem non negligat, in se sola subsistere nequit, sed *Perfectionem* suam *extra se* quærere debet, idque in *variis objectis* diversimode, secundum varias in quibus cum illis objectis constituta est *relationes*.

CDXXXVIII. *Relationes illæ* spectari possunt vel ut *physicæ* vel ut *morales*, quarum

rum illæ *vinculum* aliquod *naturale* designant, quod *Officiorum* circa objecta *fundamentum* est; hæ vero ipsa *Officia* Amoris secundum diversos gradus exercenda involvunt.

CDXXXIX. *Relationes morales* ad duo genera referri possunt. Aut enim versantur circa objectum, quod tanquam *Finem* nostrum consideramus, quod est solus Deus, aut circa objecta, quæ obversantur ut *media* ad Finem illum ducentia, qualia sunt *creaturæ*, præsertim *rationales*, circa quas proprie tantum *Amor* locum habet, & quæ natura sua solum aptæ sunt ad *Gloriam* Deo ferendam. Hæc vero proxima est *relatio* illa, quam *ad nos ipsos* habemus, remotior, quam *ad alios homines*.

AMOR DEI.

CDXL. Licet ergo naturali quodam instinctu in seipsam Voluntas nostra feratur, sibi que bene velit, contra Rationem tamen se acturam animadvertit, si in se subsisteret. Quid enim in se amaret, quæ sibi relicta *nihil amabile* in se invenit? Aut quid a se exspectaret, quæ *sibi nihil dare* potest?

CDXLI. Fas adeoque est, ut extra se

cir-

circumspiciat, & inquiret, quodnam illud sit, quod non solum summa Perfectione præstat, sed in quod etiam rationaliter tendere *ad sui Perfectionem* potest. Quod, cum omnes creaturas eadem laborare indigentia experiatur, non nisi in Deo invenit.

CDXLII. Hic in *idoneum* Amoris sui *objectum* incidit, *tum* quia nihil *præstantius* est Ente summe perfecto, *tum* quia in Deo invenit, quicquid naturam suam perficere potest; idque eo magis quia *similitudinem* quandam inter se & Deum deprehendit non tantum per *essentiam spiritualem*, sed etiam per illam ipsam Voluntatis ad Deum elevationem, per quam jam incipit Legi ejus conformari, atque *exemplar* Sanctitatis ejus exprimere.

CDXLIII. Ita se allectam sentit Voluntas ad Deum *primo summoque* veri nominis *Amore* amplectendum, qui quomodo se habeat, ex generali *amoris*, quam dedimus, definitione, facile deduci potest.

CDXIV. *Amor* nempe *Dei* nihil aliud est quam *unio cum Deo per efficacem Voluntatis propensionem ea fini*, ut & per ejus *possessionem summi Boni compotes facti eum glorificemus*.

CDXLV. Ex hac *reciproca unionis* in

Amore Dei idea, per quam omne, quod accipitur, Deo redditur, patet, quam arcte *intentio Boni proprii* in Amore Dei conspiret cum *intentione Gloriæ Dei*, & quomodo licet illud sit *Finis subordinatus*, hæc tamen maneat *Finis ultimus*, uti esse debet. Unde sequitur, quod qui ita Deum amat, in omni emphasi eum *colat* ac *celebret*. Quæ recte observata quascunque *pseudo-mythicorum strophas* & inaniter ab illis inventos *amoris Dei gradus* facile destruent.

CDXLVI. Per se jam liquet, hunc Dei Amorem *primum locum* occupare. Quamvis enim videatur certa ratione *Amor proprius* antecedere *Amorem Dei*, quia Bonum aliquod quærendo, quod nos perficiat, in Deum incidimus; ille tamen potius pro instinctu quodam naturæ, quo creatura sibi non sufficiens quærit *objectum*, quod amet, quam veri nominis *Amore unionis* habendus erit. Qui se antea amat *Amore unionis*, quam Amorem Dei in se deprehendit, *sui ipsius est indololatra*.

CDXLVII. Porro patescit, *Amorem* hic *summum* requiri, quia Deus est *objectum summe amabile*. Ad *summum* autem *Amorem* pertinet ejus *universalitas*, eaque tum *objectiva*, tum *subjectiva*. *Universalitatem* Amoris divini *objectivam* in eo ponimus, quod

quod ille ad *omnia cognoscibilia* Dei extendi debeat. Nihil Ratio in Deo invenit, quod non sit summe *amabile*, non tantum *in se*, sed etiam *in relatione* ad creaturam rationalem. *Universalitas subjectiva* complectitur, ut *ex toto corde*, *ex tota anima* & *ex omnibus viribus* ametur, sive quod eodem recidit, ut omnes *facultates mentis* in hoc Amore sint occupatæ, & ut per *omnes actiones* tam *internas*, quam *externas* ille demonstretur.

CDXLVIII. Primo ergo Voluntati Deum amanti incumbit, omnes facultates Mentis & Corporis ad arctiorem & constantissimam cum Deo *unionem* ejusque fruitionem magis magisque idoneas reddere: quod faciet, quando *Deo similior* paulatim evadere contendet.

CDXLIX. Eum ergo in finem contendit *Cognitionem Intellectus* sui ulterius promovere, & quidem ita, ut eousque quærat penetrare, quousque Deus se voluit cognoscendum præbere. Huc autem pertinet, ut non solum *Essentia* & *Perfectiones Dei*, sed, etiam *Opera* ejus, in quibus *vestigia Virtutum* ejus deprehenduntur, in relatione ad Deum cognoscantur. Quare proxime post Deum in *meipsum* debeo converti, & istud *γινώσκει σεαυτὸν*, quod Ratio

gentiles docuit *de caelo descendisse*, alte meditari: deinceps in theatrum totius Universi exspatiari, rerumque causas, ordinem ac finem inquirendo, ubique nova Deum admirandi ac celebrandi incitamenta conquirere.

CDL. Hoc licet proprie *Intellectum* occupet, Voluntas tamen Deum amans illum identidem ad id excitare debet, eique *modum* praescribere, quo in penitioem Dei Cognitionem contemplando pertingere potest; id quod sine singulari *diligentia*, *attentione* atque *mora* fieri non potest, quam tamen, qui sincere amat, lubentissime impendit.

CDLI. Sed quia *res solliciti plena timoris amor*, hinc noster *Theophilus* praecipue invigilat *Judicio*, ne istud per *Præjudicia* in *errorem* rapiatur, sed ut istud recte res cognitas aestimet, æquaque lance earum pondera trutinans in Deo solo esse summam *originem & exemplar* omnis veritatis & bonitatis agnoscat, atque ad hanc *normam* omnes conceptus exigat, quin de *pretio omnium creaturarum* pronunciet.

CDLII. Se quoque ipsam Voluntas, per *Intellectum & Judicium*, quod ita salubriter direxit, reciproce adjuta, in unione cum Deo confirmare eamque promovere contendit,

dit, dum *secundum Voluntatem divinam se conformare*, idem cum Deo velle, idem nolle adfuescit.

CDLIII. Ne autem in hoc proposito per *Affectus* turbetur, illos ita *frænare* quærit, ut imperio Rationis audientes sint, neque antea se præcipitent, quam Voluntas maturo iudicio *objecta* subjecit; utque secundum illud Iudicium ita procedant, ne unquam plus vel minus commoveantur, quam *natura objectorum* requirit. Unde per se fluit, quod nusquam magis excitati esse debeant, quam ubi *circa Deum* versantur. Heic Amor illis alas addit, ut nihil plus *admirentur*, quam Dei infinitatem, nihil intensius *desiderent sperentque*, quam ejus communionem, in nulla re magis *letentur*, quam in ejus favore, nihil magis *borreant timeantque*, quam quo ille læditur.

CDLIV. Et cum *Corpus* sibi in hunc finem datum esse mens comperiat, ut per istud etiam tanquam *per instrumentum* Deum glorificet, ea propter ei debita *alimenta & laxamenta* non denegat, idque secundum illas *Temperantiæ* Leges, per quas maxime ejus *sanitas & robur* conservari potest.

CDLV. Pro modulo capacitatis suæ Voluntas frequentibus & competentibus *actionibus*.

nibus Amorem suum erga Deum comprobabat. Nihil enim magis impium est, quam cum Loyolitis, turpissimis moralis scientiæ corruptoribus, asserere, quod Deus amari possit, etiamsi nullus unquam divini amoris actus edatur.

CDLVI. Nec minus absurde Amor discernitur in *affectivum* & *effectivum*, quasi affectus sincerus esse possit sine effectu, aut effectus bonus esse queat, qui ex corrupta radice proficiscitur.

CDLVII. Actiones hæ sub communi *Celebrationis* Dei nomine continentur, quæ aut *interne*, aut *externe* fit.

CDLVIII. *Interne* Deus *celebratur* per ipsam illam facultatum naturalium ad similitudinem Dei compositionem. Qui enim quærit *Imagini Dei* constanter *conformari*, ille ei actu hunc honorem dat, ut illum tanquam absolutissimum omnis perfectionis exemplar consideret.

CDLIX. Sigillatim huc spectant illæ actiones, per quas ad proprius *cum Deo commercium* anima se elevat, quales sunt frequentes de Perfectionibus Dei *Meditationes*, *Preces* & *Eucharistiæ*, nec non præsentiae divinæ profunda *Reverentia*, per quam *Vigilantia* procreatur in omnes actiones, ne quid in illis occurrat, quod Præsentis ejus fa-

favoris sensum diminuere queat.

CDLX. *Celebratio externa directe* fit per omnia officia *cultus externi* & sigillatim per usum *linguæ*, quando illa Virtutes Dei aliis enarrat: *indirecte* vero huc spectant quæcunque *actiones virtuosæ*, quibus secundum Legis ejus præscriptum vivere contendimus.

CDLXI. Cum autem ad has actiones quoque pertineant omnia Officia, quæ circa *nos ipsos* & *Proximum* observamus, hinc liquet, quod *Amor Dei* radix sit, in qua *Amor nostri* & *proximi*, licet ab eo distinguere soleant, jam actu tanquam *duo* speciales *rami* continentur.

AMOR NOSTRI.

CDLXII. Secundum generalem, quam dedimus, Amoris ideam, *Amor nostri* est actus ille Voluntatis, quo *nobiscum ipsis unimur* seu conspiramus, id quod tum fit, quando in eo statu esse quærimus, aut sumus, ut nos ipsos per rectam facultatum partiumque nostrarum constitutionem quasi *plene possideamus*, atque ex hoc fundamento in nobis *acquiescere*, nosque beatos censere ac prædicare valeamus.

CDLXIII. Amor hic necessaria *supponit*
I 5 *Amorem*

Amorem Dei, tum quia scopus, cur in tali statu esse quæramus, est, quoniam hoc pacto demum apti sumus ad Gloriam Dei, tum quia id, quocum nostra voluntas se in nobis unit, quod promover, quod approbat, nihil est, nisi *similitudo Dei* in mente nostra expressa.

CDLXIV. Sed & ulterius ad rei fundum penetrantes deprehendimus *Amorem nostri* esse ipsissimum *Amorem Dei*, quocum uniri quærimus & uniti sumus; quia Amor nostri nulla plane nova particularia Officia involvit, quæ non tanquam ad Amorem Dei pertinentia jam recensuimus.

CDLXV. Nam Officia, per quæ *Amor nostri* demonstratur, procul dubio eo tendunt, ut *nostram Perfectionem* omni modo urgeamus. Illa autem Perfectio in nulla alia re consistit, quam in tali rectitudine omniumstrarum facultatum & partium, qualis requiritur, ut Finem, ad quem conditi sumus, attingamus, id est, ut ad Gloriam Dei finis.

CDLXVI. Inde autem Ratio nostra addiscit, quam prudenter summus Legislator, cum omnia officia ad duas tabulas, *amoris Dei & proximi*, revocaret, non opus duxerit, amoris proprii ullam mentionem separatim facere.

AMOR

AMOR PROXIMI.

CDLXVII. In *Amore Dei Amorem* quoque *Proximi* contineri eadem data Amoris definitio docet. Si *objectum* Amoris Amore rationali *dignum* esse debet, nulla creatura Amore digna est *per se*, quia nullam in se & a se realitatem possidet, adeoque eatenus tantum amanda, quatenus vestigia quædam *Perfectionis divinæ ostendit*, aut ostendere *idonea esse* vel *fieri* potest. Si actus unionis in Amore ab objecto aliquid *Boni* expectat, quid *Boni* a *creatura expectabit* extra Deum? aut si aliquid *Boni in eam vult conferri*, quomodo id præstabit, nisi in *Veri Boni*, quod in solo Deo est, communionem eam perducendo?

CDLXVIII. Verus ergo *Amor Proximi* est ille *actus Voluntatis nostræ*, quo nos cum eo ad *Gloriam Dei unire contendimus*.

CDLXIX. Ad hunc Amorem obligor primario per *Amorem Dei*. Ille me enim debet incitare, ut alios mecum ad glorificandum Deum jungam, præcipue tales, quos Deus non solum ejusdem naturæ mecum compotes fecit, sed & communi sanguinis vinculo conjunxit. Obligor etiam per *Amorem proprium*, quia quam aliis incitationem ad glorificandum Deum do, ab il-

illis quoque exspectare possum.

CDLXX. Sed ordo bene est observandus. Amor proximi subordinatus est *Amori Dei & proprio*, priori *absolute*, posteriori *limitate*, ita ut animam quidem propriam anteferam animæ proximi, sed tamen animam proximi corpori meo.

CDLXXI. *Officia specialia*, in quæ hic Amor Proximi se diffundit, sunt tum *generalia* seu *absoluta*, tum *specialia* seu *hypothetica*.

CDLXXII. Priora sunt, quæ Proximo, in quocunque statu ille sit, debentur, & eo spectant, ut omne *Bonum* possibile, primo *animi*, deinde etiam propter animum *corporis*, Proximo *procuretur*, & omne *malum* oppositum *avertatur*.

CDLXXIII. *Mentis* hic partes sunt, *benevolentia* erga proximum impletum esse, *precibus* apud Deum pro eo intercedere, *similes* cum eo *affectus* induere, cum gaudente lætari, cum dolente contristari.

CDLXXIV. In externis proximo constanter debetur *Veracitas*, ita ut omnia externa signa mentis, *verba*, *gestus*, *facta* cogitationibus sint conformia, quia *Veracitas* est pars Imaginis Dei, nec ullum alium in finem Deus facultatem hominibus *per signa* mentem suam exprimendi dedit, neque com-

commercium inter homines alias stare posset. Unde etiam in magno periculo meo aut Proximi *Veracitas* non est lædenda, tum quia Amor utriusque cedere debet Amori Dei, tum quia salus generis humani, quæ in conservatione *Veritatis* sita est, præstat salutem singulorum.

CDLXXV. Speciatim *verbis* Proximus hortandus, informandus, ad celebrationem Dei incitandus; *factis* vaira *humanitatis* officia exhibenda, præcipue in omnibus necessitatibus, secundum communem illam regulam: *Quod tibi vis fieri, alteri feceris.*

CDLXXVI. Habet tamen *Amor Proximi* suos *gradus* secundum varias *Relationes*, quæ mihi cum eo intercedunt, unde nascuntur *Officia hypothetica*. Sunt autem illæ *Relationes* triplicis generis, aut *naturales*, aut *acquisitæ*, aut *ex utrisque mixtæ*.

CDLXXVII. *Relatio naturalis* gignitur per originem hominum ex uno *sanguine*, unde quo proprior *sanguinis* est *cognatio*, eo *arctior* intercedit *relatio*, idque tum in *statu impari*, tum in *statu pari*.

CDLXXVIII. Prima *Relatio* occurrit in *statu impari*. Talis est inter *Parentes & liberos*. *Parentum Officia* hic per naturam suam præcedunt *Officia liberorum*. Illis ergo primo loco incumbit per sedulam *educationem*

nem liberos secum ad Gloriam Dei unire. Ut autem hunc finem attingant, a liberis quoque illis præstari debet *Amor* conjunctus cum *Reverentia*, atque *Obedientia*, quatenus Parentes illi sunt, per quos Deus primo Voluntatem suam liberis patefecit.

CDLXXIX. Proxime post *Parentes* obligati sumus *fratribus* & *sororibus*, aliisque cognatis in *linea collateralis* nobiscum constitutis, circa quos major *familiaritas*, quam nobis *propinquitas* conciliat, ad eorum salutem operandi viam aperit.

CDLXXX. *Relationes acquisitæ* sunt omnes *Relationes civiles*, eæque iterum aut in *statu impari*, qualis est in *Republica* inter *Magistratus* & *subditos*, & in *vita privata* inter *Præceptores* & *discipulos*, *Heros* & *servos*; aut in *statu pari* inter *amicos* aut *hostes*.

CDLXXXI. *Relatio* inter *Magistratus* & *subditos* orta est ex plurium hominum & familiarum in *unam Societatem* coalitione ad communem securitatem, adeoque pro *sine proximo* habet *tranquillitatem publicam*, & pro *sine ultimo*, ut tranquille viventes eo melius ad *Cultum Dei* se unire queant.

CDLXXXII. Ea propter a *Magistratibus* expectatur tum *Legum administratio*, sive eas inveniant, sive ipsi ferant, aut a
Re.

Republica accipiant exequendas, idque partim *exemplo*, partim *authoritate*; tum *defensio subditorum*, cujus caussa *justa* quoque *bella* in statu corrupto aliquando gerenda & scelerati pœnis afficiendi sunt.

CDLXXXIII. *Subditorum* autem officium est pro salute Magistratus *orare*, nec non *Reverentiam* & *Obedientiam* præstare, eamque tum *activam*, idque secundum *limites per Amorem Dei* omni *Obsequio humano* positos; tum quandoque etiam *passivam*, propter *conscientiam*.

CDLXXXIV. Relatio inter *Præceptores* & *discipulos* præter illa, quæ cum officiis Parentum ac liberorum communia sunt, requirit, ut nemo *Magistri* partes suscipiat, nisi, qui ad docendum alios est idoneus, utque qui alios docet, diligentiam ac fidelitatem adhibeat; & ab altera parte, ut animis adhibeatur *docilis*, absque juramento tamen in verba Magistris.

CDLXXXV. Relatio inter *Heros* & *servos* magis ad statum hominis *corruptum* quam *integrum* spectat: & cum omnes homines a natura pari libertate gaudeant, ex *pacto* potissimum nascitur, cui utraque pars conformiter agere debet.

CDLXXXVI. *Amicitia inter pares* est vel *privata* vel *publica*. Privata per communem

nem inter privatos consuetudinem ex affectionum, morum, studiorum *aqualitate* ortam coalescit. Hujus amicitiae jura sancta & inviolata esse debere Philosophi veteres passim studiose inculcant.

CDLXXXVII. *Publica* est inter *conciues*, non exclusis tamen etiam in suo gradu *peregrinis*. Utrique iterum secundum varias circumstantias considerari possunt, vel ut *aetate majores, pares & minores*, vel ut *divites & pauperes*, & ita porro, quae singula requirunt talia Officia, quae Amorem eorum provocare, nostraque circa illos studia ad communem finem, qui est Dei honor, utilia reddere possunt.

CDLXXXVII. Generaliora, quae *civilem amicitiam* conservare queunt, sunt Officia observanda tum circa *Functionem*, quam unusquisque talem eligere debet, in qua non sibi tantum, sed etiam Societati utilis esse queat; tum circa *Dominia rerum*, quae *aqua & fixa* esse debent; tum circa *Contractus*, quorum erectio *Justitiam*, & conservatio *Fidelitatem* inconcussam requirit.

CDLXXXIX. Quicquid *Concivibus* primario debetur, id secundario *Peregrinis*, quoque praestandum est. Specialis virtus circa eos exercenda est *Hospitalitas*.

CDXC.

CDXC. Nec tantum *amicis*, sed etiam *inimicis* certa *Officia Amoris* debentur, si forte eos quoque Deo lucrari queamus. Nam & injultissimus hostis ejusdem nobiscum originis est, & creatura Dei, quam Deus tolerat, cujus *Patientiam* ac *Longanimitatem* hic imitari debeo.

CDXCI. Superest *Relatio mixta*, scilicet inter *conjuges*, quæ quatenus *ex pacto* coalescit, est *acquisita*; quatenus autem oritur ex conjunctione *in carnem unam*, simul ut *naturalis* spectari potest. Officia huc pertinentia deducenda sunt ex *sine matrimonii*, qui est, *procreatio sobolis*, quæ esse possit *ad Dei Gloriam*. *Mutuum adjutorium*, quod alii addunt, pro *accessorio* tantum est habendum. Ex hoc fine deducendum, tum quænam *personæ* conjugium inire debeant; tum quænam *debita* illis observanda sint.

CDXCII. *Personas* oportet esse homines ratione mentis & corporis ad illum finem idoneos. Quoad *Gradus affinitatis* ratio nequit approbare *conjugia* in *linea ascendente* aut *descendente* contracta, quia per talia respectus *paternitatis* tollitur. Circa *Gradus collaterales* est indulgentior, præsertim cum in prima hominum origine non aliter potuerit propagatio generis humani locum habere. *Honestatis* tamen & *utilitatis publicæ*

K

blica

blicæ causa merito *conjugia inter fratres & sorores* vetantur.

CDXCIII. Officia conjugalia sunt *Honor & Amor*, utraque *reciprocè* præstanda. Honoris quidem gradu *maritus* prævalet, cum *uxor* sit *propter maritum*. Interea *dominium maritale*, quale nunc est, a statu hominis recto differt.

CDXCIV. Ex *Amore conjugali* fluit, ut *unius* tantum *viri ac femine* in legitimo matrimonio fiat conjunctio. Huic directe repugnat *Polygamia*, quia *maritus tantumdem Amoris* debet uxori secundum legem naturæ, quantum ab ea expectat, quod in Amore diviso locum non habet. Ut jam taceam periculum *educationi* imminens contra ultimum matrimonii finem.

CDXCV. Sicut *Amor conjugalis* recte *necti*, ita etiam constanter *conservari* debet. Nisi enim conjugium stabile sit, finem suum attingere nequit. *Dissolutio* ergo ejus in alterutra parte contrahente culpam insignem, & quidem talem, quæ finem matrimonii evertat, supponit.

CDXCVI. *Castitatem* omnimodam non solum *in matrimonio*, sed etiam *extra illud*, Ratio suadet, quia nisi illa sancte servetur, finis matrimonii itidem non poterit attingi.

DE

DE PECCATIS FUGIENDIS.

CDXCVII. In Officiorum commemorationum exercitio jugi continetur *contrariorum actionum*, tanquam Legi divinæ adversantium, *fuga*, quæ quatenus oppositæ sunt *Officiis* Lege divina præscriptis *Peccata* sive *avocula*, quatenus *Virtutibus*, *Vitia* dicuntur, licet aliquando *Vitii* vox latius pateat, & de quocunque defectu, etiam *physico*, usurpetur.

CDXCVIII. *Peccatum* est quæcunque *Spontanea Voluntatis propensio* aut *determinatio* contra id, quod Lege divina est injunctum. Nam sicut Voluntati soli Lex est scripta, ita *Voluntas sola peccare* potest.

CDXCIX. Ad *Peccati* naturam adeoque pertinet, ut non solum id, quod per Legem præscriptum est, *omittatur*, sed etiam ut id, quod Lex diserte vetat, aut saltem illo tempore fieri non vult, quia mens semper in actu est, *committatur*. Unde in omni Peccato *omissionis* continetur *commisso*.

D. Eo minus admitti potest eorum sententia, qui naturam Peccati in *nibilo privativo* ponunt, quod describunt, ut *inconvenientiam cum Lege*, abstracte *ab omni actu* consideratam. Bonum scopum, sed & in-

K 2

com-

commoda hujus sententiæ supra tetigimus. Huc jam accedit, quod omnis conceptus *commissionis* ita a conceptu peccati tolleretur, & quod *Peccatum* conciperetur absque *Voluntatis actu*, quod per naturam rei impossibile est.

DI. Sicut Officii omnis ad cultum Dei pertinentis radix est *Amor Dei*, ita peccati omnis radix est *aversio a Deo*, seu *Odium Dei*, quoniam per Peccatum vincula obligationis, qua homo Deo tenetur, rumpuntur, adeoque omnes Virtutes ac Relationes Dei, quæ obligationis illius fundamentum sunt, abnegantur.

DII. Ex hoc fonte omnia *Peccata specialia* tanquam totidem rami possunt derivari, quæ singulis Officiis sunt opposita. Unde accuratius conceptus suos digerunt, qui singulis Virtutibus singula Vitia opponunt, quam qui Virtutem *in media duorum Vitiorum* stare definiunt.

DIII. Omnium horum *Vitiorum odium* ad cultum divinum pertinet, & ex ipsius Amoris divini natura fluit. Quantum enim Voluntas in Deum fertur, tantum segregatur ab omni, quod Deo est injurium, eique fini, ad quem a Deo erat conditus, contrarium. Non potest enim idem velle & non velle. Atque in eo Sanctitatis Dei
instar

instar gerit, qui averfatur atque odio habet, quicquid Virtutibus suis adverfatur.

DIV. Quamdiu autem homo nondum ita est in bono confirmatus, ut amplius peccare non possit, hinc sincerum peccati odium illius *fugam* sollicitam requirit, quo spectat præcipue, humiliter in propriæ imbecillitatis conscientia *Deo adhaerere*, omnibus *occasionibus* tam internis quam externis, quæ seducere ad peccandum possunt, *invigilare*, *primoprimis* etiam ad minima, quæ videri queunt, peccata *motibus præstruere*.

CAPUT IV.

DE SANCTIONE CULTUS
DIVINI.

DV. **P**er *Legum Sanctionem* Jurisconsulti intelligunt proprie earum confirmationem per *communicationem Pænæ*, quæ illas *inviolabiles* reddit. Sed quia illa simul involvit *promissionem Præmii* Legem implentibus factam, Theologi utrumque solent per *Sanctionem Legis* involvere. Illius & *argumentum* & *modus* nobis excutienda sunt.

DVI. *Argumentum* duo comprehendit, *Premium*, nempe seu propositionem *Boni* exspectandi servantibus Legem, & *Pœnam* seu propositionem *Mali* eam transgredientes manentis.

DVII. *Materia Præmii* igitur est *Bonum*. *Bonum* est aut *morale* aut *physicum*. Istud dicitur *honestum*; hoc *jucundum*. Quoad essentiam rei utrumque unum & idem est. *Bonum* enim in genere tale est, in relatione ad nos, quod naturam nostram perficit. Quamvis ergo ipsæ facultates naturales *Bonum* aliquod in se contineant, eo hic non respicitur, quia id *Bonum* quærimus, quod *Finis* locum habet, *Præmii*que sub forma obversatur. Istud vero non est aliud, quam *Bonum honestum*; quia §. 387. jam submonuimus, nihil magis omnes facultates nostras *perficere*, quam Cultum rationalem Deo præstare.

DVIII. Quælibet res *perficitur* convenienter naturæ suæ, quando *Finem* attingit, ad quem est condita. *Perfectio* ergo *hominis* in eo consistit, ut secundum animam & corpus illam *excellentiā* assequatur, in qua plene *Fini* suo respondet, quam ubi possidet, tum demum *perfecte* secundum modulum suum *beatus* dici potest. Cum autem unicuique homini cum aliis hominibus

bus communis originis, naturæ ac finis intercedat vinculum, *perfectio* singulorum etiam per aliorum in *eodem fine* conjunctionem, *secundario* saltem, promovetur.

DIX. *Mens* sigillatim *perficitur*, quando *facultates* ejus *perfectissime* pro natura sua circa objecta sua *operantur* secundum Finem; ad quem Deus menti has facultates indidit.

DX. *Intellectus Perfectio* dependet a *Perfectione cognitionis*. Hanc vero perficit *objectorum præstantiæ amplitudo & cognoscendi modus*. Nihil ergo magis perficit intellectum, quam cognitio Dei, quia per illam versatur circa *objectum præstantissimum*, cum Deo nihil sit præstantius; circa *objectum amplissimum*, quia qui Deum novit, omnium rerum fontem, ordinem, fines, adeoque veram naturam intime perspectam habet: & quidem *perfectissimo*, qui obtineri potest, *modo*, quia ad perfectissimam Dei lucem *clara & distincta* rerum cognitio potest acquiri.

DXI *Voluntatis perfectio* dependet a *perfectione Judicii & Propensionis* sive *Amoris*. *Judicium* perficitur recta rerum omnium agnitione & *æstimatione*, quæ tum demum expectanda, quando ad normam summæ *veritatis ac bonitatis*, quæ in Deo est, om-

nia exiguntur. *Amor* voluntatis perficitur, tum per *objecti præcellentiam*, tum per *unionis* cum eo *modum*. Nihil ergo magis *Amorem* perficit quam unio cum Deo, omnis Boni exuberantissimo & simul infallibili fonte, idque *modo artissimo*, quo creatura gaudere potest, qui ibi obtinet, ubi creatura in glorificando Deo secundum omnes vires occupata, ex hoc ipso tamquam indubitato criterio persuasissima est, quod summi favoris divini objectum sit, quia Deus frustra non vult coli.

DXII. *Corpus perficitur*, quando ita dispositum est, ut *idoneum mentis organum* sit, neque per aliquam *sanguinis* aut *motuum intemperiem* perfectissimam illam animæ operationem impediat. Eo requiritur perfecta ejus *sanitas & agilitas*, quam licet in corrupto rerum statu non inveniamus, istud tamen experientia docet, quod *intemperies sanguinis* per nihil magis *corrigi* possit, quam per *Rationalem Dei Cultum*, ad quem pertinet, illos affectus, motusque pravæ concupiscen-
tiæ cohibere, ex quibus omnia ferme morborum genera propullulant.

DXIII. *Vinculum* denique, quod homini cum homine intercedit, *perficitur*, quando commune *Societatis Bonum* promoveatur, atque aliquis commune *Amoris* atque
Ho-

Honoris aliorum objectum evadit. Hæc quoque *accessoria* sunt *Virtutis Præmia*, quia *Societas civilis* non potest ad majorem per-tingere felicitatem, quam ubi singuli officiis suis defungantur. Unde *Virtutis* cultor meretur pro *delicio* generis humani haberi, amari & æstimari, tanquam creatura *Imagine Dei* vestita & ad commune commodum nata.

DXIV. Hinc jam liquet, quænam sit illius *Honoris* ratio, quem inter appetenda *Virtutis Præmia* Ethici adnumerant, & quousque ex illius quoque intuitu Rationi obediendum sit.

DXV. *Fixum* igitur stat, non aliud *Bonum jucundum* homini optandum esse, quam quod est *honestum*, adeoque hæc tantum *diversa* ejusdem *Boni epitheta* esse, quod quatenus Lege Dei præceptum est, Deoque approbatur, *Bonum honestum*, & quatenus in perceptione sua Conscientiam, amœno sensu pertentat, *jucundum* dicitur.

DXVI. Ad *Boni* ergo veri & universalis naturam duo pertinent, *primo* sancta in celebratione Dei *occupatio*; *secundo* suavis hujus occupationis *Conscientia*, inde oriens, quod persuasa sit, se conformiter Normæ Finique suo agere, atque adeo Opifici ac Domino suo placere: quæ duo a se invicem

nec sejungi possunt, nec debent.

DXVII. Quare ab una parte naturæ Dei contrariantur, qui in *solo gaudio* veram beatitudinem ponunt; sed & ab altera parte naturam hominis pervertunt, omnisque *Boni* conceptum tollunt, qui *gaudium* ac *jucunditatem* ab ejus natura excludunt.

DXVIII. Cum autem jucunda hæc *Conscientia* ita sit inseparabilis a recta actione, ut etiam in hac vita ejus perpetuus comes sit, hinc sequitur, *Bonum*, quod tanquam *Premium* cultus divini expectatur, non *natura* sua, sed tantum *gradu*, ab ipsa Legis obedientia differre. Quare *Bonum* istud, quod ut *Premium* expectatur, cum *initiale* cultores Dei jam possideant, in sensu arctiori istud est, quod *Bonum summum* dicitur. *Summitas* autem *Boni*, tum *mensuram*, tum *durationem* maximam illius Perfectionis, cujus natura nostra capax est, complectitur.

DXIX. Quomodo *Bonum secundum mensuram summum* dici queat, inde possumus colligere, quando perpendimus, quid facultatibus partibusque nostris ad Celebrationem Dei desit; quid nihilominus *absque contradictione* concipi queat, ab illis possideri posse.

DXX. Nihil ergo obstat, si Deus velit,

lit, ut *Intellectus* ab omni illa *Idearum*, qua laborat, *confusione* liberetur, multoque *clariorem* tum Perfectionum divinarum, præcipue quarum nexum nondum perfectum habet; tum rerum creatarum, quarum maxima pars latet: cum tamen Deus nihil fecerit, nisi in illum Finem, ut cognoscatur, *Cognitionem* possideat.

DXXI. In *Voluntate* *Judicium* ad majorem longe excellentiam evehetur, quando nullis *errorum* nebulis obscurabitur; & *Propensio*, quando *vehementissimo* absque interruptione modo in Deum feretur.

DXXII. *Corpus* itidem multo majori Perfectione gauderet, non solum quando expurgaretur ab omni *inordinato Affectuum* ac *concupiscentiarum motu*, sed etiam quando adeo *subtile* & *agile* redderetur, ut nullo terrestri *alimento*, nulla intermedia *quiete* nexum operationum mentis interromperet.

DXXIII. *Societatis* humanæ *vinculum* non potest nisi imperfectum esse, quando illa constat individuís *imperfecte Virtutem* *colentibus*, aut permixta est honesti osoribus ac *piorum contemptoribus*. Adeoque tum summam attinget *gloriam*, quando Legis divinæ observatores omnes ejusdem plenæ Perfectionis compotes fient, atque ex eo
fun-

fundamento intensissimo Amore ac æstimatione se invicem complectentur, omnique cum impiis vinculo expertes erunt.

DXXIV. Et sicut in tali constitutione naturæ nostræ summa consisteret *Sanctitas*, ita inde sequeretur tanto major conscientia *Voluptas*, quanto majus plenæ *possessioni*, præ *desiderio* summi *Boni*, gaudium per rei naturam inest.

DXXV. Ut *Bonum* hoc omni modo *summum* sit, *duratio* quoque ejus tantæ debet esse extensionis, quantæ est ipsa natura nostra; quam cum immortalem esse jam ostenderit, illa *summum Bonum* censeretur nequit possidere, nisi istud simul *æternum* sit.

DXXVI. Hoc fastigium si creaturæ attingere detur, tum vere in *Boni summi fruitione perfecta* ac *beata* dici potest: quod quantopere differat a Philosophorum gentilium de *Bono summo* disputationibus, unicuique palam erit.

DXXVII. Nihil absurdius sane, quam cum quibusdam eorum *summum* hominis *Bonum* collocare in rebus, quarum voluptas *sensibus* percipitur; & nihil ad speciem probabilius erat, quam dicere, *Virtutem sibi esse præmium*, & satis beatum esse sapientem, etiam in Phalaridis tauro. Sed
fuisse

fuisse videntur, qui *priorum* verba in deteriore sensum, quam fas erat, aliquando detorserunt, & de *posterioribus* non tam ex sensu, quam verborum sono, improvide judicarunt.

DXXVIII. Ex oppositionis Lege jam patebit, quid sit *Pæna*, contrarium nempe *Malum*, quod itidem est aut *morale* aut *physicum*. Istud *Malum turpe* hoc *triste* nominamus.

DXXIX. Idem hic inter *utrumque Malum* redit nexus, qui inter *utrumque Bonum* est indicatus. Si enim nihil magis naturam perficit, quam *Bonum honestum*, tum nihil magis naturam destruit, quam *malum turpe*, uti ex opposita singularum facultatum & partium per peccatum destructione liquet.

DXXX. Ad *mali* ergo omnimodi naturam duo pertinent, *primo* omnis excellentiæ ac *Perfectionis* creaturæ *perversio* per talem actuositatem, quæ Gloriam Dei proculcat; & *secundo tristis sensus* hujus infelicitatis, qui in emphasi *Mala Conscientia* dicitur, oriens ex persuasionem animi, quod quis contra Finem suum agat, adeoque Deo necessario displiceat.

DXXXI. Hic *sensus* licet a peccato sit inseparabilis, ejusque perpetua umbra, ad
sum.

summum fastigium tamen nondum adscendit, quandiu per externorum beneficiorum Dei usum nondum omnis spes reconciliationis cum Deo periit, aut per longam peccandi impunitatem callum Conscientia contraxit.

DXXXII. *Summum* ergo *Malum*, quod magis proprie *Pœnam peccati* conficit, involvit, ut Deus, sublata illa Longanimitatis suæ dispensatione, *iram* suam plene, quocunque dabili modo, *exerceat*: quod duo comprehendit, ab una parte omnium *repagulorum*, peccato hætenus positorum, *sublationem*, quæ insanabilem reddit hominis malitiam; ab altera parte plenissimum non solum amissi favoris divini, sed etiam contrariæ ejus *iræ sensum*, idque spe omni restitutionis sublata.

DXXXIII. Ut autem Bonum *Premii* *Malum Pœnæ* rationem habeat, intercedere debet *Authoritas summi Domini*, qui utrumque præstandi & *facultatem & potestatem* habet, quique tanquam *summus Legislator* tale *Premium Pœnamque promulgavit*, & tanquam *summus Judex* ea actu suo tempore *exhibet*.

DXXXIV. De *facultate* Dei nemo dubitabit, qui ejus summam *Potentiam* ac *sufficienciam* considerat. *Potestas* autem ex
iis-

iisdem fontibus fluit, ex quibus obligationum vincula deduximus.

DXXXV. Si vero actu illa *Sanctio* Legis divinæ exstat, tum homini etiam de illa constare debet, idque eadem evidētia, qua de Legibus ipsis, ne ansam habeat respondendi contra Deum. Et certe eidem *Mentis tabulæ*, cui Deus Legem suam inscripsit, infixæ quoque est alte hæc ejusdem constabilitio; quod facile constabit, si *natura Dei & hominis* iterum excutiat.

DXXXVI. In *natura Dei Præmiorum* ac *Pœnarum certitudo* deduci potest tum ex *Sanctitate* Dei, quæ non potest non approbare suum Cultum, & improbare, quicquid honori ejus adversatur, tum ex scopo *Regiminis* ejus, cum absque his frustranea esset totius mundi Gubernatio; tum ex ipsa *natura Legum*, quæ neque ex *Sanctitate* Dei fluērent, neque *Auctoritatem* debitam haberent, si transgressoribus earum æque bene esse posset, quam observatoribus.

DXXXVII. Idem confirmat *natura hominis*, tum propter facultatem *dijudicandi* inter Bonum & Malum ei inditam; tum propter *vinculum* istud arctissimum, quod inter *Bonum Malumque morale* ac *physicum* esse modo demonstravimus.

DXXXVIII.

DXXXVIII. Sed singulas partes *Sanctionis* excutiamus. Et primo quidem *Premia*. Quomodo de eorum *certitudine* dubitaret, qui reputat, ad Gloriam Dei quam maxime pertinere, *quod* ille tantæ sit sufficientiæ, ut *Bonum summum* creaturæ rationalis esse queat: *quod* voluntatem hominis appetitu hujus Boni impleverit: *quodque* actualem quendam, licet initialem tantum, illius Boni *præ gustum* initialiter Legem ejus observantibus indulgeat?

DXXXIX. Neque aliud esse posse, præter id, quod descripsimus, *Premium*, inde conficitur, quia istud accurate exprimit *ultimum Finem*, ad quem homo est conditus. Nemo enim aptior est ad Deum glorificandum, quam qui eum accuratius cognoscit, intensius æstimat ac amat, corpusque habet, quod perpetuæ actuositatis animæ in celebrando Deo utile instrumentum est, atque in hujus boni conscientia suavitatem Dei continuo gustat.

DXL. De *æternitate* ejusdem Boni dubitare nequit, non solum, qui istud in ipsius *Dei æterni possessione* terminari observat, sed etiam, qui cupiditatum suarum *capacitatem* considerat, quæ non frustra, multo minus ad excruciationem, concessa erit.

DXLI.

DXLI. Eadem est certitudo *Pœnarum*. Gloriosum enim *Majestati* Dei est sui contentum ulcisci posse, neque impune quendam *Sanctitati* ejus obniti. Sed & *Conscientia* flagella gentes omnes extimescunt, perditissimique aliquando sentire debent.

DXLII. De *Æternitate* tamen earum multis fedit dubitatio. Interea de eo persuasa est Ratio, quod cum minimum peccatum ex odio Dei proficiscatur, istud quoque *æternam* a Deo *separationem* cum *sensu mali tristici* conjunctam promereatur, cujus rei præcipuum fundamentum est probata *Animi Immortalitas*. Si enim æternus, tum necessario in eodem statu æternum manet, in quem per peccatum incidit, nisi aut per *Omnisufficienciam* Dei aut per *annihilationem* ex illo statu liberetur. Quamdiu autem Deus neutrum revelavit, merito *Æternitatem Pœnarum* timet.

DXLIII. Primarium, quod contra hanc *Æternitatem* affertur, argumentum a *Misericordia* Dei est petitum, sed nimis leve, quam ut tanti momenti metum tollere queat; quia *Misericordia* est liberrimus Voluntatis ejus actus, de quo adeoque præter Revelationem nihil certi constare potest.

L

DXLIV.

DXLIV. Nihil autem minus huic timori consulit quam *Platonicum*, quod multi Christiani quoque nominis homines adoptarunt, de ἀποκατάστροφας animarum per varias *revolutiones* post hanc vitam gradibus, figmentum.

DXLV. *Gradus Præmiorum* licet Ratio non satis distincte perspiciat, cum non tantum in *bene agendo* sive in *Sanctitate* nulli sint *gradus*, sed etiam nullum creaturæ in recte agendo sit *meritum*, & quicquid bonæ qualitatis habet, a Deo habeat; de *Pænarum* tamen *gradibus* dubitare nequit, quia in peccando major minorque protervia atque atrocitas locum habet.

DXLVI. per promulgationem Legis cum Sanctione *relatio* quædam *federalis* inter Deum & hominem constituitur, quæ *absoluto* Dei in creaturam *Dominio* nihil derogat, sed novum tantum vinculum superaddit; ut creatura eo magis *æquitatem* Legis divinæ agnoscat, & eo promptius hoc *Amoris vinculum* suscipiat.

DXLVII. His bene perpensis *Antigoni Sochæi* & *Mythicorum*, qui ita dicantur, systema concidit, qui omnem Præmii *spem*, Pænæque *metum* ab exercitio veræ virtutis exterminare volunt. Quorum tamen conceptus *Sapientiæ Dei*, qui Sanctionem
cum

cum Lege eo, quo dictum est modo, conjungere voluit, e diametro repugnat.

DXLVIII. Vanus autem timor est, ne hoc pacto summo Dei Dominio fiat injuria, aut ~~evēveia~~ vera animi degeneret; quia itidem demonstravimus, quod *Præmium* in natura sua ab ipsa *Virtute* non differat.

DXLIX. Et tantum abest, ut *Virtuti* aliquid de excellentia sua per *Præmii* considerationem decedat, ut illa potius, si hanc tollas, mutila inde evadat. Ex *Virtutibus* saltem illis, quas systematis hujus *Præstitis*, *cardinales* nominant, nulla absque *Præmii* intuitu plenam formam possidere poterit: *Non Diligentia*, quia illa debet exerceri secundum omnia a Deo revelata: *Non Obedientia*, quæ id omne debet in Deo amare & celebrare, quod Amore ac Celebratione dignum est: *Non Justitia*, quia minus facit, quam Deus vult, qui aliquid ex eo negligit, cujus respectum Deus injunxit: *Non Humilitas*, quia revera *superbia* est, supra quam Deus voluit, sapere & naturam humanam evehere velle.

DL. Quando ergo sententiæ contrariæ patroni ad *Humilitatem* provocant, quam definiunt per *contemtionem sui præ amore Dei & Rationis*, veram *Humilitatis naturam*

se ignorare indicant, reique naturæ adversantur, cum *Amor Dei & Ratio contemptum sui* per se nusquam injungant, ipsaque *Ratio* partem hominis præcipuam constituat.

DLI. Sophisma autem committitur, quando tam studiose inculcatur, ut *ubi nihil potes, ibi nihil velis*. Verum enim est, quod non appetenda sint, quæ quis consequi nequit. Sed cum a Deo ipso facultas consequendi Præmium in Lege propositum sit indita, hominem aliquid *posse, potentia* saltem *caussæ secundæ*, adeoque etiam *velle debere*, sequitur.

DLII. *Sanctionis* promulgatæ *executio*, licet per tempus aliquod *differatur* pro libertate Regiminis divini, aliquando tamen per *Judicium* secundum Legem expectanda est. Illius certitudinem ipsa *Legis Justitia & Æquitas*, nec non *promulgationis veritas* abunde probat.

DLIII. Quam autem *post hanc vitam* demum sit habendum, ex eo patet, quia non solum Bonum, Malumque summum in hac vita non possidetur, sed etiam in ipso Bono Maloque physico, quod actu percipitur, nulla plane occurrit ad Bonum Malumque morale proportio; unde certo colligitur, alteri vitæ hunc Actum Deum reservasse, sicut ipsæ Gentes etiam agno-

agnoverunt. Quoad circumstantias autem
hujus *Judicii* Ratio plane cœcutit.

CAPUT V.

DE CORRUPTIONE CULTUS
DIVINI.

DLIV. **Q**uamprimum homo mediante
ratione in hoc speculum ob-
ligationum suarum intro-
spicit, *miseriæ* suæ intimo sensu ut persun-
datur, necesse est.

DLV. Primo enim illico deprehendit,
se *transgressionis Legis divinæ*, quoad omnes
ejus partes generales, reum esse, quia *Vo-*
luntatis inclinationem plane contrariam
Voluntati divinæ deprehendit, qui pro-
prius omnis calamitatis fundus est. Illa
enim a *Vero* summoque *Bono* plane averfa
& ad *Bonum falsum* atque *apparens* conver-
sa est, per *vitiosam Philautiam*, seu *con-*
cupiscentiam pravam, quæ omnium *Amoris*
rationalis erga Deum, *seipsum* & *proximum*
Officiorum locum occupavit. Et cum A-
morem illum rationalem sibi e diametro
adversari perspiciat, hinc contra illa obje-
cta, quæ *amare* debebat, *odio* incenditur.
Hæc prima radix est omnis corruptionis,
L 3 quæ

quæ tum in *habitiis*, tum in *actionibus* hominumprehenditur.

DLVI Hinc in *Intellectu* dominatur *ignorantia* inexcusabilis, in *Judicio* *Error*, in *Propensione* Voluntatis perpetua contra Legem Dei *Renitentia*, in *Affectibus* *inordinatis* *Impulsus*, in *Membris* Corporis *Motus perversi*.

DLVII. Ex *corruptis* ita *Habitiis* sequitur tanta *actionum deformitas*, ut singulæ tam *internæ*, quam *externæ*, nihil nisi novæ Legis transgressionēs sint, per quas & Officia debita *intermittuntur* & contraria peccata *committuntur*; quia nulla invenitur actio, in qua *Virtutes Cardinales* exferantur, cum ad unum omnes, quacunque aliquando honestatis specie radiare videantur, & vero *principio* & debita *norma* & recto *sine* careant. Unde contraria *Superbia*, *Superstitio*, *Hypocrisis*, quæ ut *Vitia Cardinalia* possunt considerari, ubique dominantur. Cujus rei exempla in prætensis gentilium virtutibus sunt obvia.

DLVIII. Nec unius tantum aut alterius, sed plurimorum *Vitiorum* particularium *Virtutibus* enumeratis oppositorum reum seprehendit, qui ad singula Officia se examinare pergit. Et si forte quædam *Vitia* sunt, quibus se liberum quodam-

dammodo censere possit, penitius tamen attendens, *omnium semina* in se reperiet, quæ quod non actu prorumpant semper, id non defectui pravi dispositionis, sed *occasionum*, & *impedimentis* per Providentiam divinam immixtis adscribere debet. Accedit *temperamentorum*, *educationis* & *objectorum* in mundo *diversitas*, per quam fit, ut diversa Vitia in diversis subjectis prædominentur.

DLIX. Dubitare ergo ad hæc attendens nequit, se totius Legis violatæ reum esse. Et cum hoc pacto omnia obligationis suæ vincula ruperit, non potest Deum aliter considerare, quam *iratum Judicem*, a quo *Pœnas* expectare debet, quas peccando promeruit.

DLX. De *certitudine Pœnarum* itidem peccator convictus est, quia initia earum in *vulnerata Conscientia*, multisque *malis* & *incommodis hujus vitæ* tolerandis actu sentit, ac nihilominus peccatorum mensuram adimplere pergit.

DLXI. Accedit, quod restitutionis nullam in seipso spem deprehendat, quando fastu ac præsumptione omni deposita *vires* ad emergendum ex miseriæ, in quod procidit, barathro sibi relictas rite ponderat, quas plane *nullas esse* facile experitur.

DLXII. Ita enim secum constitutum esse videt, ut nullum sincerum *p'silautiam* suam vitiosam exuendi ne *propositum* quidem capere, nedum in actum illud deducere possit.

DLXIII. Nulla etiam spes affulget *Pœnas æternas* evitandi, cum non solum nullam rationem percipiat, quæ Deum permoveere possit, ut ab earum æternitate dispenseret, sed etiam per incurabilem cordis sui malitiam ac *obdurationem* simul Pœnarum *perdurationis* sigillum in corde suo circumferat.

DLXIV. In hoc miserrimo statu non solum *singuli* homines se collocatos esse, sed etiam juxta secum *totum genus humanum* jacere animadvertunt, conferendo *specimina malitiæ* in aliis, etiamsi tegere illam annitantur, ingratiis eorum prorumpentia, cum *confessionibus*, quas optimi quique ex illis ingenue edunt.

DLXV. *Originem* porro hujus totalis corruptionis perscrutanti nihil clarius seoggerit, quam undecunque ea sit, *Deum causam ejus* efficientem per Sanctitatem suam *esse non posse*. Accedunt argumenta, quibus supra §. 263. sq. evictum est, quod homo primitus in statu recto ac fini suo conveniente conditus sit. Nequit etiam aliis *quibus-*

buscunque creaturis eam imputare audet, cum a nullis ita dependeat, ut ab illis in di-
ram illam peccati servitutem potuerit cogi.

DLXVI. Fixum adeoque Ratio esse ju-
bet, verum perversitatis omnis fomitem
spontaneam propriæ voluntatis in deterius
determinationem esse. Et certe nihil cla-
rius peccatori per intimam Conscientiam
constat, quam se, quotiescunque peccat,
sponte sua agere.

DLXVII. Verumtamen præter causam
hanc *proximam* aliam *remotiorem* adesse
cognoscit, quando reminiscitur cordis sui a
prima infantia in malum proclivitatem; ex
qua colligit, quod licet *sponte* peccare per-
severet, nihilominus peccandi *habitus* per
ipsam *generationem* a parentibus accepe-
rit.

DLXVIII. Et quando *eandem* esse *to-
tius generis humani perversitatem* experitur
non aliter potest cogitare, quam *primum*
corruptæ adeo naturæ *fontem* eundem esse,
qui totius generis humani *Parens* est.

DLXIX. Illum, cum rectus esset con-
ditus, non aliter quam *liberi sui arbitrii* ab-
usu a sua rectitudine desciscere potuisse,
facile pervidet. Et quod per illius trans-
gressionem *labes in omnes ejus posteros trans-
ire* potuerit, id conceptu non adeo diffi-

cile invenit, quando perpendit, quomodo Deus secundum *certas Leges* in creationis initio fixas, nec temere unquam mutandas, mundum gubernet. Nam per has *Leges* Deus quoque potuit liberrime & sanctissime talem *generationis ordinem* constituere, ut *simile* semper *sui simile* producat.

DLXX. Plura saltem in sinu suo Ratio non invenit, & in hisce facilius acquiescere potest, quam in figmentis illorum, qui soli *materiæ*, cui a generatione mens in corporis carcerem detrusa alligetur, aut nescio quibus *præexistentiam animarum peccatis*, quorum tamen nulla superest memoria, eam tribuerunt.

DLXXI. Nihil autem absurdius deprehendit, quam eorum sententiam, qui *duo principia* agentia, alterum *bonum*, alterum *malum* posuerunt. Cum enim omne malum sit per *accidens*, neque ulla detur *mali perfecti* idea, hinc in malum non cadit *necessaria existentia*. Præterea *duo Principia contraria* nullius *ordinatæ constructionis*, sed tantum *destructionis* origo essent.

CAPUT VI.

DE RESTITUTIONE CULTUS
DIVINI.

DLXXII. **Q**uamdiu peccator non plene in peccato obduratus est, non potest non in eo sæpius exoriri aliquod, quamvis fugax, *desiderium liberationis* ex illo statu. *Officium* saltem ejus est, ut *de restitutione sua serio cogitet*, si forte illa aliquo modo adhuc sperari ac obtineri queat.

DLXXIII. Ipsi Deo ad id obstrictus est, quia per peccatum non cessat *officium Deo obediendi*, neque jus aliquod rebellandi porro contra Deum acquiritur. Pergit enim creatura Dei esse, & physice quoad omnia ab eo *dependere*.

DLXXIV. Sed cum ita sit depravatus, ut jus Dei susque deque habeat, id sibi saltem debet, ut infelicitatis summæ atque æternæ, quæ eum expectat, horrore excitatus, *circumspiciat*, an quædam *evadendi rima* pateat.

DLXXV. Multo magis id studium augeri debet, quando vel minima quædam *spei scintillula* apparet, ex qua colligere detur,

tur, quamvis *difficultatibus maximis* restitutio peccatoris sit implicita, quando in se solo defixus hæret, illam tamen, si Deum, Ens illud, quod reliquit, consideret, pro plane *impossibili* habendam non esse. Nullos enim ejus *Omnisufficiencia*, seu mavis *Sapientia & Potentia*, terminos habet.

DLXXVI. Non desunt etiam suæ Rationi argumenta, ex quibus *plus quam probabile* ei sit, non plane omnem *restitutionis* ex illa miseria, qua genus humanum est obrutum, *spem* decollasse.

DLXXVII. Nullo sane modo concipit, quomodo Deus potuerit *lapsum hominis* sancte *permittere*, nisi de restitutione ejus simul consilium caperet. Absque eo enim Finem illum, ad quem solum hominem condiderat, ut nempe *ab illo glorificaretur*, non attigisset.

DLXXVIII. Accedit Providentiæ divinæ per *longanimitatem*, qua erga genus humanum utitur, æconomia. Ad quid Deus Pœnam peccati differreret? Cur per insigne tempus tot beneficiis ofores nominis sui afficeret? Sed & cur sineret genus humanum in immensum multiplicari, si nonnisi ad interitum omnes filios hominum destinasset?

DLXXIX. Adde, quod *Restitutio* generis

neris humani non possit non ad *maiores* Gloriæ ejus *demonstrationem* facere, quam ipsa *Creatio & Providentia*, si in peccatoris salute glorificari velit.

DLXXX. His argumentis permotus peccator accuratiorem de via Restitutionis inquisitionem absque procrastinatione suscipere debet, cum mensura peccati in dies augeatur, & mors instet, multoque minor Restitutionis spes in futura, quam in præsentī vita, arrideat; quoniam hanc *tolerantiæ*, illam *judicio* destinatam esse, ex dictis constat.

DLXXXI. Heic autem in crassīs tenebris versans Ratio nihil aliud ad summum deprehendit, quam, quod duo præcipue ad suam Restitutionem requirantur, primo, ut justissima offensi *Dei ira placetur*, secundo, ut tota *natura peccatoris renovetur*.

DLXXXII. De priori persuasos fuisse Gentiles *sacrificiorum* apud illos *frequentia* docet. Posterius suis *mysteriis* atque *initiationibus* intenderant. Verum quando quis utrorumque rituum futilitatem ab ipsis prudentioribus inter Gentes explosam animadvertit, nihil se hæcenus deprehendisse concludit, in quo tranquillari queat.

DLXXXIII. Sed & mox se litus arare clarius

clarius cognoscit, quando perpendit, ad plenam tranquillationem conscientiae in hac caussa duo requiri, *primo*, ut Deus adhuc exertius *patefecerit*, *se velle* postliminio cum peccatore communionem habere; *secundo*, ut ipse Deus *viam se decentem*, secundum quam propitiari vult, *aperiat*. Quod utrumque cum absque *divina Revelatione* sciri nequeat, in id jam acies convertenda est, ut perquiratur, an alicubi talis *Revelatio* exstet.

DLXXXIV. Ex iisdem argumentis, ex quibus spes Restitutionis primo est accensa, *probabile* redditur, exstare talem *Revelationem*. Si enim Deus eam dare noluisse, nullam quoque spei Restitutionis ansam dedisset. Unde sequitur eadem argumenta, quæ curam Restitutionis suadent, obligare unumquemque, ut de invenienda Revelatione indubitato divina serio sit sollicitus.

DLXXXV. Summa cum circumspectione hic interea progrediendum est. Nam de existentia talis Revelationis primo mediante hominum fallacium testimonio informamur. Et præterea inter homines variae *Revelationes prætensæ* extant, quæ toto cœlo a se invicem differunt. Unde Ratio statim conficit, nulli *authoritati humanæ*

manæ, qua tali, in hac caussa quicquam fidendum esse.

DLXXXVI. Omni ergo reliqua, quam possidet, facultate *Ratio* uti debet, ne ex Scylla in Charybdin incidat. Quem in finem *certa* sibi & *indubitata Criteria* figit, secundum quæ, quicquid pro Revelatione divina venditatur, accuratissime examinandum est. Illa sunt aut *intrinseca* aut *extrinseca*.

DLXXXVII. *Criterion intrinsecum* est, ut Revelatio illa in toto suo nexu nullam aliam doctrinam, quam quæ *Deo digna* est, & cum *scopo*, in quem de Revelatione divina percontatio instituitur, convenit, contineat *Deo digna* est, quando cum omnibus veritatibus natura de Deo notis plenissime convenit, easque per ipsa illa dogmata, quæ Rationis captum exsuperant, qualia ab ea exspectantur, nunquam tamen destruit, sed potius illustrat. *Scopo suo congruit*, quando illam viam accurate explanat, in qua Deus convenienter summis suis perfectionibus & naturæ peccatoris cum eo communionem habere vult.

DLXXXVIII. Licet *Criterion* hoc per se sufficiat, *extrinsecum* tamen simul a decentia Dei exspectari potest, in eo consistens,

stans, ut Revelatio *illustri modo*, cum divina origine ejus conveniente, animos attendentium perstringente, ac nullum dubium justum relinquente, tradatur.

DLXXXIX. Secundum hæc Criteria Ratio examinans, quicquid pro Revelatione divina venditatur, non potest non omnia *Hierophantarum*, tam veterum, quam recentiorum, inter gentiles *oracula*, & quasi cœlitus recepta dogmata, una cum *Talmudis Judæorum* & *Alcorani Muhammedanorum* voluminibus, tanquam spuria rejicere.

DCX. Ut ex posteriori specimen capiatur, quomodo liber ille *divinam* continet *Revelationem*, qui tot non tantum falsa & absurda, sed etiam superstitiosa atque impia continet, quorum conscientia procul dubio *Impostorem* permovet, ut *inquirendi* in Religionem *libertatem* tolleret? De modo propitiationis cum Deo nihil fani ab illis exspectari potest, qui neque nativam corruptionem, neque justitiam coram Deo valentem agnoscunt, sed peccata lotionibus corporis dilui, & obedientiam legi Muhammedis præstitam Paradisum mereri tradunt.

DXCI. Et quantopere a divina Revelatione

tione abludat *Promulgatio Alcorani* patet tum ex scelerata *Mubammedis vita*, tum ex *modo*, quo Alcoranus primo confectus, & deinceps obtrusus est.

DXCII. Ad eundem autem lapidem Lydium *Ratio* exigens *Prophetarum* ac *Apostolorum* in Bibliis Veteris & N. Test. scripta adeo dilucide eorum præstantiam ac Divinitatem deprehendit, ut merito concludat, aut nullam hominibus patefactam esse ad salutem viam, aut hic eam tradi.

DXCIII. Quidni ergo in tanto beneficio, quod Deus voluit per liberrimam misericordiam peccatori impertiri, animus lætabundus exultaret, & grata mente id cognosceret? Præcipue cum hinc liqueat, cur Deus *non omnem sanæ Rationis scintillam* in peccatore extinctam voluerit.

DXCIV. Ex eodem fonte addiscitur, quomodo *Ratio circa Revelationem* inventam procedere debeat. Ab una parte enim illam se huic humiliter submittere fas est, ita tamen, ut ab altera parte non plane torpeat, sed Revelationi præstet adminicula quæ requiruntur, ut de vero Revelationis sensu constet, & quæ iis rite adhibitis addiscit, in normam *fidei vitæque* ponat. Hoc

facto

178 DE RESTITUTIONE

pacto demum pristinum decus recupera-
bitur, ordo per peccatum ruptus restitue-
tur, cultus Dei verus instaurabitur, atque
omnium tum *Dei moliminum*, tum *voto-*
rum rationalium obtinebitur.

FINIS.

T A-

T A B U L A A N A L Y T I C A

seriem rerum in hoc Compendio
tractatarum exhibens.

I.

Prolegomena Theologiæ Naturalis §. 1—37. ejus
exhibent

A. Naturam 1—13.

1. Conceptum de argumento ejus generatim
formando 1—5.

a. Per *definitionem* 1—3. quæ

α. Proponitur 1.

β. Deducitur 2. 3.

α. Argumentum in se spectando 2.

β. Cum Theologia Revelata eam con-
ferendo 3.

b. Per *Divisionem* 4, 5. quæ

α. Proponitur 4.

β. Singularum partium pondus osten-
ditur 5.

2. Momentum ejus ex ejus *præstantia* indi-
cando 6—13. quæ

a. Commendatur 6—12.

α. Generatim eam spectando 6—10.
idque

β. In se, seu *objective*, propter argu-
menti dignitatem 6.

M 2

p. In

2. In relatione ad nos, seu *subjective*
§. 7—10.

a. Propter insignem suam *utilitatem*

aa. Facultatibus hominis, eas per-
ficiendo. 7.

bb. Variis scientiis, eas illustran-
do 8. 9.

b. Propter absolutam suam necessita-
tem 10.

β. Certas quasdam circumstantias confi-
derando 11, 12.

α. Atheorum convictionem 11.

2. Gentilium conversionem 12.

b. Limitatur 13.

B. Fontes 14—37.

1. *Principium* 14—34. Ubi

a. *Principium* ipsum eruitur 14—26.
eo ordine, ut

α. Ad istud eruendum via sternatur
14, 15.

α. Demonstrando, quod detur 14.

2. Requisita supponendo 15.

β. Quodnam & quale illud principium
sit, edoceatur 16—26. Hic habe-
tur

α. Principii illius designatio, quod est
Ratio 16.

2. Ejusdem per partes enodatio 17—26.
quæ

a. Proponuntur 17.

b. Deducuntur 18—26. & sunt

aa. *Ratio obiectiva* 18—25. Ejus

αα. Partes 18—23.

NN. No-

nn. Notiones simplices seu

Idea §. 18—22.

22. Notiones compositae seu
Axiomata & Conclusiones

23.

ββ. Infallibilis certitudo 24. 25.

bb. Ratio *subiectiva* 26.

b. Principii hujus rectus *usus* traditur

27—34. continens

α. Criterii *veritatis* positionem 27, 28.

β. Criterii hujus legitimam applicatio-
nem 29—34.

κ. Per *præjudiciorum* depositionem 29.

2. Per processum secundum aptam *me-
thodum* 30—34 ubi indicatur.

a. Methodus generalis 30.

b. Methodus specialior 31—34.

aa. Quoad fontes probationis

31—33.

bb. Quoad modum deductionis

34.

2. Adminicula 35—37. quæ

a. Commendantur 35.

b. Edisseruntur 36. 37.

α. Scripturæ divinæ 36.

β. Scripturæ humanæ 37.

Theologiæ Naturalis pertractatio,
cujus

A.

Pars prior theoretica, agens

I. De *existentia Dei* §. 38—131.a. Κατασκευαστικῶς eam demonstrando
38—118. Ubiα. In genere agitur de fontibus demon-
strationis 38—42. & notatur

α. Quid demonstrandum sit 38.

β. Quomodo demonstratio ejus sit in-
stituenda 39—42.a. Non per argumenta *a priori* 39,
40.b. Sed *a posteriori* 41, 42.β. Ipsa demonstratio instituitur 43—
116. hoc ordine utα. Res existentes enumerentur 43—
70. Ubia. Agitur de *existentia* mei ipsius
43—65.aa. Quomodo illa deprehenda-
tur 43, 44.bb. Quid sub se comprehendat
45—65.aa. *Mentem* 45—60. cujus in-
dicanturnn. *Essentia* 45, 46.ββ. *Facultates* 47—60.
quæ suntaa. *Intellectus* 48.bb. *Vg.*

bb. *Voluntas* §. 49—60. cujus
occurrunt

/ Variæ determinationes,
per *Judicium*, *Propensio-*
nem, *Affectus*, *Habitus*
49—57.

// *Attributum essentialia liber-*
tas 58—60.

ββ. *Corpus* 61—65. *specia-*
tum

nn. *In se* 61.

αα. *Quatenus menti unitum*
est 62—65. *Ubi ostendi-*
tur

αα. *Quomodo unio illa perci-*
piatur 62.

bb. *Quænam ejus sit natura*
63—65.

/ *Quoad vinculum* 63;
64.

// *Quoad limites* 65.

6. *Agitur de existentia rerum extra*
me 66—70. & *iterum doce-*
tur

αα. *Quomodo illa deprehendatur*,
nempe per sensus 66, 67.

bb. *Quidnam illa comprehendat* 68—
70.

αα. *Positive* 68. 69.

nn. *Corpora* 68.

αα. *Mentes* 69.

ββ. *Negative*: *nihil præter ea*
70.

M 4

3. In

a In rerum existentium causam inquiretur §. 71—116. Ubiprehenditur

a. Quod sui ipsius causa non sint 71—76. ex earum imperfectione, considerata

aa Generatim. 71.

bb Speciatim. 72—76.

aa— Ex imperfectione propria 72—75.

nn. Quoad mentem 72—74.

bb Quoad corpus 75.

pp. Ex imperfectione rerum aliarum 76.

b. Quod causa earum necessario sit Ens summe perfectum 77—116. Id evincit

aa. Existencia rerum generatim spectata 77, 78.

bb. Singularum rerum natura 79—118.

aa. In *Microcosmo* 79—106. Ubi

nn. Falsae causae rejiciuntur 80, 81.

aa. Vera causa panditur 82—106.

aa. Quoad *Mentem* 82—97.

/ In genere consideratam 82—84.

// Secundum singulas facultates 85—97.

, In Intellectu 85—91. occurrunt

. Idea rerum 85.

.. *Idea*

- .. *Idea Dei* §. 86—
 - 91. quæ
 - † Describitur 86.
 - ††. Ad causam re-
fertur 87- 91. ef-
ficientem 87—
90. exemplarem
91.
- 5. In voluntate 92--97.
- .. Quoad *Judicium Con-*
scientia 92 — 95.
quæ
- † Describitur 92.
- ††. Ad causam re-
fertur 93—95.
- .. Quoad *inclinatio-*
nem 96, 97.
- †. *Appetitus Boni* 96.
- ††. *Libertas* 97.
- bb. Quoad corpus 98—
106. in quo confideran-
tur
- / Partes 98—101.
- // Relationes 102—106.
- .. Ad mentem nostram
102—105.
- .. Ad res extra nos posi-
tas 106.
- ββ. In *Microcosmo* 107—116. sup-
peditante
- αα. *Argumenta philosophica* 107
—113. hausta
- aa. Ex natura mundi 108
—110. ejusque

M 5

/ At-

- / Attributo essentiali seu materia §. 108
- // Accidentibus 109. 110.
- . *Figura* 109.
- .. *Motu* 110.
- bb. Ex consideratione partium ejus 111 — 113.
- specularum
- / Conjunctim 111, 112.
- // Separatim 113.
- aa. Argumenta *historica* 114. — 116.
- γ. Efficacia demonstrationis docetur ex communi *gentium consensu* 117, 118.
- b. *Αθεϊσμός* Atheismus refellendo 119 — 131. Hic
- α. An & quousque dentur Athei indicatur 119, 120.
- β. Refutatio additur 121 — 131. ita ut
- α. Præjudicio stultitiæ summæ onerentur 121.
- α. Argumenta eorum potiora evertantur 122 — 127.
- a. Quibus Deum impugnant 112 — 125.
- aa. Tum directe 122 — 124.
- bb. Tum ad hominem 125.
- b. Quibus contra nos se defendunt 126, 127.
- γ. Origo Atheismi indicetur 128 — 132.
- a. Theoretica seu prætensa 128.
- b. Practica seu vera 129 — 131.
- 2. De *Essentia* Dei 132.
- a. Aditus ad hanc doctrinam sternitur 132 — 136.
- α. De

- α. Demonstrata necessitate cognitionis ejus
§. 132.
- β. Exhibita aliquali *Dei definitione* 133—
136.
- b. Doctrina ipsa pertractatur 137—368.
 - α. Quoad *naturam Dei* generatim considera-
tam 137—155. ad quam perti-
net
 - κ. *Spiritualitas Dei* 137—150. quæ
 - a. Adstruitur argumentis 137—141.
 - b. Contra errantes asseritur 142—
150.
 - aa. Contra varios in genere 142.
 - bb. Contra *Spinofam* in specie 143—
150.
 - λ. *Vita Dei* 171—155.
 - β. Quoad *Attributa Dei* 156—368. Quo-
rum
 - κ. Præmittitur divisio 156—160.
 - a. Indicando fundamentum divisionis
156.
 - b. Divisionem ipsam faciendo 157—
160.
 - λ. Subjicitur ipsorum attributorum enu-
meratio 161—368.
 - a. *Attributa essentialia* 162—227. ad
certas classes 161. referuntur, secun-
dum quas sunt
 - aa. Aut spectata figillatim 162—219.
eaque
 - au. Vel universalia 162—175.
 - κκ. *Perfectio* 163—166. quæ
 - /. Describitur 163—165.
 - //. Demonstratur 166.

αα *Inf.*

22. *Infinitas* §. 167—170. ubi explicatur

/ *Terminus* 167.

// *Res ipsa* 168—170.

22. *Simplicitas* 171—175.

/ *Describitur* 171—174.

// *Demonstratur* 175.

ββ. *Vel particularia* 176—219. quæ iterum sunt

nn. Tum generaliora, quoad vitam Dei generatim spectatam 167—188.

/ *Aseitas* 177, 178.

// *Æternitas* 179—183. cuius

„ *Verus conceptus* datur 179—181.

„ *Falsus* removetur 182, 183.

///. *Independentia* 184—186.

////. *Immutabilitas* 178—188.

22. Tum specialiora, quoad singulas Mentis summe perfectæ facultates;

/ Quoad *Intellectum omniscientia* 189—194. quæ

„ *Definitur* 189.

„ *Definitio* deducitur 190—194. indicans omniscientiæ

„ *Objectum* 190—193.

.. *Mo-*

a. b. β. γ. δ. αα. ββ. γγ. 7.

189

.. Modum §. 194.

// Quoad voluntatem,

, In iudicio *Sapientia* 197

—199.

„ In determinatione 200

—215.

. *Sanctitas* 200—204.

.. *Libertas* 205—208.

... *Potentia* 209—215.

ejus

† Actus 209—211.

†† Objecta positive 212,

213. negative 214.

215.

„ In nexu Voluntatis cum

Intellectu *Beatitudo* 216

—219.

bb. Aut in unum collecta 220—227.

aa. *Bonitas* 220.

ββ. *Unitas* 221—225. quæ

nn. Demonstratur 221, 222.

γγ. Ex ea *Polytheismus* destruitur

223—225.

γγ. Incommunicabilitas 226, 227.

b. *Attributa relativa* 228—368. Hic

aa. De *Operibus Dei*, tanquam eo-

rum fundamento agitur 229—325.

IIIa

αα. Generatim dividuntur 229—

231.

ββ. Speciatim percensentur 232—

225.

nn. *Intrinsicum* est *Decretum*

Dei

Dei 232—245. quod

/ Generatim 232, 233.

, Definitur 232.

Deo vindicatur 233.

// Speciatim perpenditur 234

—245.

, Quoad objectum 234—

240.

. Generale 234, 235.

.. Speciale 236—240.

quod sunt

† Actiones liberæ 236,

237.

†† Actiones malæ 238

—240.

, Quoad actum 242—245.

cujus docetur

. Libertas 242.

.. Simplicitas 243.

... Æternitas 244 ;

245.

22. Opera extrinseca 246—322.

quæ sunt

/ Creatio 246—272. quæ

, Κατασκευαστικὴς pertra-

ctatur 246—268.

. Generatim 246 —

250.

† Describitur 246.

†† Deo vindicatur 247

—250.

.. Speciatim perpenditur

251—272.

† Quoad

† Quoad objectum
quod est Mundus

§. 251 — 256.

& quidem

Unus 251 —

254.

Finitus 255, 256.

†† Quoad actum 257
— 268.

circa totum univer-
sum 257 — 259.

circa hominem 260
— 268.

» Ανασκευαστικῶς contra
Atheos defenditur 269 —
272.

// Providentia 273 — 325.
quæ

» Κατασκευαστικῶς pertra-
ctatur 273 — 320.

. Per definitionem 273
— 275. quæ

† Exhibetur 273.

†† Deo vindicatur 274;
275.

.. Per divisionem 276
— 317. Ubi

† De conservations
277 — 290. spe-
ctata

Generatim 277 —

279.

Speciatim 280 —

290.

Quoad

Quoad objecta
§ 280—283.

Quoad actum
283—290.

circa modum 284.

circa durationem

285—293. spe-
ciatim

animarum *immo-*
talium 286 —

290.

corporum ad *re-*
surrectionem 291

—293.

†† De *concurſu* 293
—310 *ſpectato*

Generatim 294—
296.

Speciatim 297—
300.

ad actiones libe-
ras 297, 298.

ad peccata 299—
301.

ad *genetationem*
hominum 302,

303.

ad *productionem*
animarum 304—

310.

††† De *gubernatione*
310—320.

Generatim 201—
213.

Spe-

2. b. β, γ. β, αα. ββ. ββ. //, ... ††† 193

Speciatim §. 314.—
329.

in regno physico

314—318.

in regno morali

319. 320.

” *Αντικειμενικῶς* contra
Epicureos defenditur

321—325.

bb. Ipsa *Attributa relativa* operation-
tiones Dei supponentia recensentur
316—368.

αα. Præmittitur modus *Relatio-*
nis Dei ad opera sua 326—
328.

ββ. Ex eo diversa attributa Dei de-
rivantur 329—368.

γγ. Quatenus spectatur ut
Causa finalis 329 — 341.
Ubi

/ . Ipse Finis indicatur, *Glo-*
ria Dei 329—331.

// . Quomodo Deus circa
eum actuosus sit, docetur
332—341.

, Finem constituendo per
Sanctitatem 333—336.

” Media ad finem ordinan-
do 337—339. ad quod
impenditur.

. *Sapientia* 337, 338.

.. *Libertas* 339.

” Ordinem hunc nunquam
N mu-

2. b. β β. b. bb. ββ. NN // 194

mutando per *Constantiam* §. 440, 341.

β Quatenus spectatur ut *Causa efficiens* 342 — 367. eaque
/ *Physica* 343 — 353. quo re-

ferimus
„ *Scientiam* visionis 343 —
347.

„ *Potentiam* ordinatam 348,
349.

„ *Omnipraesentiam* 350 —
353. cuius

• *Verus* conceptus pro-

ponitur 351, 352.
.. *Falsus* destruitur 352,
353.

// *Moralis* 354 — 367. quo
pertinet

„ *Bonitas* seu *Benignitas* 354
— 357.

„ *Iustitia* 358 — 364. ea-
que

• *Legislatoria* 359.
.. *Judiciaria* 360 — 364.

in iudicii
† *Administration*

360.
†† *Executione* 361 —
364.

„ *Veritas* seu *Veracitas* 365
— 367.

2. In utraque relatione radiat
Majestas 368.

B.

B.

Pars posterior Practica, docens
 I. Quomodo *Cultus Dei* in genere instituendus
 § 360—553. Ubi præmissio nexu inter duas
 Theol. Nat. partes 369—372. specialius agi-
 tur

a. De Principiis cultus Dei 373—417.

α. Principium remotius est obligationis fun-
 damentum 374—396. Hic

αα. Fundamentum verum eruitur 375—
 387.

a. Generale *relatio hominis ad Deum*
 tanquam causam 375—378.

b. Speciale duplex 379—387.

aa. Deus spectatur ut *caussa efficiens*
 379.

bb. Ut *caussa finalis* 380—387.

αα De jure 380.

ββ De facto 381—387.

ααα. Hominem instruens idoneis
 ad Cultum Dei facultatibus
 381—386.

ααα. Ita hominem condens, ut in
 Cultu Dei perficiatur 387.

β. Rejiciuntur contrariantes 388—396.

a. Nullum fundamentum agnoscences;
 Athei 388.

b. Falsum ponentes 389—396.

aa. Crassius errantes 389, 390. qui
 pro fundamento ponunt

ααα. Obsequium naturæ 389.

ββ. Jus seipsum conservandi 390.

bb. Subtilius 391—396.

ααα. Bonum commune totius na-
 turæ

- turae 391.
- ββ. Societatis appetitus & custodia
392—396.
- β. Principium proximum est obligationis
norma seu *Lex Dei* 397—417. Hic
- κ. Definitio Legis 397—416.
- a. Datur 397—399.
- b. Deducitur 400—416.
- aa. Quod argumentum 400—405.
- aa Ubi exstet 400.
- ββ. Quid contineat 401—403.
- nn. *Leges naturales* 401, 402,
comprehendentes
/ Axiomata moralia 401.
// Consequentias 402.
- ββ. *Leges positivae* 403.
- γγ. Unde *formam* legis accipiat 404,
405.
- bb. Quoad objectum 406—417. cu-
jus docetur
- αα. Universalitas 406—413.
- nn. Quoad totum genus homi-
num 406, 407.
- ββ. Quoad singulos homines 408
—413. se extendens
/ Ad omnes actiones 408—
410.
// Ad omnia objecta 411—413.
- ββ. Immutabilitas 414—416. quæ
- nn. Probatur 414, 415.
- ββ. Limitatur 416.
- αα. Divisio Legis additur 417.
- b. De ipso *Cultu Dei* ex his principiis deducto,
ejusque

a. Præ-

- a. Præscriptione §. 418—504 continente
 n. Officia Præstanda 418—496. Ubi
 a. Generatim præmittitur 418—421.
 aa. Ονοματολογία 418, 419.
 bb. Definitio 420.
 cc. Divisio 421.
 b. Speciatim agitur 422—496.
 aa. De virtutibus Cardinalibus 422—
 425. quæ
 aa. Summatim proponuntur 422.
 ββ. Percensentur 423—425.
 nn. Humilitas 423.
 αα. Sinceritas 424.
 αα. Simplicitas 425.
 bb. De virtutibus particularibus 426—
 496. quæ
 aa. Ex vera radice deducuntur, quæ
 est *Amor rationalis* 426—439.
 Illa radix
 nn. Ostenditur 426—428.
 αα. Describitur 426—435. &
 docetur.
 // Quid sit *Amor* in genere 426
 —432.
 // Quid sit in specie *Amor ra-*
tionalis 433—435.
 αα. Inde varietas officiorum dedu-
 citur 436—439.
 // Ostendendo varietatis funda-
 mentum 436, 437.
 // Ipsas officiorum classes inde
 formando 438, 439.
 ββ. Catalogus earum exhibitur 440
 —496. continens

- nn. Officium versans circa finem,
seu *Amorem Dei* 440—461
Ubi
/ Fundamentum ejus indica-
tur 440—443.
// Amor ipse describitur 444
—461.
; Definitione 444-447. quæ
• proponetur 444.
.. Illustratur 445—447.
,, Officiorum ejus specia-
lium enumeratione 448—
461. quæ sunt
• Assimilatio cum Deo in
habitibus 445—454.
.. Celebratio Dei in actio-
nibus 455—461.
aa. Officia versantia circa me-
dia 462—496. quo referimus
/ *Amorem nostri* 462—466.
qui
; Desinitur 462.
,, Identitas ejus cum amore
Dei demonstratur 463—
466. //
// *Amorem proximi* 467—496.
de quo agitur
; Generatim 467—471.
,, Speciatim 472—496.
enumerando officia ad
eum pertinentia
• Absoluta 472—475.
y. Hypothetica 476—
496.

- † In relatione naturali 476—479.
 Parentum & liberos 478.
 Cognatorum 479.
 †† In relatione acquisita 480—490.
 In statu impari Magistratuum & subditorum 481—483.
 Magistrorum & discipulorum 484.
 Herorum & servorum 485.
 In statu pari Amicorum 486—489.
 Inimicorum 490.
 ††† In relatione acquisita 491—496.
 Conjugum 491—495.
 Cœlibum 496.
 a. Peccata fugienda 497—504. ubi habetur
 a. Descriptio peccati 497—502.
 aa. Nominalis 497.
 bb. Realis 498—502.
 aa. Per definitionem 498—500. quæ
 nn. Proponitur 498.
 zz. Explicatur 499.
 n. Defenditur 500.
 pp. Per divisionem 501, 502. continentem
 N 4
 nn. Pec-

nn. Peccatum generale; odium
Dei §. 501.

αα. Peccata specialia, inde fluen-
tia 502.

β. Descriptio fugæ peccati 503, 504:
quæ continet

aa. Odium peccati 503.

bb. Media in fuga ejus adhibenda 504.

γ. Sanctione 505—553. cujus

nn. Nomen explicatur 505.

α. Res ipsa tractatur 506—553.

a. Argumentum Sanctionis 506—532.
quod duo continet

aa. *Praemium* 506—527. quod consi-
deratur

aa. Generatim ut *Bonum* 507—517.

Cujus

nn. Verus conceptus stabilitur
507—516. spectando id

/ Ut *bonum morale* 507—514.
consistens in *perfectione*, quæ
describitur 507, 508.

” Deducitur 509—514.

. Quoad singulos homines
509—512.

‡ Quoad mentem 509
—511.

‡‡ Quoad corpus 512.

? Quoad universos 513, 514.

// Cum *physico* conjunctum
515, 516.

αα. Falsum rejicitur 517.

ββ. Speciatim, ut *Bonum summum*
518—527. cujus iterum

nn. Ve.

nn. Vera ratio explicatur §. 518

— 525. consistens

/ In mensura summa 519—524.

• Boni moralis 519—523.

• Quoad singulos 519—522.

† Mentis 520, 521.

†† Corporis 522.

∴ Quoad universos 523.

∴ Boni physici 524.

// In duratione 525.

nn. Falsa idea destruitur 526, 527.

bb. *Pœnam* 528—532. quæ consideratur

generatim ut *Malum* 528—530.

ββ. Specialius ut *Malum summum*

531, 532.

b. *Modus* sanctionis 533—553. com-
prehendens

aa. Ejus authorem & fundamenta 534.

bb. Ejus actum duplicem 535—553.
qui est

aa. Sanctionis *promulgatio* 536—551.
cujus

nn. Vera ratio adstruitur 535—
546.

/ Demonstrando ejus certitudi-
nem 535—544.

• Generatim 535—537.

• Speciatim 538—544.

• Quoad Præmia 538—
540. eorumque

† Mensuram 538, 539.

†† Æternitatem 540.

• Quoad Pœnas 541—

544. earumque iterum

† Men-

- † Mensuram §. 541.
- †† Æternitatem 542
- 544. quæ
- Demonstratur 542.
- Defenditur 543, 544.
- // In modo ejus speciatim
- observando 545, 546.
- , Gradus 545.
- „ Relationem foederalem
- 546.
- 22. Contrariantes refutantur
- 547—551.
- / Conceptum eorum ever-
- tendo 547.
- /// Ad rationes respondendo
- 548—551.
- ßß. Sanctionis executio per Judi-
- cium 552, 553. quod
- nn. Certo futurum 552.
- 22. Post hanc vitam 553.
- 2. Quomodo cultus corruptus sit restituendus 554
- 593. Hic agitur
- a. De corruptione Cultus Dei 554—571. Ubi
- aa. Status peccati describitur 554—564.
- n. Quoad singulos 554—563. consistens
- a. In peccata ipso 554—568. cujus
- aa. Radix indicatur 555.
- bb. Latitudo ostenditur 556—558.
- aa Subjectiva 556, 557.
- nn. Quoad habitus 556.
- 22. Quoad actiones 557.
- ßß. Objectiva 558.
- b. In poena peccati 559—563. cujus
- ostenditur

- aa. *Aequitas* §. 559.
- bb. *Certitudo* 560—563.
 - aa. Quoad pœnas generatim spectatas 560—562.
 - bb. Quoad pœnas æternas 563.
- 3. Quoad totum genus humanum 564.
- ß. *Origo hujus miseriæ* indagatur 565—571.
 - Ita ut
 - n. *Vera origo* detegatur §. 565—569.
 - a. *Negative* 565.
 - b. *Positive* 566—569.
 - aa. *Proxima* 566.
 - bb. *Remota* 567—569.
 - 3. *Errores circa eam* eliminantur 570, 571.
 - b. *De restitutione ex illa miseria* 572—593. Hic
 - a. *Ostenditur obligatio ad cogitandum de re-*
stitutione 572—580.
 - n. *Proposito officio* 572.
 - 3. *Additis argumentis* 573—580.
 - a. *Pro curanda restitutione* 573—579.
 - aa. *Generalibus* 573, 474. *desumptis*
 - aa. *A natura Dei* 573.
 - bb. *A natura hominis* 574.
 - bb. *Specialibus a spe restitutionis appa-*
rente 575—579. quæ ostenditur esse
 - aa. *Possibilis* 575.
 - bb. *Probabilis* 576—579.
 - b. *Pro eadem maturanda* 580.
 - ß. *De via ad illam ducente fit indagatio* 581
—593. Hic
 - n. *Insufficiencia Rationis* indicatur 581.
 - 3. *Substituitur Revelatio* 582—593. ejusque
 - a. *Probatur necessitas* 582.

b. Ra-

b. Rationis circa eam ministerium indicatur 583—593. idque duplex

aa. Ad illam inveniendam §. 583—

591. Ubi

offic. Officium commendatur 583.

ββ. Modus, quo procedi debet, additur 484—591.

nn. Generatim 584.

γγ. Speciatim 585—591.

/ Positis criteriis 585—587.

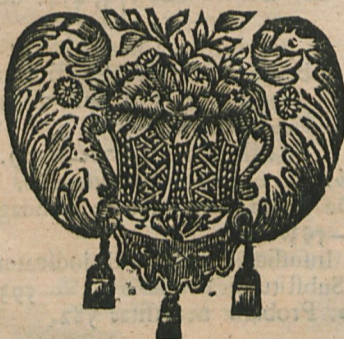
// Examine secundum illa criteria 588—591.

„ Falsarum revelationum 588.—590.

„ Veræ 591.

bb. Ad illam rite adhibendam 592, 593.

F I N I S.

GVK 3 a.

WIP

801913

COMPENDIUM
THEOLOGICÆ
NATURALIS

IN SCHOLÆ PRIVATÆ USUM
CONCINNATUM

A

RID. ADOLPHO LAMPE,

*SS. Theologiæ in Academia &
Ecclesia Trajectina Doctore.*

EDITIO NOVA ET EMENDATIO.

TRAJECTI ad RHENUM,

pud { NICOLAUM A VUCHT,
GYSB. TIEME A PADDENBURG,
ET
ABRAHAMUM A PADDENBURG.
MDCCLIII.